

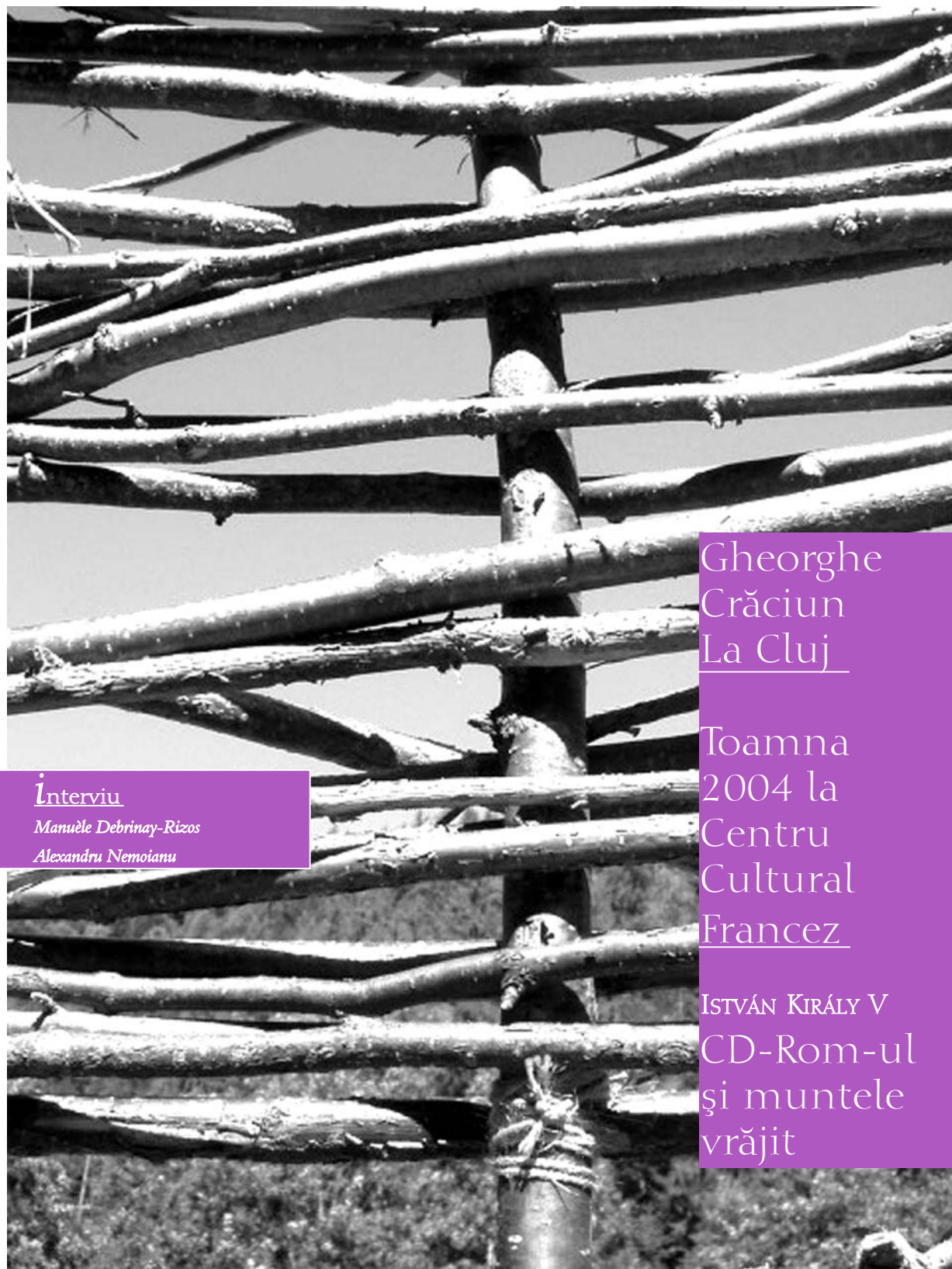
T

serie nouă • anul III • nr. 51 • 15-31 octombrie 2004 • 10.000 lei

TRIBUNA

revistă de cultură

Apare sub egida CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Înterviu

*Manuèle Debrinay-Rizos
Alexandru Nemoianu*

Gheorghe
Crăciun
La Cluj

Toamna
2004 la
Centru
Cultural
Francez

ISTVÁN KIRÁLY V
CD-Rom-ul
și muntele
vrăjit

TRIBUNA

Director fondator:
IOAN SLAVICI (1884)

Revista apare bilunar, cu sprijinul
Centrului de Studii Transilvane Cluj
și al Ministerului Culturii și Cultelor.

CONSILIUL CONSULTATIV
AL REDACȚIEI TRIBUNA

DIANA ADAMEK
MIHAI BĂRBULESCU
MIRCEA BORCILĂ
AUREL CODOBAN
ION CRISTOFOR
CĂLIN FELEZEU
MONICA GHET
ION MUREȘAN
MIRCEA MUTHU
IOAN-AUREL POP
ION POP
PAVEL PUȘCAȘ
IOAN SBĂRCIU
RADU ȚUCULESCU
ALEXANDRU VLAD

REDACȚIA

I. MAXIM DANCIU
(redactor-șef)

OVIDIU PETCA
(secretar tehnic de redacție)

IOAN-PAVEL AZAP
CLAUDIU GROZA
ȘTEFAN MANASIA
OANA PUGHINEANU

NICOLAE SUCALĂ-CUC
AURICA TOTĂZAN

Tehnoredactare:
LIVIU POP

Redacția și administrația:
400091 Cluj, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

@telier

Rupprecht Geiger. Redeschiderea dosarului artei abstracte

■ Livius George Ilea

Criza imaginii, acutizată în primii ani de după primul război mondial, declanșând o avalanșă fără precedent a variilor curente ale modernismului, o adevărată isterie a proliferării unor vehemente contestare manifeste artistice și "-isme", marchează în mod decisiv, anii de formare ai pictorului münchenenez Rupprecht Geiger (n. 1908).

Intolerantele discursuri mesianice privind "noua pictură" avertizau asupra căilor greșite ale moștenirii artistice încă de la primele ei sedimentări, îndemnând la regândirea problematicii de esență a picturii, a binomului formă/culoare.

Experiențele traumatice ale ororilor celor două războaie mondiale, ale atrocităților comise puneau la rândul lor în discuție valorile umaniste, filosofice și morale în numele sau sub acoperirea cărora acestea au fost posibile. Dezgustul de o atare realitate precum și traseul investigațiilor formale dezvoltate au condus în egală măsură o bună parte a generației interbelice înspre pictura abstractă. Progresul tehnic și științific tot mai accelerat a impulsionat și a inspirat la rândul său această orientare artistică, furnizându-i noi argumente matematice și estetice.

În contrast cu frumosul natural dat, Rupprecht Geiger măturisește în jurnalul său această complex motivată psihologic "distanțare de concret": "Omenirea a devenit foarte suspectă", iar în ceea ce privește imaginea "forma trebuie să devină și mai simplă, mai modestă și mai plină de afecțiune față de materia culorii". Ceea ce-l va preocupa de aici înainte va fi limbajul culorii, potențialul ei expresiv, capacitatea acesteia de comunicare. Descoperirea unor noi armonii și culori i se pare "o îndrăzneală mult mai mare decât căutarea de forme noi" (*Jurnal*, 1948/49). Revelația pe care o avea în 1914, în cursul unei călătorii în Tunisia, Paul Klee, ale cărui lucrări erau până la acea dată realizate în alb-negru ("Culoarea m-a posedat... pentru totdeauna... moment binecuvântat. Eu și culoarea suntem una = sunt pictor.") o va avea și Rupprecht Geiger. În *Jurnal* (1943) el notează: "Cerule este de o splendoare coloristică nemaipomenită și de o incredibilă întindere. Un cer al dimineții este gri-albăstrui la orizont și în sus trece spre violet, apoi foarte repede la galben și verde, apoi la gri-oțel sau este la orizont alb-gălbui, apoi puțin galben-lămâi, și apoi jumătate din cer este roșu sau violet la orizont, trecând apoi foarte repede în verde și apoi în albastru." Această inimitabilă, miraculoasă ipostază a splendorii cromatice neîngrădită de ramă, de spațiu, de focalizări operate ca demers emoțional sau intelectual este impracticabilă în artă. Wassily Kandinsky (m. 1944) urmărirea și el să elimine referințele directe la aparențele naturale, mizând exclusiv pe atributele expresive ale materialelor artistice. Paleta lui Geiger, asociat membrilor clubului Zen '49, va aminti de mesajul subliminal al simbolisticii cromatice a

vechilor mandale indiene.

Pentru artist, roșul este cel care reprezintă culoarea primă dar care cuprinde în fapt mai multe culori: "Eu numesc și galbenul o culoare roșie. Este foarte apropiată luminii. La început foarte luminoasă, apoi întunecându-se încet de la portocaliu la roșu își întregeste tranziția spre roșul apusului, coborând în tonuri tot mai adânci, pentru a trece în întunericul nopții într-o scală pe care eu am desenat-o dinainte cu exactitate. De la alb, galben, portocaliu, roșu-portocaliu și treptat violet, violet închis și apoi și mai adânc, roșu carmin până la negru. Aceasta este practic scala mea." (interviu, 1997)

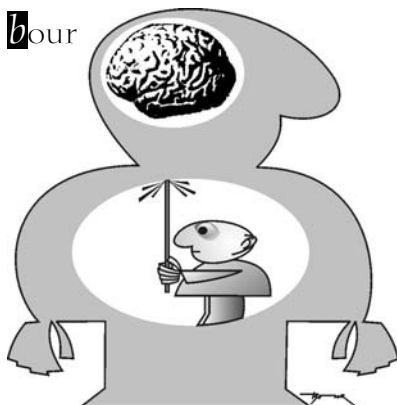
Forma rămâne totuși o inevitabilă provocare pentru pictor, chiar dacă "aplicată corect, culoarea tinde automat către o formă, către o formă precisă". Theo van Doesburg și gruparea De Stijl (1917) susțineau prin revista cu același nume austeritatea și claritatea abstractă a elementelor geometrice simple și a culorilor primare. Suprafața plană a tabloului nu pune suficient în valoare culoarea: "Forma de culoare numită imagine ar trebui să renunțe la sus și jos, la perspectivă și orizonturi, dar nu și la spațialitate" (*Jurnal*, 1949).

Lucio Fontana tipărește în 1946, în Argentina, *White Manifesto* în care susține transcenderea pânzei în areal, înspre arhitectură, prin introducerea în ecuație a celei de-a treia dimensiuni.

Participant la patru ediții Dokumenta Kassel (1959, '64, '68, '77), Geiger expune și la Bienala de la Sao Paolo (2002) tablouri tridimensionale. *Sao Paolo* este un oval perfect, emanând un roșu nou, modulat. *Brasilia*, (omagiul adus lui Oscar Niemeyer), *Rio* și *Transatlantic* sunt expuse în spații special destinate pentru a spori energia culorii și experimentarea fizică a acesteia de către privitor.

Culoarea devine pentru Rupprecht Geiger, prin materialitatea pigmentilor, prin modularea ei și dispunere contrapunctică, aplicată pe forme tridimensionale, nu doar simplu vehicul a unor conținuturi simbolice ci însăși mesajul. Iar comentariile aprobatoare asupra acestora contrazic spiritul acestei picturi fiind, după cum remarca V. Vătășianu referindu-se la abstracționism, inevitabil "alcătuite din cuvinte sau metafore pe cât de entuziaste, pe atât de ambigue sau ermetice".

Catalogul având reproduceri color de mare acuratețe, semnat de Helmut Friede și de care a beneficiat expoziția Rupprecht Geiger, itinerată prin Centrul Cultural German din Cluj la Galeriile U.A.P. în această vară a polarizat interesul vizitatorilor, redeschizând pentru artiști și specialiști dosarul artei abstracte.

Frontiera Poesis

■ Ioan-Pavel Azap

De cincisprezece ani, în România apare o revistă, privită (cel puțin în primele luni, dacă nu chiar în primii ani) ca o ciudățenie, cu destulă (aparent motivată) neîncredere. De ce o revistă ciudată? Pentru că s-a vrut, (și a izbutit să fie!), o revistă (doar) de poezie. De ce privită cu neîncredere? Pentru că, în noianul de publicații, culturale și ne- sau aculturale, apărute imediat după Decembrie 1989, revista nu avea în spate un nume de tradiție, nu își propunea să fie de avangardă, nu se răfuia cu nimeni pe criterii extraliterare, extraestetice. Cu alte cuvinte: nimic comercial, nici după vechiul, nici după noul "canon" cu care se măsoară nu atât rentabilitatea, cât veridicitatea, noima unei publicații culturale. Dar, în ciuda acestui fapt (sau tocmai de aceea!), noua revistă nu numai că a rezistat pe piață, dar a impus (contrazicându-i, contrariindu-i și nefericindu-i pe toți cei care așteptau nerăbdători să-și frângă gâtul) o nouă frontieră (singura, poate, care nu ne-a impus și o limită, dimpotrivă): Frontiera Poesis. Granița celor patru puncte cardinale se află la Satu Mare și se numește *Poesis*, iar grănicer-șef este, cum se putea altfel?, un poet și se numește George Vulturescu. De paisprezece ani, revistă și poet deopotrivă, organizează un Festival internațional – Zilele Culturale Poesis.

Și, pentru că tot am ajuns aici, voi încerca să derulez un "scurtmetraj" al celei mai recente ediții, cea de a XIV-a, a Festivalului, desfășurată la începutul lunii octombrie a acestui an. Pentru a nu dezamăgi pe nimeni, voi începe relatarea cu un cuvânt care nu mai are nevoie de nici o „prezentare”: *deci!*

Deci: Ziua I

În 30 septembrie crt., sussemnatul se întâlnește în gară cu colegul de redacție, poetul Ștefan Manasia și cu Dan Moșoiu, "microfonist" la Radio Cluj, poet și el, pentru a ne îmbarca în trenul de Satu Mare. Deși întâlnirea trebuia să aibă loc la 14.50 h, trenul plecând la 15.32 h dar noi neavând bilete, grupul se întregeste abia la 15.00 h și câteva minute, din cauza întârzierii, prezizibile, a lui Dan Moșoiu. În sfârșit, ne cumpărăm bilete, ziare, țigări (numai fumătorii!) și ne instalăm în tren. Călătoria decurge fără incidente, (dacă ignorăm faptul că signura dovadă a faptului că suntem pasageri ai clasei I este prețul билетelor, mai mare decât la clasa a II-a), și ajungem în Satu Mare cu o ușoară întârziere. Aici îi descoperim la coborâre pe Maria Pal și Ion Cristofor, călători cu același tren (dar într-un alt vagon) și întru aceeași destinație: Zilele Poesis. Ne întâmpină în gară George Vulturescu, (spun acum, pentru a nu omite prin uitare: un amfitrion desăvârșit!), ne îmbarcă, împreună cu ceilalți poeți și scriitori sosiți cu același tren, într-un microbus, pentru a ne debarca la Vila "Poesis" (ce urmează să fie inaugurată oficial a doua zi). Aici îi zărim / salutăm / întâlnim pe mai devreme ajunși (la Satu Mare!) clujeni (și tot poeți!): Letiția Ilea, Mircea Petean, Adrian Popescu și Virgil Mihaiu, dar și pe (amintesc aleator, fără a epuiza, din lipsă de spațiu, lista celor peste 130 de scriitori prezenți la Zilele Poesis, cu precizarea că pe unii dintre cei amintiți acum i-am întâlnit abia a doua zi):

Cassian Maria Spiridon, Daniel Corbu, Aura Christî, Ioan Matiuș, Nicolae Breban, Mihai Cimpoi, Ioan Flora, Paul Vinicius, Sterian Vicol, Nicolae Țone, Mihai Gălățanu, Dan Mircea Cipariu, Daniela Sitar, Robert Șerban, Paul Aretzu, Ioana Crăciunescu, Lucian Vasiliu, Virgil Podoabă, Grișa Gherghei, Viorel Mureșan, Radu Sergiu Ruba, Ioan Pinteza, Olimpiu Nușfelean...

Orele fiind aproape înaintate, ne supunem și noi "ritualului" cinei, al unui pahar de vin și al conversației aferente, derulată, printre saluturi și săruturi (prietenesți!) la și de la o masă la alta. Într-un nu foarte târziu, cei care nu am fost încă suntem cazați, apoi avem program de voce. Voia noastră, a celor trei clujeni amintiți mai la început, este să facem o plimbare nocturnă. Și chiar o facem...

Ziua a II-a

Ziua a doua debutează în Sala festivă a Muzeului Județean de Istorie, cu... deschiderea festivă a celei de XIV-a ediții a Zilelelor culturale Poesis. După salutul de bun venit al lui George Vulturescu se păstrează un moment de reculegere în memoria celor doi poeți morți cu puțin timp în urmă: Geo Dumitrescu și Ion Chichere.

Cum această ediție a Festivalului nu are o temă anume, vorbesc liber – evident, tot pe tema literaturii, a poeziilor și a poeziei – Mihai Cimpoi, Nicolae Breban, Ioan Flora, Ion Tomescu (președintele A.P.L.E.R.), Yves Broussard (Franța). Se lansează, în încheierea acestui prim moment al zilei, cea de a doua ediție a masivei și excelentei antologii a lui Ioan Flora *Antologia poeziei sârbe (sec. XIII – sec. XX)*, apărută la Editura Solstițiu din Baia Mare, prezentată cu aplomb de Miliurko Vukadinovici (el însuși antologat). Ne deplasăm apoi la inaugurarea Săliilor de conferințe literare și expoziții de artă Vila "Poesis", marcată de lansarea volumului postum al regretatului Alexandru Pintescu, *Retorică aproximativă. Breviar de poezie optzecistă* (Editura Timpul, Iași), prezentat de Cassian Maria Spiridon.

După-amiaza, în Catedrala Ortodoxă "Adormirea Maicii Domnului" are loc momentul cel mai așteptat al Festivalului: decernarea premiilor literare anuale "Frontiera Poesis", întregit de un recital de vioară și harpă, susținut de Rudolf Fatyol și Erdos Margareta, și de un mic concert al corului Adagio al elevilor Liceului "Ioan Slavici". Actrița-poetă Ioana Crăciunescu, vrând să fie doar poetă, "refuză" să recite, dar citește câteva poezii din antologia lui Ioan Flora.

Seara, aceleași (aparent) interminabile (cu siguranță inepeuizabile!) discuții despre poezie și literatură în general, duse parcă cu mai mult aplomb și siguranță decât în seara precedentă, în de-acum "oficializată" vilă-cafenea literară "Poesis"...

Ziua a III-a (și ultima!)

Fiind cea mai scurtă - dar și cea mai tristă, dat fiind faptul că mica-mare comunitate poeticească a Poesisului sătmărean urma să se destrame -, ziua a treia voi prezenta-o și eu telegrafic.

Ora 10.00, Vila "Poesis": editurile Prut

International (Chișinău), Vinea (București) și Mirador (Arad) se prezintă și pledează, în fața unui public receptiv, pentru literatura de bună calitate și pentru nevoia de carte. Ora 12.00, Vila "Poesis": Masă rotundă: *Poezia la revista Autre Sud* (Franța), moderată de Radu Sergiu Ruba și susținută de directorul literar și redactorul șef de la *Autre Sud*, Yves Broussard și Jacques Lovichi.

Prânzul "de adio", lipsit de orice festivism scoțos, oferă "voitorilor" ocazia unui recital poeticesc ad-hoc, moderat, tot ad-hoc cu aplomb de prezentator tv Dan Mircea Cipariu. Se schimbă ultimele cărți (între cei care mai au asupra lor), reviste, adrese, telefoane, poezii (Paul Vinicius îi oferă lui Ștefan Manasia o poezie dedicată special *Tribunei*, pe care o puteți citi în numărul următor al revistei noastre), informații despre trenurile cu care vom pleca, promisiunea-speranță că ne vom revedea și anul viitor...

Dintre clujeni, primii s-au retras Adrian Popescu (încă de aseară), Letiția Ilea, Mircea Petean și Virgil Mihaiu (imediat după prânz, cu mașina lui Mircea Petean, șofer pasionat). Sussemnatul, Ștefan (Manasia), Dan (Moșoiu), Ion (Cristofor) și Maria (Pal) ne (re)întălim pe peronul gării, urmând procedura standard (cumpărarea biletului, îmbarcarea, instalarea – de astă dată într-un intercity confortabil) și, peste câteva ore de taifas, ajungem la Cluj, într-un oraș "întunericit" care pare a nu ne fi simțit lipsa...

P.S. 1

Premiile Ediției a XIV-a a Festivalului Internațional "Zilele culturale Poesis": Premiul "Opera Omnia": Nicolae Breban și Mihai Cimpoi; Marele Premiu pentru Poezie "Frontiera Poesis": Ioan Flora; Premiul pentru critică literară: Aurel Pantea; Premii pentru antologie de poezie (antologie de autor, ediție îngrijită): Lucian Vasiliu, Nicolae Țone și "triumviratul" Robert Șerban, Dan Mircea Cipariu, Mihai Zgondoiu; Premiul "Ion Bledea" (acordat în premieră): Gheorghe Mocuța; Premiul "Alexandru Pintescu" (acordat în premieră): Vasil Romanciuc (Republica Moldova).

P.S. 2

Organizatorii acestei ediții a Festivalului Internațional "Zilele culturale Poesis" (Satu Mare, 1-2 octombrie 2004) au fost: Uniunea Scriitorilor din România, Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național a Județului Satu Mare și A.P.L.E.R. București. Sponsorii de suflet: Dumitru Păcuraru și Ilie Sălceanu.

Scrisori între prieteni

■ Mihaela Gligor

TEREZA CULIANU-PETRESCU, DAN PETRESCU
Dialoguri întrerupte.
 Corespondență Mircea Eliade - Ioan Petru Culianu
 Iași, Ed. Polirom, 2004

Relația dintre Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu a constituit subiectul multor analize ample. Lucrările ce poartă semnăturile celor doi sunt bine cunoscute tuturor aceluia care se ocupă de studiul istoriei religiilor.

Dialogul epistolar Mircea Eliade - Ioan Petru Culianu, frumos intitulat *Dialoguri întrerupte*, oferă cititorului o perspectivă diferită a prieteniei dintre cei doi.

Acoperind o perioadă de 14 ani (1972-1986), cele 108 scrisori, 70 semnate de Mircea Eliade și doar 38 emise de Ioan P. Culianu (marea parte a epistolelor trimise de Culianu nefiind găsite), redau relația specială dintre maestru și mai tânărul său discipol, conținând importante elemente referitoare la biografia intelectuală a celor doi. Prezenta ediție, îngrijită de Tereza Culianu-Petrescu și Dan Petrescu, beneficiază de o *Prefață* semnată de Matei Călinescu.

Corespondența schimbată de cei doi are o importanță deosebită, după cum observă și prefațatorul. Mai întâi, „ea constituie cel mai bogat schimb de scrisori între Eliade și un corespondent individual al său, după acela cu Raffaele Pettazzoni”. Apoi, acest schimb ne oferă informații despre relația maestru - discipol (Eliade îl considera pe Culianu un bun prieten și discuta cu el probleme legate de istoria religiilor și literatură). De asemenea, scrisorile emise de Eliade oferă răspunsuri cu privire la implicarea sa în Mișcarea de Extremă Dreapta din România dintre cele două războaie mondiale. Și, nu în ultimul rând, schimbul epistolar dintre cei doi ne prezintă evoluția intelectuală a lui Ioan Petru Culianu.

Dialogul dintre Eliade și Culianu începe în vara anului 1972 când Ioan Petru Culianu se hotărăște să rămână în Italia, unde ajunsese cu o bursă pentru cursurile de vară. De acolo îi scrie profesorului de istoria religiilor de la Chicago solicitându-i ajutorul. Deși scrisorile semnate de Culianu lipsesc, ele nefiind găsite în „Fondul Eliade” aflat în secția de manuscrise și cărți rare a Bibliotecii Regenstein din Chicago, din răspunsurile date de Eliade reiese situația grea cu care Ioan Petru Culianu s-a confruntat în primii ani petrecuți în străinătate. În această perioadă dificilă, profesorul Eliade îi dă tânărului său corespondent sfaturi, îl pune în legătură cu mai mulți profesori care l-ar putea ajuta și îi trimite cecuri. Astfel, scrisoarea din 7 noiembrie 1972 începe: „rogu-te, nu te supăra pentru cecl alăturat. Îl vei utiliza cum vei crede de cuviință, cumpărându-ți cărți sau portocale”. Asemenea gesturi se vor repeta și-n anul următor.

Scrisorile lui Mircea Eliade conțin observații și sugestii utile pentru Culianu: „cele șase pagini din Cărticica la care lucrezi mi se par, în orice caz, „stimulante” și originale. La § 02.00 așa face observația că homo faber e contemporan cu homo religiosus” (Scrisoarea din 8 decembrie 1974).

În scrisoarea datată 25 iunie 1975, Eliade îi face lui Culianu „o propunere de colaborare”. Este vorba despre „un Dictionnaire d'Hist[oire] des Religions” care „va fi semnat Eliade-Culianu”. Acest proiect va fi însă dus la îndeplinire doar de Culianu, 15 ani mai târziu.

Referitor la implicarea sa în Mișcarea de Extremă Dreapta din România, Eliade îi scrie lui Culianu în 17 ianuarie 1978: „trebuie să recunoșc: referința la C.Z.C. nu mă încântă, pentru că poate da loc la „confuzii”. (Asta îi reproșăm și lui Scagno: simpatia față de Legiune a fost indi-

rectă, prin Nae Ionescu, și n-a avut nici o influență în gândirea și scrierile mele; a fost doar pretextul de-a-mi pierde Conferința la Univ. din București, și, mai ales, de a fi calomniat între anii 1944-1968, în țară și în străinătate...). În privința lui C.Z.C. nu știu ce să cred; a fost, desigur, cinstiț și a izbutit să trezească o generație întreagă; dar, lipsit de spirit politic, a provocat cascada de represii care a decapitat întreaga generație pe care o „trezise...”.

Legat de același subiect, Culianu îi scrie la 11 mai 1979: „Furio Jesi s-a dat definitiv pe față: pare că victima de predilecție a cărții sale *Cultura di destra* sunteți Dvs.”. Culianu îi dă lui Eliade scurte citate: „autorul afirmă că „profesorul M.E. îi dădea pe evreei români pe mâna SS-ului în vreme ce scria tratate f. serioase de istorie a religiilor!”

Pe lângă referirile la procesul de creație a celor mai importante lucrări din biografia celor doi autori, corespondența conține și câteva episoade deosebite, cum ar fi cel amintit în scrisoarea lui Eliade din 15 octombrie 1976: „îți mulțumesc pentru frunza din nucul D-tale pe care ai trimis-o. Sibylle, emoționată, a așezat-o alături de Evanghelii...”. La rândul său, Culianu îi împărtășește maestrului bucuriile sale: „[...] ce am de povestit sună cam romantic. [...] am întâlnit o fată [...] de care mi-am permis să fiu foarte îndrăgostit” (3 septembrie 1979).

Complexitatea relației dintre Eliade și Culianu reiese din fiecare scrisoare cuprinsă în volumul de față. Cei doi s-au întâlnit pentru prima dată la Paris, pe 3 septembrie 1974, iar legătura lor a fost una foarte strânsă și a durat până la sfârșitul vieții lui Eliade (22 aprilie 1986).

Toate cele 108 scrisori ale ediției de față beneficiază de importante note explicative, utile cititorului pentru o mai bună înțelegere a textului. Prin noutatea pe care o aduce, volumul *Dialoguri întrerupte* reprezintă un important instrument de lucru pentru cercetătorii operei lui Mircea Eliade.

De la “Eidolon” la literatură

■ Dorin Mureșan

RĂZVAN ȚUCULESCU
Croniclele întinericului
 Cluj-Napoca, Ed. Nereamia Napocae, 2004

Despre cea de-a doua carte a tânărului autor clujean am scris cu un ușor sentiment de dezamăgire, deși am recunoscut existența evidentă a talentului. Spuneam atunci că *Eidolon* este o “carte degeaba” în măsura în care ea nu se confirmă ca treaptă intermediară, ca etapă de tatonare stilistică și ideatică. Căci, vrem nu vrem, acesta e mersul lucrurilor. Debutul poartă cu sine toate complexările celui ce intră pe un teren nou, necunoscut, în timp ce volumul care îi urmează se desface într-un soi de înfumurare, explicabilă prin reușita inițială (dacă e vorba de o reușită, desigur). Al treilea volum, însă, trebuie să etaleze profesionalizarea autorului, maturizarea lui. Și, în cazul lui Răzvan Țuculescu, putem vorbi despre așa ceva. E concluzia la care am ajuns parcurgând *Croniclele întinericului*, carte ce cuprinde opt povestiri (plus o concluzie) inegale

ca lungime, însă toate consistente, mizând invariabil pe subiecte specifice genului horror. De la primele rânduri am înțeles că tânărul prozator vrea să se rupă de discursul incredibil de dens și de artificios pe care l-a folosit în cartea anterioară, propunând texte mai calde, mai lizibile. De unde și imaginile fruste, dinamismul narativ, personajele concrete, vii. Scrie din perspectiva unui observator, deci detașat, povestirile reușesc să te captiveze. De altfel, una din notele valorice pe care le-o pot atribui constă în lipsa aceluiași monolog interior explicativ, care de obicei obosește. Adeseori întreruperea firului narativ este dovada neimplicării autorului în ceea ce face. Or, simt că de data aceasta Răzvan Țuculescu și-a scris textele cu pasiune, având la dispoziție scenariu pregătite în prealabil. La acest nivel, evoluția prozatorului este netă.

În ceea ce privește subiectele povestirilor, se insistă mult pe traumă, căci majoritatea personajelor ajung în apropierea demenței. Cred că această regresie mentală poate fi convingătoare în

măsura în care ecuația causală care a produs-o este acceptată. Problema ține exclusiv de preferințele fiecărui cititor, și de aceea nu vreau să mă învârt prea mult în jurul ei.

M-aș opri, în schimb, la stilul în care sunt scrise povestirile. Aici, cred eu, tânărul prozator mai are de lucru. Spun asta fiindcă textele nu sunt îndeajuns de personalizate. Avem de multe ori tendința de a asocia literarul cu literalul. De aici grija extremă pentru corectitudinea scriiturii. Însă această grijă duce în mod firesc la un stil rece, ușor imitabil. Nu spun aceste lucruri în ton de reproș, căci nu e vorba de o eroare. Cred însă că Răzvan Țuculescu ar avea mai mult de câștigat dacă ar trece peste acest automatism, mizând mai mult pe conținutul textelor sale, decât pe fațada lor.

Concluzionând, mă bucur că autorul *Croniclelor întinericului* s-a rupt cu totul de autorul *Eidolonului* și retrag oficial expresia pe care am atribuit-o cărții din urmă. Sunt de părere că destul literar al lui Răzvan Țuculescu, așa cum l-am schițat mai sus, este tipic pentru un scriitor autentic.

Nostalgia timpurilor trecute

■ Ion Cristofor

BERTHOLD ABERMAN
Trăiri

București, Fundația Culturală Libra, 2003

Berthold Aberman debutează târziu, cu volumul de schițe și povestiri *Trăiri* (Fundația Culturală Libra, București, 2003), după ce a acumulat o vastă experiență de viață. Volumul e prevăzut cu o scurtă, generoasă prezentare a scriitorului parizian George Astalos, care i-a fost, se pare, coleg la cursurile Școlii de Ofițeri din București. Născut la 27 ianuarie 1932, la Galați, prozatorul de mai târziu apucă să facă în orașul de la Dunăre doar prima clasă a școlii primare. Urmând traiectoria destinului agitat al familiei, tânărul se mută la Bacău, unde va fi înscris la Liceul "Regele Ferdinand". După 1944, își continuă studiile la două licee bucureștene, ultimul fiind Liceul Industrial "Ciocanul", o instituție evreiască de stat ce se bucura de renumele de a pregăti excelenți candidați pentru specialitățile tehnice.

După absolvirea bacalaureatului, junele Berthold Aberman e atras de cariera militară, specializându-se în domeniul măsurătorilor terestre. E o profesie dură dar pasionantă, specificul ei purtându-l în cele mai îndepărtate colțuri ale țării. Pentru prozatorul de mai târziu e un excelent prilej de a cunoaște medii și psihologii din cele mai diverse, dar și de a-și descoperi propria țară fără să aibă sentimentul de inferioritate al minoritarului. Disciplinat și pasionat de profesia aleasă, Berthold Aberman va urca rapid treptele ierarhiei militare, va fi recompensat cu diverse premii și decorații. Ajuns ofițer superior, se va pensiona, la cerere, la numai 50 de ani, luând decizia de a se stabili în Israel. Aflat încă în plină putere creatoare, va continua să lucreze într-un domeniu apropiat, ca specialist în hărți și măsurători la Societății de Telefoane "Bezecc". Deschis spre cultură, spre problemele comunității în care trăiește, scriitorul va colabora cu diverse materiale la ziarul local din Nazareth *Illit*, la *Viața noastră*, va

participa cu entuziasm la activitățile Cercului Cultural din Haifa.

Povestirile și schițele din volumul *Trăiri* dovedesc că Berthold Aberman este un bun povestitor, cu o bogată memorie afectivă. Cele mai multe narațiuni transcriu întâmplări din perioada tinereții autorului. În majoritatea acestor povestiri epicul cedează întâietatea stărilor de suflet, întâmplările fiind învăluite de o undă de nostalgie, de o poezie discretă. Reacția prozatorului față de lumea evocată e una sentimentală, idilizată uneori, deviată spre dramatic alteori, adeseori pigmentată de umor. Una din povestirile cele mai savuroase este cea intitulată *La țară sau la oraș... care-i diferența?*, ce narează câteva din isprăvile din perioada de confruntare a tânărului absolvent al școlii militare cu rigorile profesiei. Trimis în zona atât de pitorească a Sebeșului pentru executarea unor măsurători de teren, tânărul are posibilitatea de a cunoaște o lume ce trăiește încă după ritmuri și tradiții ancestrale, generoasă, fără prejudecăți. Câteva cuceriri erotice ale tânărului ofițer pe la stânele din regiune, o poveste de dragoste cu o tânără văduvă din București sunt prilejuri de sondare a diverselor fațete ale eternului feminin.

Autorul *Trăirilor* are indiscutabil o bogată experiență de viață, iar cunoașterea unor medii atât de diverse i-a ascuțit spiritul de observație. Înainte de toate, Berthold Aberman are darul de a povesti cu farmec, de a capta interesul cititorului printr-o complicitate subînțeleasă cu orizontul de așteptare al acestuia. În unele schițe, mai ales din partea a doua a volumului, își face simțită prezența și o tentație de moralist care aglomerează în unele pagini reflecții pe marginea evenimentelor evocate. Transferul propriei experiențe biografice în pagina epică ne permite să urmărim formarea morală a autorului însuși, nelipsit de un spirit autoironic, a cărui maliție nu depășește însă niciodată limitele unei duioșii cehoviene. Iată-l, de pildă, pe autor revenit în Bucureștiul tinereții sale, surprinzând pe viu o scenă din unul din

aglomeratele autobuze ale capitalei:

„În dreptul meu, așezată pe scaun, se afla o frumoasă tinerică, îmbrăcată, cum se spune azi, modern. Eu o vedeam destul de dezbrăcată. Este drept că avea și ce arăta, mai ales că eu o priveam de sus, din picioare. O priveam cu interes admirând-o, și mi s-a părut că parcă mi-a zâmbit. Și lucrul s-a întâmplat tocmai când, la o frână mai bruscă, era să ajung lângă șofer. Am revenit la locul meu și atunci am văzut cum ea, frumoasa pentru care crezusem o clipă că mă află în al nouălea cer și că am cucerit-o, se ridică politicos și îmi oferă scaunul cu multă generozitate. Mi s-a adresat cu o voce de vis:

- Vă rog să luați loc, tataie. Vă este greu să călătoriți în acest mod, mai ales la vârsta dumneavoastră.”

Deși registrul satiric nu este specialitatea scriitorului, prozele sale de observare atentă a caracterelor, de surprindere ironică a unor mentalități retrograde sau a unor erori de comportament uman, nu sunt lipsite de interes. O bonomie specifică lui Berthold Aberman diluează mereu acizii satirei. Prozatorul e interesant mai ales când se menține pe linia relatării sentimentale a unor experiențe biografice, când limitează apetitul reflecției moralizatoare. Rezultatele sunt excelente cu deosebire în bucățile în care memoria afectivă suplinește cu succes deficitul de imaginație. Mai puțin reușite sunt prozele în care autorul se lasă dus pe panta relatării unor drame cotidiene sau când un ghiduș demon al pedagogiei își vără coada în țesătura narativă.

Marcate de "melancolia timpurilor trecute" - spre a-l cita pe autorul însuși -, pigmentate de un umor tonic, de fine observații asupra caracterelor, prozele lui Berthold Aberman respiră mereu prospețimea observației făcute pe viu, cu un ochi lipsit de prejudecăți, cu o sinceritate în care întrezărim o dimensiune umană fundamentală pentru autorul *Trăirilor*.

Ca un Caron feminin lângă pontonul Mării Negre

■ Alexandru Jurcan

ANDREI MAKINE
La femme qui attendait
Editura Du Seuil, 2004

In 1995 numele lui Andrei Makine capătă marea rezonanță, întrucât *Testamentul francez* fusese încununat cu Prix Goncourt. Născut în Siberia în 1957, Makine emigrează în Occident în 1987, la 30 de ani, stabilindu-se la Paris. După *Crima Olga*, *Arbelina*, *Muzica unei vieți*, *Pe vremea fluviului Amur*, Makine publică *La terre et la ciel de Jacques Dorme*, iar la începutul lui 2004 apare la Editura Du Seuil *La femme qui attendait* (Femeia care aștepta).

Vera așteaptă de 30 de ani un soldat care n-a mai revenit de pe front. În comunitatea de lângă Marea Albă există un respect nerostit pentru asceza ei sacră, pentru jurământul aproape neverosimil. Ca și cum ar trăi pe altă planetă, ea caută mereu o posibilă scrisoare într-o cutie

poștală ruginită.

Personajul-autor abordează o metatextualitate discretă. Scrie, revine la subiect, analizează, într-o explozie a timpului ficțiunii (cum ar afirma Jean Ricardou).

Vera e învățătoare, însă a terminat universitatea, a încercat un doctorat, timp de opt ani petrecuți departe de Mirnoie. De ce s-a întors aici între urși și bețivi, să se îngroape, după atâția ani trăiți la Leningrad? A venit doar la înmormântarea mamei. A găsit ființe umane care se pregăteau să moară în singurătate, fără să se plângă ori să caute vinovați. La început, fidelitatea ei trece neobservată. Mai apoi Vera simte o aprobare respectuoasă, apoi un amestec de enervare, de plictiseală.

El, autorul, începe o confruntare psihologică. O caută pe Vera, o ajută în strădaniile ei față de femeile bătrâne și singure (impresionant episodul cu Katerina, singura locuitoare dintr-un sat, care

își construie o căsuță în mijlocul CASEI ce se prăbușise și din care vedeai cerul). O urmărește mereu pe Vera. Oare se întâlnea cu un bărbat? Viața să fie un amestec de genuri? Oferă pace bătrânelor singure, îi învață pe copii, visează lângă lac, așteaptă un soldat, face dragoste cu un amant. Viața să fie doar dorință carnală, iar - în rest - minciuni de-ale poezilor?

El petrece o noapte cu Vera. Fac dragoste. Se declanșează orgoliul masculului care a posedat o femeie ce aștepta de 30 de ani un bărbat. Numai că în ziarul adus de Zoia se află dezlegarea (acel Koptev așteptat exista la Moscova, avea familie, era secretar de partid) gestului ei.

Bărbatul-autor vrea să fugă, crezând că Vera va proiecta asupra lui o altă așteptare. E dimineața fugii. Fumul casei, frumusețea lumii, barca, valiza lui, gheața, noroiul. Un alb nupțial, imaculat. Cum să-i spună Verei că pentru a-i împărăși destinul ar trebui să învețe să trăiască în acea DUPĂ-VIAȚĂ? Să fugă, să plece! Însă Vera știe, pricepe teama lui de a se lega de o femeie mai în vârstă. Îl lasă pe ponton și îi spune: „Ești mai aproape aici de oraș. Ai tren la ora 11. Să te aibă Dumnezeu în grijă!” Apoi e clipocitul apei din Marea Albă și silueta bărcii. Ca un Caron feminin, Vera s-a întors la sufletele bătrânelor singure, să le ajute să traverseze hotarul dintre viață și moarte.

Este înțelepciunea pentru oamenii de rând?

■ Alexandru Vlad

JOSEPH-MARIA BOCHENSKI
Manual de înțelepciune pentru oamenii de rând
Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2004

Există în librării o cărțicăă apărută la editura Limes, *Manual de înțelepciune pentru oamenii de rând*, de Joseph-Maria Bochenski. Nu știu câți au văzut-o. Ca să o iei în mână trebuie să îndeplinești două condiții: să te consideri a fi tu însuși om de rând și să admiti că în ce privește înțelepciunea mai poți învăța câte ceva. Cărțile importante sunt cărți groase, îmi spuneam când eram copil. De aici trebui atacat câtă vreme avem energie și curaj. După aceea le va veni și celorlalte timpuri. Iată că încep să am dubii, și-mi vine acum să spun: cărțile cu adevărat importante n-au cum și nici de ce să fie groase. Pentru că avem în față concluziile și sinteza de o viață ale unui umanist, o carte rară, și în același timp un îndrumător *ad usum delphini* între niște coperte subțirele. O carte bună și pentru omul grăbit de astăzi.

Dacă am deveni cu toții înțelepți, fie chiar citind această cărțică și respectând preceptele ei, cum ar arăta oare lumea? Dar șansele să trăim într-o lume de înțelepți sunt mici așa că putem profita din plin: dacă socotim că a venit ceasul putem deveni înțelepți, mai noi înșine, într-o lume pornită să ne alieneze, să ne depărteze de ființa noastră funciară, și prin citirea micului Manual de înțelepciune al părintelui Joseph-Maria Bochenski.

Îți dai seama de aici că înțelepciunea este o facultate practică și nici pe departe o sumă de cunoștințe teoretice sau de maxime din același privind viața. Și cei care n-o știu află că morala, etica și înțelepciunea sunt lucruri cu totul diferite. Viața omului este cel mai adesea un compromis între morală și înțelepciune.

Principiile moralei tind să devină absolute. Ale înțelepciunii – nu. Moralistul îți spune că trebuie să spui totdeauna adevărul. Înțeleptul nu face această exagerare. El spune că adevărul trebuie spus doar dacă nu-ți cauzează, dacă nu te costă foarte mult, dacă nu te pune în contradicție cu tine însuși, dacă nu te face să-ți pierzi un prieten. “Înțelepciunea este așadar o tehnică”, pare a ne spune Joseph-Maria Bochenski. „Acesta este un lucru atât de important încât merită a fi formulat într-o teoremă specială: Înțelepciunea este tehnologia vieții lungi și fericite.” Înțelepciunea este un lucru aproape științific, și poate fi verificat prin experiment. Dacă aplicăm legea prin care să ne spunem în fiecare dimineață că „Totul merge strună”, ca să-i stabilim valabilitatea nu avem decât să facem seara o anchetă printre cei care o aplică și cei care n-o aplică, și să vedem care din ei au avut o zi agreabilă și care nu. Înțelepciunea propune o împăcare a individului cu societatea și în același timp înțelepciunea este la urma urmelor o întoarcere la esențe, la esențele bune – am putea adăuga.

Manualul de înțelepciune pentru oamenii de rând este una din acele cărți uimitoare, scrise la bătrânețe de unul din acei intelectuali uimitori care ne mai amintesc oarecum de spiritele renașterii, o carte de care avem cu toții cea mai mare nevoie la tinerete, când nu toți ne petrecem vremea citind cărți de vreun fel. Parcă ar fi scrisă de Nicolae Steinhart, sau chiar de Dalai Lama. Și oare trebuie să fim înțelepți și la tinerete, sau numai la bătrânețe și care nu strică, pare a ne spune autorul. În mod eronat credem că înțeleptul este acela care știe foarte multe lucruri. Nu – acesta e savantul, sau profesorul, sau autodidactul.

Morală strictă, un cod etic cu sfințenie urmat, ne face vulnerabili tocmai în fața celor imorali.

Ceea ce mi se pare deosebit la această carte, este tonul ei: unul de o familiaritate spontană lipsită de artificialități, reiterând parcă o veche relație maestru-discipol pentru care “a învăța” nu se reduce la o simplă îngurgitare de informații, iar educația nu excludea candoarea. Tonul textului are ceva din grija cu care un părinte administrează copilului medicamentul cel mai puțin amar. În cazul de față e vorba de medicamentul găsit în literatură, pe care, citind-o “ai șansa implicită a unei psihoterapii”. Preocuparea pentru această cură care e în același timp și educație începe cu întrebarea “Cum și de ce am alege cărți pentru copiii noștri?”. Răspunsurile, însoțite de minunate exemple sunt multiple. În primul rând un cititor – și aici răspunsul se îndreaptă mai ales spre tânărul și foarte tânărul cititor, care încă nu a reușit să exprime “filosofia propriei atitudini” (Pavese) – “vorbește mai nuanțat” reușind “să se orienteze în acest ocean vorbitor mai ușor decât necititorii”. A da “nume lucrurilor din geografia interioară adevărată, înseamnă a o domestică, luând-o și luându-ne în posesie. Literatură este pe acest plan, o formă privilegiată a cunoașterii de sine”, este un fel de a cultiva “bunele maniere ale minții” (Proust).

Se vorbește mult de cititul care te ajută să evadezi. Dar poate că toate cărțile, care nu fac decât să problematizeze la nesfârșit situațiile exis-

tențiale în care suntem prinși, drama propriei vieți, te ajută să identifice mai bine cușca sau mai bine spus, să identifice la nesfârșit un șir de cuști în care de multe ori suntem închiși ca într-o păpușă rusească: întotdeauna mai rămâne ceva de descoperit sau de demascat. Evadarea prin literatură e “echivalentă cu o îmbogățire și curciorire, [...] ea se aseamănă cu evadarea prizonierului, iar nu ce cea a dezertorului”.

Dacă există vreun rost în a citi literatură, și, mai mult, dacă există vreo fericire în acest lucru cred că ea seamănă foarte mult cu aceste cuvinte ale lui Jean Grenier: “În ceea ce mă privește, sunt convins de caracterul precar și în același timp nesfârșita valoare a existenței [...] Dacă mă uit chiar acum la ceas, și este șapte și patruzece, văd care este situația mea la extremitatea acului și mă aflu bunăoară într-o sală publică plină de necunoscuți, ca pacient, și sufăr din cauza asta. Dar în aceeași secundă mă transpun mental într-un centru ideal, mai fix decât acel al ceasului care pare pus în mișcare de rotirea acelor, și o dată ajuns în acest centru pot spune: da, în ciuda a toate, sunt Fericit! Fericirea mea nu depinde de nici o clipă trecută, nici de clipa viitoare, ea este întregă ca o privire, oricare ar fi culoarea ochilor, ca un act, oricare ar fi numărul gesturilor”.

■
Cine va avea fericirea ca scop n-o va atinge, suntem preveniți la un moment dat și ne simțim înfiorați de parcă ne-ar avertiza un evanghelist că trebuie să știm care ne este locul pe lume, și găsirea acestuia, recunoașterea lui este maximul de fericire și înțelepciune posibil.

M-am cam inflamat scriind acest text. Evident, mai mult ca sigur că un filosof ar scrie cu totul astfel despre Manualul lui Bochenski. Dar oare este un filosof un om de rând? Sau un înțelept?

Să mai citim?

■ Oana Pughineanu

SANDA CORDOȘ
Ce rost are să mai citim literatură?
București, Ed. Compania, 2004

Ce rost are să citim literatură? E o întrebare pe care și eu mi-am pus-o adeseori, dar în altă formă: “folosește cultura la ceva?”. Cultura este o chestiune de destin sau e pur și simplu ceva ce face parte din instinctul de conservare a acestei specii numite om? Propoziția “n-am știți să iubim dacă poezii n-ar fi scris despre asta” a făcut o carieră uluitoare. O spun și cei care citesc poezie și cei care nu citesc nimic, în general. Exprimă un cinism, o dezamăgire, un adevăr? Probabil căte ceva din fiecare. Ceea ce eu personal deduc din ea este că omul învață despre propriile sentimente inventându-le și sfârșind prin a se minuna de propria-i invenție asemeni lui Pygmalion. A inventa înseamnă a aduce în limbaj. Cred că miza cărții Sandei Cordoș este de a arăta tânărului cititor că această aducere în limbaj este o formă de “profilaxie existențială”, că literatura îți “administrează vaccinul moral, pentru înfrângere, suferință și umilință”.

bloc notes

Doi din patru

■ Ovidiu Pecican

Fapt neașteptat, aflu că pe data de 3 octombrie a. c. doi dintre membrii fostei grupări studentești *Ars Amatoria* au împlinit o anumită vârstă. La francezi, expresia asta ar însemna, dacă nu mă înșel, între patru și cinci decenii de viață. Aici însă este vorba de altceva. Ioan Groșan a făcut jumătate de secol, în timp ce prietenul lui - și al meu -, George Țăra, are de acum 52 de ani. Evenimentul merită să nu treacă neobservat, fiindcă scriitorii - unul afirmat ca strălucit prozator, celălalt ca excelent animator cultural și jurnalist -, împreună cu comilonii lor Radu G. Țeposu și Lucian Perța au intrat, vrând-nevrând, în istoriile apocrife ale literaturii române postbelice. Vorbesc despre cele apocrife, pentru că ele sunt singurele care interesează, care incită, în care viața mai vibrează.

Cei patru studenți în filologie care alcătuiau prin anii șaptezeci și ceva grupul *Ars Amatoria* la Facultatea de Litere clujeană, intrând apoi și în redacția *Echinoxului* (sau invers) sunt, fără îndoială, una dintre cele mai simpatice mișcări literare din cultura noastră. Ei par un fel de mușchetari ardeleni cu aerul lor insolent, dar înduioșător, de eroi burlești ai unui timp de blândețe înșelătoare; de fapt o vreme a delațiunilor și constipației ideologice. Din alt unghi, prin

raportare la cultura locului, ei îmi apar și mai și, ca o replică târzie, eroică, la *Școala Ardeleană*. Să fie oare Țeposu un Athos ori mai degrabă un Petru Maior? Să fie Lucian Perța un Aramis sau tocmai un Budai-Deleanu? Ar putea fi George Țăra Porthos ori Samuil Micu? Dar Ioan Groșan, să fie d'Artagnan ori însuși Gheorghe Șincai? Ce este simpatic și amuzant în asemenea identificări este că, până la urmă, oricare poate fi oricare. Ba, mai mult, din parodiile lui Perța și una dintre prozele scurte alcătuite cvasiexclusiv de Groșan - la *Insula* mă refer - poți construi un Budai-Deleanu și mai complex.

De fiecare dată când se vorbește cu multă morgă despre *Școala de la Târgoviște* cu mă gândesc, cu un surâs complice, la *Ars Amatoria*. Băieții ăștia care pe la începuturile anilor '80 scriau despre „Fotbalul românesc de la origini până la... Regulamentul Organic”, subversivi pe față, dar și mai subversivi prin umorul lor incredibil, persiflând locurile mitice (dar comune) ale națiunii, nu doar templele comunismului, îmi apar - poate printr-o defecțiune a văzului meu - mult mai importanți decât se cred ei înșiși. Ei sunt, în topurile mele, ca formația *Phoenix* înainte de dezertarea în Occident, ori ca *Beatles*-ii literaturii tinere de la noi în era postzecismului textualist.

Slavă Domnului, ei n-au plecat „dincolo” de ger și de Ceaușescu, și nici nu trebuiau citați cu teascul de struguri alături. Râsul pe care îl degajau textele lor a răscumpărat, în ochii mei, o întreagă perioadă cenușiu-letală, „etapa pașilor

mici” din literatura noastră aflată în plin exercițiu de mersul piticului.

Unii s-au grăbit să-l decreteze pe Ioan Groșan un prozator gata clasicizat, un maestru al prozei scurte, un romancier ratat sau un publicist ubicuu, din stirpea căruia urma să descindă Adi Cioroianu. Pe George Țăra l-au redus la postura de maestru al faimosului Cenaclu din Tei, ori la cea de inițiator a vreo zece gazete. În Lucian Perța s-a văzut doar autorul de parodii lirice, tot așa cum pe Radu G. Țeposu l-au aproximat mai cu seamă ca magistrul de publicistică la școala de presă de la *Cuvântul* ori ca pe un cronicar literar înzestrat, convertit la istoria literară.

Eu prefer să mă bucur de prietenia lor exemplară ca de un mare eveniment al culturii noastre și mi-aș dori o ediție de opere *Ars Amatoria*, unde titlurile tuturor să fie aduse împreună sub ochii cititorului, într-o culegere unică la patru mâini.

Și aș mai face ceva, de m-ar aduce vreun prilej împreună cu cei trei dintre ei rămași disponibili: m-aș așeza cu un reportofon alături la taifas cu *Ars Amatoria*, scriind o monografie necesară. Acum, până nu se apucă să-și scrie marile cărți care amenință să se prăvălească asupra noastră din ceruri maramureșene, bistrițene și de la București.

literatură și film

Prințul lui Tudor Teodorescu-Braniște și Orient Express-ul lui Sergiu Nicolaescu

■ Alexandru Jurcan

In 1944 apare romanul *Prințul*, cartea fundamentală a lui Tudor Teodorescu-Braniște. La curtea boierească din Munteni totul era „vechi, prăfuit de ani, totul căzuse în paragină”. Prințul Jean-Andrei Munteanu s-a întors ruinat în conacul său. A avut o viață de fast, iar când banii s-au terminat, el s-a retras. În roman se instaurează o atmosferă ciudată, ireală, numai că Sergiu Nicolaescu în recentul său film *Orient Express*, inspirat din romanul *Prințul*, se debarasează de jocul umbrelor, renunță la „strania tristețe” a priveștei. Conacul nu pare prea prăfuit. Doar imaginea exterioară transmite o senzație acută de magie, precum și începutul inspirat al filmului, unde trenul apare drept personaj - obsesie, iar iminența sinuciderii planează în „învăluiri de umbră”.

Multe dialoguri scilpitoare au fost cu grijă decupate din carte, însă adesea se exagerează, ajungându-se la discursiv, explicativ. Sergiu Nicolaescu joacă rolul prințului, suferind de același narcisism. Multe scene sunt prea explica-

tive, cu voce din off care sporește redundanța. Uneori muzica intervine pleonastic, alteori e inevenită. Răpăitul ploii devine prea strident, artificial, plantat peste dialogurile cursive, alături de muzica de pian, astfel că nu prea auzim frazele. Prințul (Sergiu Nicolaescu) cântă la pian, fără să se încurce, discută cu Ana Criveanu, trage cu ochiul la aparatul de filmat, ține în mână și un sfeșnic. Imola Kezdi e convingătoare în rolul Anei, însă accentul maghiar distonează pe alocuri.

Cu siguranță, bunele intenții există. Costumele Doinei Levintza au distincție, Gheorghe Dinică, Maia Morgenstern și Valentin Teodosiu sunt în rol, Isabelle (Ioana Moldovan) transmite fragilitate, mister, irealitate, numai că regizorul n-ar fi trebuit să joace în film, ci să aleagă un interpret care să-și poarte spleen-ul într-o aură de mister și de grotesc abia schițat. Perpessicius opina că Prințul „pare mai curând un cabotin al propriului său zenit, un expert al farfurilor, o victimă a propriilor sale artificii”. Ca să joci artificialul, îți trebuie o mare doză de

disponibilitate artistică, de propunere empatică. Poate că Ștefan Iordache ar fi reușit să impună o gamă a libertăților combinatorii.

Regizorul nu este preocupat să opună două lumi, să contureze „celula” în care Prințul s-a închis de bunăvoie. Alteritatea ar fi dus la șocul intruziunii celorlalți în vraja domeniului lui Andrei, pentru că „oricât încerca el să se izoleze, ecouri din afară ajungeau până la el”.

În final „trenul trecu apoi peste el, într-un vârtej de fum și de scântei; în urma lui rămase o împrăscare de sânge, ciozvârți de carne sfărtecată și, undeva, mai departe, un petec din smochingul Prințului”. Filmul, în schimb, sugerează impactul, însă mută registrul spre echivoc, arătându-l pe Prințul urcând în tren și întâlnindu-și personajele vieții sale. Desigur, e un punct de vedere, dar sugestia artistică nu are forța începutului filmului.

Un roman de excepție adus emoționant (și) la Cluj

■ Mihai Dragolea

In plină vară, într-o zi călduroasă și destul de umedă a lunii iulie, câteva afișe anunțau lansarea romanului Pupa Russa (Ed. Humanitas, 2004), al scriitorului Gheorghe Crăciun; pe seară, într-un restaurant cochet situat în centrul orașului, urma să se petreacă evenimentul cu pricina. Și a fost, s-a întâmplat, dar cu totul altfel decât am fost obișnuiți: autorul, fără prea multe fașoane și cuvinte introductive, a citit câteva fragmente din această carte de zile mari, lectură acompaniată, la pian, de un foarte cunoscut și tubit autor de jazz, Mircea Tiberian. După lectura textelor pentru iubitorii de literatură așezați la mesele de lemn din nu prea scunda tavernă deloc mohorâtă, ba chiar destul de ciudată, lăsată să respire datorită cărămizii la vedere a zidurilor, a urmat o prezentare a cărții, operată de cunoscuți autori ai locului și destul de buni cunosători ai literaturii lui Gheorghe Crăciun; și au mai fost discuții animate între cei participanți și interesați, plus un recital de-a dreptul cuceritor, al aceleiași Mircea Tiberian. Sigur, s-au spus multe și felurite, cum că Gheorghe Crăciun este un fermecător cititor al propriilor texte, cum că pianul lui Mircea Tiberian fascinează. Așa s-a întâmplat totul încât s-a instaurat atmosfera de firese și normalitate culturală de care avem nevoie, plăcuta conviețuire între cei prezenți, deloc viciată de scrobeli protocolare. Așa ceva n-am mai văzut, în viața mea, decât într-o seară, departe, era vorba de un botez literar similar, al unui roman de Michel Butor.

Înainte de lectura-lansare și pe când - încă - nu erau mușterii culturale la mesele de lemn, pe când Mircea Tiberian încerca pianul localului, a fost loc și pentru o discuție între subsemnatul și Gheorghe Crăciun:

Mihai Dragolea: Gheorghe Crăciun, bine ai revenit la Cluj, de această dată pentru că s-a copt și a apărut, la editura Humanitas, romanul Pupa Russa; în așteptarea evenimentului, am răsfoit cărțile tale și, așa, am dat de un pasaj însemnat de la începutul volumului Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei). Fragmente cu Radu Petrescu și Mircea Nedelciu (Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2003); acolo, scrii după cum urmează: „Dacă ar fi să recapitulăm aici elementele importante care au contribuit la formarea mea intelectuală, atunci ar trebui să spun că Mircea a stimulat în mine pofia de a trăi liber și de a mă dăruii în cât mai multe experiențe ale vieții, deschiderea atenției spre cotidian și mobilitatea privirii și a auzului. De la Radu Petrescu am învățat, în schimb, detașarea de lucruri și avantajele interioare ale stărilor contemplative, regulile construcției lucide, fără risipă de cuvinte, și faptul că literatura e un uriaș organism irigaț de sânge propriu.” Rămân valabile cele scise în Doi într-o carte?

Gheorghe Crăciun: Recunosc această frază, dar, pentru că m-am obiectivat în raport cu această carte, pot să spun cu precizie în ce raport scriitura lui Mircea Nedelciu și Radu Petrescu m-a influențat; dar ei mi-au confirmat și niște intuiții pe care le aveam, confuz, despre ființa mea scripturală. Există în mine două tropisme, două tipuri de fascinație: pe de o parte, mă interesează corporalitatea ca formă de manifestare autentică a ființei și a persoanei, o anume spontanitate la nivelul senzațiilor, sentimentelor, verbalizării și naturalitatea aceea funciară pe care cu

greu o redescoperim în noi; pentru că, odată cu alfabetizarea, nu facem altceva decât să ne înfășurăm în pojghițe succesive de stereotipii, de rigori, coduri, ritualuri care țin de componenta socială, și astfel e greu să ajungi la esența ta, la natura ta, și asta e o componentă care era în mine, pe care scrișul lui Mircea Nedelciu m-a ajutat să o definitivez. Cealaltă ar fi o componentă celebră, sigur, simț și știu că în mine este o voință de ordine, există o dorință și o încercare de a conceptualiza ceea ce pare de neconceptualizat, de a raționaliza, de a pune într-o logică a transparenței exact aceste elemente care țin de existența imediată, de manifestările spontane ale ființei și, în această a doua fascinație pe care o am pentru un model, firește că se întâlnește și o anumită voință de constrângere, sinteză, construcție, ordine; chiar o anumită ordine a structurilor arhitecturale, muzicale pe care trebuie să le conțină scrisul, în special - textul de proză.

- Că pomeniști de structura muzicală, marile înfăptuiri în domeniu au fost operate prin modulații, jocuri chiar de a proba rezistența unor structuri fundamentale simple.

- Da, este și nu este adevărat. De ce nu este? Chiar aseară, în trenul care ne aducea la Cluj, discutam cu admirabilul Mircea Tiberian despre nimic altceva decât despre ritm, element comun literaturii și muzicii; discuția a început de la o anumită bibliografie a problemei în zona literaturii. Așa mi-am adus aminte de diverse viziuni și interpretări interesante, cum este aceea promovată de Henri Mechonick, care tinde să reducă ritmul, ritmurile artistice la pattern-urile lor biologice. Eu nu gândesc așa această reducere a unui anume tip de respirație, cum spunea Isaac Babei, autorul unei cărți extraordinare, din care orice prozator are ce învăța, *Armata de cavalerie*; în cele câteva formidabile pagini de mărturisiri, într-una (fac o paranteză: atrag atenția asupra stilului lui, unul sincopat, care mizează mult pe propoziția scurtă, un fel de flash-uri ale percepției și pe o anumită aglutinare de senzații dispartate, însă aici e vorba de o tehnică scriiturală, dincolo de conținuturi) spune așa: „Am învățat să scriu așa, scurt, pentru că sînt un om cu respirația scurtă, am suferit toată viața de astm.” Ei bine, iată un mod de a reduce artistic la biologic. Ce vreau să spun - dincolo de această reducere la corporalitatea componentă! este ceea ce se întâmplă în punctul de întâlnire dintre corp și lume, acolo se naște scriitura. Pentru mine, corpul deja conține lumea, pentru că este toată zestrea lui de informații senzoriale, afective, perceptivă. Lumea despre care vorbesc autori consacrați (Roland Barthes, Julia Kristeva etc.) este lumea textuală, deci acea lume care a fost deja pusă în literă, turnată în formă sintactică, o lume care funcționează prin tipare; dacă stăm să ne gândim ce înseamnă această lume a textului, ea este de o varietate și întindere aproape incomensurabile, începând -să zicem- de la o simplă inscripție pe o piatră tomбалă și terminând cu epopeile întinse, enorme din Grecia, India, alte spații culturale. Deci: zona aceasta a textualului nediferențiat este un spațiu

în care tu, ca scriitor, te implentezi și simți, prin educație, cultură, ca ea este neconstrângătoare, gata să te absoarbă, performată de niște structuri preconstituite; și atunci este normal ca tu să încerci să impui acestor structuri propriul tău discurs și ritm. De fapt, în final, scriitura apare ca o variațiune pe teme date de câteva tipare cu rezistență verificată.

- Citind Pupa Russa, pe anumite porțiuni, mi-am adus aminte de Gaston Bachelard, de Poetica spațiului; am avut senzația că experiențele Leontinei Marcu sunt, în buna parte și dincolo de „naturelul” ei, datorate spațiului.

- Ai mare dreptate, pentru că în romanul acesta, legătura dintre spațiul exterior și cel interior, cuplat cu experiențele intime ale eroinei, este esențială. Ceea ce vreau să spun este că scrierea n-a fost o problemă majoră; problema, a fost intenția de a face acest personaj feminin să treacă prin toate experiențele posibile, de la copilărie la maturitate și până când începe degradarea ei; încercând să țin seama de complexitatea acestei rețele a vârstelor, am descoperit eu însumi niște tipuri de spații care țin cont de inconștienta speciei, și așa ne-am apropiat de Bachelard; am constatat că am practicat, în roman, inconștient, o simbolică a subteranului, alta - a podului, a spațiilor agresive și a spațiilor care oferă o anumită intimitate, că, apa însăși e un spațiu al protecției, cum nu poate fi, în anumite condiții, aerul sau lumina. Dar lucrurile acestea le descoperam ca și cum aș fi citit un alt autor. Ceea ce e reconfortant e că tu, ca om și scriitor, apelezi la topografiile stabile, că funcționezi normal.

- Pentru mine a fost o bucurie să constat că această ființă foarte complexă e dependentă de un spațiu domestic care îi determină multe din gesturile pe care le face; este spațiul copilăriei, esențial în ceea ce o privește?

- E mitologia ei secretă, a fericirii. Personajul e făcut să treacă prin niște experiențe sociale și politice, recunosc, niște cercuri ale existenței și, în mod conștient, m-a interesat relația, legătura dintre corp, senzitivitate, afectivitate și politic la nivelul unei existențe mărunte, altfel - cred - s-ar fi ajuns la o scriitură ideologizată. Eroina mea trece prin niște cercuri ale existenței, prin niște spații care înseamnă o altă configurare, unde ea

are un comportament fie de pliere pe valorile propuse de aceste spații, fie de recul, de contracarare a acestora; deci - ea este o ființă conformistă și agresivă concomitent. Și, sigur, ținând seama de felul cum e relaționat trupul feminin cu spațiul acesta al politicului, se ajunge la o problematică a sexului, a sexului ca valoare în sine și de schimb, de parvenire. M-a interesat acest caz, să-l studiez pentru că este specific, a ținut de lumea comunistă; nu cred că personajul meu e neverosimil, dar aici nu e vorba, de neverosimila aristotelică, dar, ca formulă existențială, personajul își poate găsi un corespondent în lumea comunistă românească.

- *Mi-a plăcut și e bine că personajul este atât de viu, de atrăgător - performanță epică în toate felurile! Cum e după un asemenea efort, de aproape un deceniu?*

- Da, a fost de aproape un deceniu, dar baza a fost scrisă în ultimii ani ai acestei perioade, 1994-2002. Am terminat, am avut norocul - nenoroc de a mă îmbolnăvi foarte grav, mulți se întrebau ce va fi cu mine, mai aveam de scris 50-60 de pagini, cele mai grele, și în mine a rămas, chiar în momente de inconștiență, obsesia de a termina cartea, orice s-ar fi întâmplat; trebuia să ajung la finalul cărții! Când l-am scris, cu mâinile chiar pline de ace și perfuzii, eram eliberat, era o datorie față de viața mea trecută; treci printr-o experiență limită, continui să fii, dar atunci a fost alt om; acum scriu un alt roman, care n-are nici o legătură cu cel al Leontinei Marcu, are un stil și o tematică total diferite de *Pupa Russa*.

- *Mulțumesc, sănătate și succes!*

★★★

La o masă a elegantei taverne s-au strâns Gheorghe Crăciun, Mihaela Urșa, Virgil Podoabă, Alexandru Vlad, până și subsemnatul; admirabilul autor a citit patru fragmente din roman, vreme în care, la masa pomenită, a venit și profesorul Ion Pop.

Mihaela Urșa, în chip de gingașă moderatoare, mărturisise: „Lectura acestui text a fost o lectură frisonantă, pentru că la fiecare pas se deschid, așa, niște guri flămânde, niște vârtejuri în care parcă ești obligat să te arunci, să te dizolvi cumva în personajul principal. Finalul, mic, mi-a dat lovitura de grație, pentru că, până acolo avusesemangoase, destule anxietăți; la final, însă, m-am descoperit cititor; locul cititorului e foarte important, e greu să scape de fascinația păpușii rusești, el trebuie să ducă la bun sfârșit o lectură, dar și un act criminal.

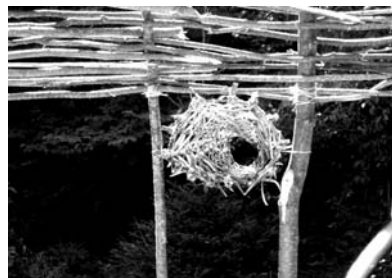
Virgil Podoabă: „*Pupa Russa* este un roman copleșitor, dă senzația de operă care te domină, te face să te simți mic, n-am mai avut senzația aceasta de la lectura romanelor lui Radu Petrescu. Aici Gheorghe Crăciun revoluționează tema dragostei și, aici, l-aș compara, din nou, cu Radu Petrescu, pentru diferența radicală de viziune.

Alexandru Vlad: „Am citit și alte texte semnate de Gheorghe Crăciun, cu un creion (când albastru, când roșu) în mână; cu albastru subliniam exactitatea exprimării, formulării, cu cel roșu metafora construită mai ales din atribute; am și acum un astfel de exemplar bicolor. Tot atunci observam că mă îndreptam, oarecum, în aceeași direcție cu Gheorghe Crăciun, dar el ocupase, deja, locurile. Am hotărât să mă opresc undeva la jumătatea drumului și să încerc să găsesc misterul undeva între privire și țintărie. Crăciun aglomerază amănunte, senzații, lucrează cuvântul ca un adevărat maestru, așa încât, de multe ori când lucrez și eu un text, și îmi dau seama că l-aș putea împinge mai departe, spre o zona limită, mă gândesc

desc dar de ce s-o fac, a făcut-o excelent George. Cu privire la păpușa rusească, aici cred că se ascunde o aporie: ca să vedem ce se ascunde într-o păpușa rusească trebuie să spargem, una după alta, pe cele încorporate; când ajungem la ultima și-o spargem, atunci se rezolvă marel secret: ea nu ascunde nimic, dar noi n-am fi aflat asta niciodată, dacă nu le-am fi spart pe celelalte.”

Ion Pop: „Citind *Pupa Russa*, m-am gândit la un autor pe care nu știu dacă l-ați citit, eu am avut această șansă printr-un coleg de origine italiană, trăitor la Paris; așa am citit o carte foarte interesantă de Milorad Miodrag, *Eros și Priap*, un fel de roman-escu, despre raportul de putere - fascinație al poporului de jos, cvasi sexuală și cvasi psihanalizabilă față de putere, față de Mussolini chiar, și asta m-a încântat! Este pentru prima dată când am găsit o asemenea violență expresivă, mi-a plăcut, seamănă într-o oarecare măsură cu ceea ce a făcut Mircea Cărtărescu, anume tentativa de a regăsi capilaritatea unui univers celular, care devine până la urmă foarte sensibil; e prima dată când - în proza aceasta mai nouă - am avut un șoc regenerativ, să zic așa, care mă invită să citesc mai multă proză, lucru neglijat, din păcate, de mai mulți ani; vreau să mai adaug un lucru: nu știu dacă este valabil pentru ansamblu, dar din ceea ce am citit și am dedus din comentarii, cred că avem de-a face aici cu o ciudată, paradoxală, agresivă solidaritate între personaj și limbajul pe care e obligat să-l depună personajul, o solidaritate paradoxal agresivă pentru că sunt aluviuni de tot felul, când pure, când murdare, care vin dinspre discursurile epocii și care, într-un fel, caracterizează acest personaj și umple vidul aparent, pentru că sub toate aceste straturi, toate aceste cămuri ale cuvintelor se ascunde un mare, puternic mascat sentiment de alienare; cred că aici este miezul, dacă bănuiesc bine. E alienarea pe care ți-o dă o epocă, aici e adevărata profunzime a cărții, pentru că spectacol lingvistic am mai văzut, am mai văzut personaje bizare, am mai văzut femei senzuale, care și-au trăit la modul revoltat, de respingere propriile emoții. De data aceasta cred că este vorba de ceva foarte trist, dramatic, pentru că în această senzualitate care se consumă cumva flamboyant, așa, visceral, se ascunde o mare tristețe și o mare revoltă, pentru că la mijloc e vorba de un caz de scandal existențial; personajul e prizonierul limbajului și al lumii în care trăiește și nu poate scăpa; prizonieratul, captivitatea sunt chinuitoare și se întâlnesc în această stare de ratare. Repet, acest roman ascunde un caz de alienare, ceva foarte trist, o stare de scandal existențial, o dureroasă neîmplinire.

Mihai Dragolea: „Prezentarea pe care o încerc astăzi e cu adevărat dificilă din mai multe privity, de la marea, impresionanta neașteptată valoare și intensă frumusețe ale acestui roman, până la prietenia de o bărbătească pudoare dintre autor și mine. Mai este greu și din pricina unei întâmplări recente care scapă clasificărilor obișnuite, dar pe care o voi supune atenției domniilor-voastre: aflat într-o vacanță pitică și săracă într-un târg amorf, am primit un telefon de la Gheorghe Crăciun, să-mi spună că romanul a ieșit în lume, că vrea să-l lanseze și la Cluj, invitându-mă să particip. Sigur, am acceptat imediat și mult încântat. Urma să trimită cartea aici, în urbea de pe Someș, era oarecum bine așa, dar îmi doream să citesc romanul la timp, pe îndelete; mai erau puține zile până să mă întorc aici, dar, într-o dimineață ploioasă, m-am adăpostit de stropii de ploaie în unica și prăfuita librărie a urbei. Cu totul întâmplător, pe un raft oarecare, am văzut un unic exemplar din *Pupa Russa*; l-am luat, nu mai aveam răbdare până la întoarcere. Cu Leontina Marcu sub braț, am pornit, mulțumit

foarte, spre casă; asta cam până în dreptul pieței orașului, unde, surpriză consistentă, am dat cu ochii de fosta mea frumoasă colegă de liceu, pe numele ei -Leontina (Tina) Tripion, vedetă a adolescenței personale, acum femeie încântător plauzibilă; am și povestit puțin, ce elegantă e, că pielea și strălucirea ochilor s-au păstrat intacte. Am mers apoi mai departe, năucit de coincidența onomastică (și nu numai) parțială. E ceva, nu?!

Și acum - câteva cuvinte despre romanul *Pupa Russa*, scris în aproape un deceniu, cu o forță și un talent cu adevărat ieșite din comun, cum decise afirmă Mircea Horia Simionescu în delicata prezentare autografă a cărții. Istoriei epice ale unor femei celebre sau anonime au apărut, aiurea ca și aici, câtă frunză și iarbă. Ceea ce o distinge pe Letiția Marcu între suratele-i din cuvinte intrupate, este profunda, răvășitoarea ei umanitate; nu feminitate numaidecât, ci umanitate atotcuprinzătoare în bine și în rău, în sublim și derizoriu, în zbor și umilit tîrîș-grăpiș, în luminos și întunecat, avânt și abandon, sacru și scabros. E interesant cum își tratează ea experiențele, nu cât de multe și diverse sunt acestea. Am convingerea că forța uluitoare a romanului, a ansamblului, precum și a părților, se hrănește din talentul cu carul al autorului, până acum laudat mai mult pentru instrucție și dexteritate narative. În mod fericit, *Pupa Russa* e locul de întâlnire dintre expertul în ale literaturii și prozatorului, dar și poetul Gheorghe Crăciun (aveți ocazia să apreciați înălțimea celui din urmă citind fie și numai paginile despre iarbă, unele care mic, instantaneu, mi-au evocat catalogul norilor din *Norii* lui Petru Creția). Carnea de peste istoria Leontinei Marcu și a celor care trec prin deloc liniștita ei viață crește datorită subtilității, energiei, profunzimii frazei lui Gheorghe Crăciun. Așa se face că întreaga poveste este copleșitoare, până acolo încât aș fi vrut să continui dincolo de previzibilul deznodământ petrecut într-o odaie a unui hotel din Mangalia; pentru că este dragoste (după paradusul copilăriei rurale), este și sex (dar de ce calibrul!) și comunism (capitolele creșterii Republicii Populare - apoi - Socialiste sunt de tot rîsu-plînsu). Mai adaug ceva: într-o duminică de 27 februarie 1994, autorul îmi scria într-o misivă următoarele: „Vreau să scriu o Doamnă Bovary, dar una pe viață și pe moarte, cu o femeie bărbată, ambițioasă, sensibilă, futăcioasă, nefericită, disponibilă, fără scrupule și fără Dumnezeu, cu țâțe mari și tari, exigentă, focoasă, fatală, ipocrită, cleptomană, sterilă, spășită, sportivă, irezistibilă”. Exact după zece ani, femeia a ieșit în lume, în *Pupa Russa*, pre numele ei Leontina Marcu, zguduitoare de vie; într-un roman pur și simplu dureros de frumos.”

Și așa a fost seara deosebită a lansării romanului lui Gheorghe Crăciun, *Pupa Russa*, la Cluj, încheiată cu un recital al admirabilului Mircea Tiberian. Cu totul - o sărbătoare a iubitorilor de literatură română contemporană.

Comunism și comunisme: modelul românesc

Comunitatea maghiară din Transilvania în perioada instaurării comunismului în România (1944–1947)

■ *Lönhárt Tamás*

Comunitatea maghiară din România, ca urmare a realității politice postbelice românești, definită de prezența militară sovietică nemijlocită și conturarea unei zone de influență sovietică în Europa Est-Centrală, a trebuit să se confrunte, împreună cu întreaga societate românească, cu efectele procesului de instaurare a regimului comunist, materializată prin impunerea prin forță a unei noi elite ce urmărea edificarea unui sistem totalitar. Acest proces nu a reflectat cătuși de puțin opțiunile politice reale ale societății românești în ansamblu, devenit obiect al actelor de putere a celor ce au uzurpat puterea politică ca urmare a actului din 6 martie 1945.

În perioada imediat următoare, comuniștii află la putere, puternic contestați de forțele politice concurente, și-au confecționat discursul de legitimare a guvernării pe baza detractării opoziției politice ca „reacționară”, „intolerantă”, „fascistă”, sugerând imaginea sumbră a resuscitării războiului în cazul revenirii acestor forțe la cârma țării. Imaginea conflictualității etnice, a atrocităților și stării generale de nesiguranță a fost asociată cu numele liderilor acestor partide în cadrul propagandei politice comuniste. Un exemplu bine cunoscut al acestei strategii este tentativa de asociere a imaginii proceselor intentate de Tribunalele Poporului criminalilor de război, precum și a psihizei create de memoria tristă a Gărzilor Maniu și a zvonurilor privind posibilitatea unor noi valuri de atrocități cu imaginea partidelor de opoziție, în special a liderilor PNT. Paralel, imaginea partidului comunist a fost asociată cu termenii „adevărată democrație”, „pace”, „unitate nealterată” - fiind mult speculată proiecția conform căreia revenirea Transilvaniei de Nord sub suveranitate românească a fost posibilă ca urmare a instaurării guvernului Groza. Comuniștii au vehiculat intens imaginea conform căreia reforma agrară a fost o realizare exclusivă al alianței forțelor „adevărat democratice”. Promisiunea făuririi egalității în drepturi a tuturor cetățenilor țării, aflată în concordanță cu convingerile „egalitariste” ale comuniștilor a fost manipulată intens de propaganda ce uzita întreaga infrastructură în acest scop.

În același timp, din punctul de vedere al Uniunii Populare Maghiare, organizație ce și-a asumat reprezentarea intereselor comunității maghiare din România, precizarea propriei poziții în cadrul noilor raporturi de forță a însemnat însăși asigurarea existenței fizice și a intereselor vitale ale acestei minorități. Cooperarea cu puterea politică românească de după 6 martie 1945 în vederea asigurării intereselor vitale ale comunității maghiare în cadrul statului român însemna însăși axioma strategiei de reprezentare a intereselor minorității maghiare, conform concepției conducerii Uniunii Populare Maghiare, ceea ce confirma și crezul politic al liderilor uniunii, for-

mați în a doua parte a perioadei interbelice ca parte a noii generații de intelectuali maghiari din Transilvania, cu convingeri politice de stânga. Ideea de bază a acestei strategii a fost integrarea cadrului instituțional economic, politic, cultural al vieții comunitare a minorității maghiare prin codificare legislativă, ca parte a statului de drept.

Uniunea Populară Maghiară a sprijinit guvernul Groza, liderii uniunii identificând stânga politică românească drept garantul drepturilor comunităților minoritare. Stânga politică românească a fost valorificată ca partenerul posibil pentru realizarea unei societăți bazate pe principiile reconcilierii, democrației și integrării întregii societăți, trecând peste conflictualitatea generată de viziunea etnicistă. Comunitatea maghiară urmărea instituționalizarea drepturilor colective, instituțiilor economice, culturale, educative proprii. Astfel a fost argumentată necesitatea reprezentării întregii comunități printr-o organizație unică, puternică, care să dispună de ponderea necesară acestei meniri în cadrul regimului politic din România.

Unii lideri ai UPM denunțau soluționarea problemei transilvane prin rectificare de frontieră, deoarece o astfel de abordare slăbea numeric comunitatea maghiară din România și implicit, prin readucerea în prim planul vieții politice și a dezbaterilor publice a conflictualității româno-maghiare, slăbea șansele dialogului interetnic, aducând astfel grave prejudicii maghiarilor rămași în cadrul statului român, a căror existență depindea direct de realitățile politice românești. Aceste

convingeri au fost dublate de necesitatea gășirii sprijinului din partea puterii politice în privința garantării prin lege a cadrului instituțional economic, social, politic și educațional al comunității maghiare, al cărei viitor a fost gândit în paradigma integrării acestei comunități în cadrul statului român. Gesturile guvernului Groza au întărit încrederea în realismul orientării adoptate.

Această viziune asupra strategiei de reprezentare a intereselor maghiare nu a fost însușită de toți liderii comunității maghiare din România. Comunitatea maghiară a fost măcinată de frustrări, nemulțumiri, generate mai ales de poziția adoptată de conducerea UPM cu privire la problema Transilvaniei. Comisia Maghiară a Partidului Social Democrat din România a contestat conducerea Uniunii Populare Maghiare pe temeiul nereprezentativității acesteia. Problema reprezentativității conducerii uniunii a fost adusă în discuție și de către gruparea moderată formată în jurul lui Jordáky Lajos. Unele grupări contestare căutau soluții alternative, chiar posibile noi alianțe politice. Putem să constatăm în acest sens eforturile de a negocia cu reprezentanți ai Partidului Național Tărănesc și chiar ai Partidului Național Liberal.

În privința strategiei electorale conducerea UPM a hotărât depunerea candidaturii pe liste proprii. Această hotărâre a fost luată ca urmare a nevoii de regroupare a minorității maghiare în sprijinul unei UPM identificabilă cu interesele acestei comunități. La rădăcinile acestei hotărâri trebuie notată și necesitatea creării unei departări între alianța condusă de PMR și organizația de reprezentare a intereselor minorității maghiare - Uniunea Populară Maghiară -, PMR urmărind să-și clădească o imagine de forță politică ancorată în societatea românească, reprezentant al intereselor naționale românești, reinterpretate ca urmare a condiționării revenirii Transilvaniei de Nord, de instaurarea guvernului condus de comuniști.

Lista electorală proprie și demersurile liderilor UPM, mai ales al președintelui organizației, Kurkó Gyárfás, de reprezentare a intereselor reale ale comunității maghiare au fost interpretate ca o revenire la o poziție centristă, moderată, ca o

ușoară detașare de stânga radicală, care a ajuns să domine uniunea la sfârșitul anului 1945. Kurkó Gyárfás a fost văzut ca garantul acestei tendințe, care prin vociferarea prejudecăților suferite de maghiari și deschiderea unei campanii de promovare deschisă a intereselor comunității maghiare a fost redescoperit de către o parte a membrilor UPM ca un adevărat lider al comunității. Listele electorale înțoimite de UPM au fost compuse în conformitate cu ideea de a include nume reprezentative și agreeate, personalități ce se bucurau de respect general, de un prestigiu necontestat din întregul Ardeal care să atragă toți membrii comunității maghiare cu cele mai diferite opțiuni politice și în același timp să fie prezenți - dar în număr mult mai mic - și membrii conducerii uniunii, care să fie purtați spre victorie de opțiunea pozitivă stărnită de prima categorie mai sus prezentată. Astfel se explică prezența masivă a intelectualității maghiare pe listele UPM și neinclusiunea în liste în număr mare a unor lideri ce reprezentau stânga radicală, dezagreeți de o parte considerabilă a comunității maghiare. Ca urmare a entuziasmului stărnit de strategia UPM-ului, s-a realizat coagularea unui sprijin politic expres pentru programul propus de conducerea uniunii.

Liderii UPM au avut greutate în ceea ce privește poziția PMR și PSDR față de listele electorale separate ale uniunii. Comuniștii au propus soluția listelor proprii ale UPM, pe de o parte pentru a se detașa formal și de a nu putea fi denunțați ca fiind străini de majoritatea românească, pe de altă parte pentru câștigarea unui suport cât mai larg din partea tuturor segmentelor societății din România. O reală reușită a UPM - ului de a-și însuși adeziunea comunității maghiare pe baza unui discurs „național și independent” nu a fost însă agreeată de loc, PMR voind să canalizeze o bună parte a voturilor acestei comunități direct către listele BPD. În ajunul alegerilor Comisia Maghiară a PSDR a fost instrumentalizată de cele două forțe ale Frontului Unic Muncitoresc (PMR și PSDR) în vederea construirii unei formațiuni electorale menite să dizolve listele separate ale UPM, dar nici această încercare nu a reușit.

Liderii UPM au nutrit mari speranțe în privința viitoarei Reprezentanțe Naționale, înțelegând că decepțiile provocate de nerezolvarea dezideratelor au fost efectul necesităților impuse de campania electorală și vor fi remediate imediat după victoria în alegeri a BPD-ului și constituirea noului for legislativ. Totuși existau temeri în privința cooperării postelectorale, președintele uniunii, Kurkó Gyárfás, a impus un ritm alert privind campania de instituționalizarea a cadrului juridic cu privire la drepturile minorităților naționale.

Rezultatele reale reconstituite arată în unele localități din Transilvania o prezență mai bună în alegeri a Uniunii Populare Maghiare decât a BPD, constatăută cu indignare de PMR. Falsificarea rezultatelor actului electoral a atins chiar și interesele Uniunii Populare Maghiare. Prin falsificarea rezultatelor au fost diminuate rezultatele Uniunii Populare Maghiare în favoarea BPD-ului. Au existat contestații și sesizări la nivelul conducerii locale ale UPM și PMR, urmate de consultări între reprezentanți ai celor două organizații la nivel local, soldate cu unele mici modificări.

Rezultate au fost valorificate de liderii uniunii ca un câștig enorm, înregistrându-se o creștere a prestigiului UPM în cadrul comunității maghiare. Conducerea Uniunii Populare Maghiare a salutat victoria Blocului Partidelor Democratice, sperând continuarea activității inițiate anterior în alianță cu guvernul Groza, piatră

de temelie a strategiei uniunii. Rapoartele cadrelor PMR subliniau însă necesitatea „corecțiilor” evoluției relației UPM-PMR din ultimele luni, consemnând totodată revitalizarea extraordinară a uniunii.

Comparația cantitativă între acest rezultat și cele ale Partidului Național Maghiar (Országos Magyar Párt), organizația de reprezentare a intereselor comunității maghiare din România interbelică relevă, o valoare superioară absolută a rezultatului din 1946 al Uniunii Populare Maghiare față de rezultatele realizate în perioada interbelică. Cele 29 de mandate înseamnă un rezultat maxim, ce a valorificat întreaga putere a electoratului maghiar din România. Rezultatul UPM-ului a însemnat 8% din totalul voturilor exprimate, transformate în 29 de locuri, adică 7% din totalul mandatelor pentru noua Reprezentanță Națională. În același timp, acest rezultat rămâne doar o confirmare parțială a estimărilor preelectorale și a rezultatelor evaluate de conducerea UPM în concordanță cu numărul real cunoscut al voturilor primite în unele regiuni. Având în vedere însă diferența majoră dintre natura regimului politic din România interbelică și cea rezultată din procesul instaurării regimului comunist în România, intrat în ultima etapă după alegerile din 1946, valoarea rezultatului electoral al Uniunii Populare Maghiare trebuie reevaluată considerabil. Monopolizarea puterii politice de către comuniști, anihilarea opoziției democratice și instaurarea unui regim dictatorial ce va avea ca finalitate un sistem totalitar comunist a lipsit Uniunea Populară Maghiară de șansa valorificării

reale al acestui rezultat. Regimul totalitar comunist a proiectat transformarea societății într-o masă amorfă de manevră.

În faza finală a procesului de instaurare a regimului comunist sursele de legitimitate proprie, identitatea autonomă au fost considerate potențiale surse de pericol prin promovarea unor valori concurente față de omnipotența partidului-stat. Confiscarea, lichidarea oricărei surse de legitimitate a unei identități proprii, independente de partidul-stat a devenit imperativă ca urmare a logicii totalitare ce gândea în termenii controlului absolut, a impunerii unui set de valori unice și exclusiv la nivelul întregii societăți. Astfel se explică regândirea problemei identitare și subsumarea discursului privind „lupta de clasă” și a identității de clasă. Partidul comunist era singurul abilitat să interpreteze interesele societății - termenul de națiune fiind înlocuit de cel de popor - toți cei ce contestau abilitatea exclusivă în acest sens al partidului-stat fiind etichetați „dușmani ai poporului” și sancționați conform legislației de stat. Această proiectie a denunțat ideea de comunitate națională ca „unitate fără de principii”. Cei ce gândeau în paradigma comunității naționale au fost denunțați și eliminați, fiind calificați „dușmani ai poporului”, „reacționari”, „ațâțători la război” - conform canoanelor marxist-leniniste. Acestei evoluții i-au căzut pradă și liderii Uniunii Populare Maghiare, exponenți ai unei politici reale de reprezentare a intereselor comunității maghiare din România. Începând cu 1947 a fost inaugurată de PMR o politică de eliminare a liderilor ce mențineau linia de reprezentare a intereselor reale ale comunității maghiare și de confiscare a identității proprii a Uniunii Populare Maghiare. Dominată de reprezentanți extremi stângi, epurată, golită de legitimitatea și funcția proprie, aliniată și încadrată în structurile impuse de comuniști, UPM a devenit o curea de transmisie a Partidului Muncitoresc Român în cadrul minorității maghiare din România, evoluând spre (auto)dizolvarea survenită în 1953.

Ioan Slavici despre pasivism și activism

■ **Iulian Negrilă**

La 10 / 22 februarie 1867 s-a încheiat acordul austro-ungar privind crearea statului dualist Austro-Ungaria, în cadrul căruia Transilvania își pierde autonomia, fiind încorporată, contrar voinței poporului nostru, Ungariei.

Din acest moment asistăm la o etapă a luptelor politice și naționale românești, care au dus la constituirea primelor forme de organizare pe plan profesional și apoi politic.

Astfel, în decembrie 1867 a avut loc la Arad o conferință a fruntașilor românimii, inițiată de Miron Romanul, care a pus bazele primului Partid Național Român din Transilvania, ce și-a propus să lupte pentru egala îndreptățire a românilor din Austro-Ungaria cu celelalte națiuni.

La 20 ianuarie / 1 februarie 1869, Antoniu Mocioni adresează un apel românilor din părțile Ungariei și Banat, convocându-i pentru conferința din 26 ianuarie / 7 februarie 1869 la Timișoara, cu care ocazie se înființează Partidul Național Român din Banat și Ungaria, ce și-a ales ca președinte pe Alexandru Mocioni, iar ca linie politică, *activismul*.

La 22 februarie / 3 martie 1869, românii din Ardeal au dat un apel semnat de Ilie Măcelariu, pentru ținerea unei conferințe la Miercurea (Sibiu), în data de 23 februarie / 4 martie 1869, în vederea constituirii Partidului Național Român din Transilvania, al cărui președinte a fost ales Ilie Măcelaru, iar ca tactică de luptă s-a adoptat *pasivismul*.

În rândul națiunii române din Transilvania se conturaseră, deci, două curente, cu privire la linia politică ce urma să fie aplicată: *activismul și pasivismul*.

Dar autoritățile austro-ungare, prin legea din 10 / 22 martie 1869, au izolat Partidul Național Român din Transilvania, motivând că în Ungaria

nu există altă națiune decât cea maghiară. Din această cauză partidul a avut mai tot timpul o existență semilegală, iar întrunirile sale erau mascate sub denumirea de *conferințe electorale*, impunându-se tot mai mult unificarea acțiunilor pe plan politic, pentru intensificarea luptei de eliberare națională a românilor transilvăneni.

Astfel, între 30 aprilie / 12 mai - 2 / 14 mai 1881, are loc conferința de la Sibiu, la care se hotărăște unificarea Partidului Național Român din Banat și Ungaria cu Partidul Național Român din Transilvania, într-un singur partid, cu numele acestuia din urmă, iar programul său prevedea ca tactică de luptă politică: *activismul*.

Cu toate acestea, la 23 februarie / 7 martie 1887, la conferința de la Sibiu a Partidului Național Român se hotărăște să se adopte în viitor tactica *pasivismului* (adică neparticiparea la alegeri). Atunci au fost aleși George Barițiu ca președinte și Ioan Slavici ca secretar al partidului.

În legătură cu această orientare, Ioan Slavici dă unele explicații în manuscrisul său intitulat *Rostul rezistenței pasive*. Acest manuscris se află la Arhivele Statului din Arad, Fond Roman Ciorgariu, dosar nr. 21, filele 80 - 84 și-l prezentăm în cele ce urmează:

„...la 1895, - se zice în numărul de la 30 ianuarie a.c. al «Tribunei poporului», «Tribuna», în schimbul unei legi electorale europenești, pune în vedere că am putea să ne hotărâm pentru activitate”.

Deși destul de lămurite, aceste vorbe, azi după șapte ani, ar putea să fie luate și în înțelesul că, la 1895, cineva a stăruit în coloanele «Tribunei», ca românii din regatul ungar să-și trimită reprezentanții autorizați în dieta Ungariei, după ce dieta aceasta va fi creat o „lege electorală europeană”.

Deoarece articolele, în care la 1895 s-a vorbit despre o „lege europeană”, au fost scrise și semnate de mine,

e o chestiune de bună credință să fac declarațiunea, că eu nu am stăruit niciodată ca frații mei din regatul ungar să iee parte la viața constituțională a patriei lor și că ideea unei „legi electorale europenești” nu e plâsmuită de mine.

Au stăruit alții, care stau sus în scara vrednicilor politice, dar nu îi cunosc nici pe maghiari, nici pe români atât de bine ca mine; iar eu mi-am dat silința să-i conving, că e peste putință, ca românii să iee parte la viața comună a Ungariei, fiindcă în Ungaria tot se mai mențin stările de barbarie asiatică și în regulul ei sistem electorale croit anume așa, ca românii să nu-și poată trimite oamenii de încredere în dietă.

- Și, dacă se va crea în Ungaria o „lege electorală europeană”? - mi s-a zis.

- Eu nici atunci nu i-aș sfătui să intre în dieta Ungariei, am răspuns; dar nimeni în lumea asta nu ar mai putea să-i oprească, fiindcă ei vor cu tot dinadinsul să intre.

- Dacă e adevărat lucrul acesta, reforma electorală se va face, căci e în interesul statului ungar ca românii să nu persiste în rezistența lor pasivă.

- Nu se va face, am răspuns eu, fiindcă maghiarii sunt și azi tot ceea ce au fost, oameni deprinși a trăi pe nemuncite și nu are nici unul dintre oamenii de stat ai Ungariei destul autoritate, ca să pună capăt apucăturilor barbare.

Am scris și publicat acele articole, pentru ca din efectul pe care-l vor fi produs ele, să se poată convinge originea, că văd bine lucrurile și sunt de bună credință. De aceea, nici nu le-am publicat unul după altul, ci cu intervale, pentru ca efectul să se dea mai lămurit pe față.

Știm cu toții, că efectul a fost pe cât se poate de viu și de concludent și azi după șapte ani de zile, nu am nici un cuvânt de a mă plânge de cei ce m-au ocărât...

Da, e adevărat că vor românii din regatul ungar să-și trimită reprezentanții autorizați în dieta Ungariei și sunt ispitii a crede că până chiar d-l Iuliu Coroianu n-ar refuza candidatura, dacă „legea electorală europeană” ar fi creată.

Nu mai puțin adevărat e însă și că legea aceasta nu a fost creată nici după șapte ani de zile și sunt ispitit a mă teme, că statul ungar, așa cum e alcătuit azi, nici nu are în el destulă vâlvă europeană pentru ca s-o poată crea.

Multă pricepere politică, multă bărbăție, multă stăpânire de sine, lămurit patriotim ar trebui să aibă oamenii de stat ai maghiarilor, ca să dovedească, că e europenizabil statul ungar și capabil de o desfășurare normală.

Oricât de bine intenționate ar fi silințele de a-i determina pe românii din regatul ungar să iee parte la viața constituțională a patriei lor, ele rămân zadarnice câtă vreme nu se va fi dat dovada aceasta, căci românii sunt europeni în puterea cuvântului și se depărtează cu oroare de o viață comună, în care corupțiunea și apucăturile barbare hotărăsc succesul.

Crește, ce-i drept, din zi în zi contingentul celor ce vor să urmeze lupta în parlament; aceasta dovedește însă numai, că românii trăind împreună cu maghiarii, se maghiarizează și ei dezbrăcându-se de firea lor europeană. Mulțimea cea mare sunt și au să și rămâie români nealterați, care vor să intre în parlament, nu pentru ca să facă gălăgie, ci pentru ca să lucreze și să sprijinească pe guvern în silințele lui de a consolida patria comună.

Nu suntem noi românii în stare să susținem lupta cu maghiarii, fiindcă nu ne iartă firea să ne folosim de armele cu care se luptă ei. Un reprezentant al românilor, care s-ar încumeta să fie insolent față de coroană, ori față cu guvernul, cum sunt reprezentanții maghiarilor, ori să-i insulte pe maghiari, cum reprezentanții maghiarilor insultă pe români ori pe sași, ar fi omorât cu pietre de alegătorii săi și alungat ca un nemeric din mijlocul poporului român.

„Oameni cu obrazul mai subțire” - cum zicea răposatul Diamandi Manole - românii nu pot să intre în o societate, în care chiar împărat să fi, nu poți să spui adevărul fără ca să fi insultat.

Să ne închipuim pe părintele dr. Vasile Lucaciu deputat în dieta Ungariei, ținând într-o bancă din sala splendidă și având la dreapta un sas blajin, la stânga un slovac încă mai blajin, iar în față pe un Komjathy, adevăratul maghiar și pe un Tichler, europeanul maghiarizat.

Ar fi destul să-l vadă acolo, pentru ca cei din fața lui să se zbuciume „Terremtutuind” pe-nfundate.

Dar, când se ridică?

Dar, când își ia răsuflarea, ca să vorbească?

Dar, când oratorul oșterit începe să spună adevărul!?

Ar fi un scandal european, o rușine pentru patria comună și de nici un folos, pentru români îndeosebi.

Dacă românii din regatul ungar ar fi oameni cu bun simț practic în materie de politică, ei s-ar fi înțeles între dânșii, ca să aleagă cu ocaziunea alegerilor de curând trecute pe câțiva dintre oamenii lor de încredere și să-i trimită în dieta din Pesta ca reprezentanți autorizați ai lor. Făcând lucrul acesta, ei ar fi produs pretutindeni

convingerea, că rezistența pasivă e singura atitudine corectă, pe care un element de ordine și de civilizațiune poate s-o aibă în fața deprinderilor barbare ale elementelor ajunse la predominare în viața comună a Ungariei.

Sunt între maghiari oameni culti și cu deprinderi europenești, cetățeni luminați și leali, care sunt mănușiți și ei când văd cele ce se petrec împrejurul lor. Rostul românilor în viața politică a regatului ungar e, ca dimpreună cu concetățenii lor germani și slavi să ajute pe acești maghiari luminați a pune capăt apucăturilor barbare și a crea stări europenești în patria comună.

Lucrul acesta e peste puțină câtă vreme românii nu iau parte la lucrările parlamentului ungar. Românii și maghiarii au neliniștit destul pe binevoitorii lor prin luptele urmate până acum. Azi, dorința generală e, ca ei să se apropie unii de alții și să caute o formulă pentru asigurarea conviețuirii pașnice. Intrând însă în împrejurările de astăzi în dieta Ungariei, românii nu s-ar apropia de maghiari, ci ar înăspri lupta.

Întreaga discuțiune pentru și contra activității mi se pare deci lipsită de rațiune practică, fiindcă nu de români atârnă, dacă ei vor mai persista ori nu în rezistența lor

pasivă. Rațiune practică are deocamdată numai întrebarea: Se va crea ori nu „legea electorală europeană?”

Ioan Slavici

Părerile lui Ioan Slavici din acest manuscris sunt pline de adevăr, raportate la momentul vremii, el dezvăluind fața reală a lucrurilor din interiorul guvernelor maghiare, pe care le caracterizează în modul cel mai obiectiv.

Ideea activismului a câștigat însă teren tot mai mult, mai ales după moartea lui Ioan Rațiu, în 1902 și după încetarea Tribunei (Sibiu), în 1903. Astfel, în 1903, este ales ca deputat, la Dobra, dr. Aurel Vlad, iar la conferința de la Sibiu din 10 / 23 ianuarie 1905 a Partidului Național Român din Transilvania, s-a hotărât trecerea la activism. La alegerile din același an, au obținut victorie opt deputați ce reprezentau Partidul Național Român din Transilvania, lupta națională românească luând astfel un curs ascendent, iar rezultatele acesteia au culminat cu înfăptuirea, la 1 Decembrie 1918, a statului național unitar român.

Comentarii

Generație - „degenerație” - „regenerație”

Încercări pe marginea unui text vulcănescian

■ Mirela Calbaza-Ormenișan

Mircea Vulcănescu, cunoscut mai ales ca autor al *Dimensiunii românești a existenței*, este un gânditor român care, printre altele, ne face să fim atenți la cuvintele pe care le folosim. Putem să ne distribuim atenția în două direcții precise. Pentru început să scotocim printre semnificațiile multiple ale unui cuvânt în căutarea unei idei, lăsându-ne călăuziți de ceea ce s-ar putea numi începutul unui gând, sau în căutarea momentului în care, fiind în proximitatea „hulitei” speculații, ne retragem cuminți, nu fără a păstra totuși „ceva” din imaginea neclară, care ne-a tulburat mințile. Ei bine, pericolul speculației nu este singurul cu care se confruntă cel care are de-a face cu semnificațiile multiple ale unui cuvânt. Atenția ne este din nou solicitată în cazul în care constatăm că termenul care ne interesează „dă naștere la numeroase confuziuni în mintea celor ce îl întrebuințează”. Aceasta este situația care a l-a determinat pe Mircea Vulcănescu să analizeze principalele accepții ale cuvântului generație (articolul *Generație, în Mircea Vulcănescu „Tânăra generație”, Crize vechi în haine noi. Cine sunt și ce vor tinerii români?* Ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, editura Compania, 2004). Contrar așteptărilor (ne referim la demersul din *Dimensiunea românească a existenței*) autorul nu realizează propriu-zis o arheologie conceptuală în magma înțelesurilor românești. Citind textele autorului pe tema generației ni se pare absolut normal să fie așa. La prima vedere avem de-a face cu un fel de ideolog al generației '27, cu un gânditor care se interesează de corecta situație a generației sale în cultura română. Incontestabil, clasificările, luările de poziție, intervențiile în dispute sunt elocvente în acest sens. Totuși, modul în care Vulcănescu încearcă să surprindă înțelesul termenului „generație” poate fi analizat ca atare și nu doar invo-

cat ca „marmor” al frământărilor din perioada interbelică. Cu alte cuvinte autorul nu se mărginește să înregistreze faptele. Analiza semnificațiilor termenului „generație” depășește simpla trecere în revistă a acestora. Varietate senzorială (biologic, sociologic, statistic, istoric, psihologic, cultural și politic, economic) se contopesc într-o definiție care respectă două principii fundamentale: trecerea progresivă dintr-un înțeles în altul și corelarea trecerilor cu date concrete. Astfel, se evită amalgamarea dezordonată a înțelesurilor, precum și îndepărtarea de realitățile concrete la care se referă acest termen; un demers bine structurat din punct de vedere științific care ajunge la următoarea concluzie: „natura esențială a termenului se arată a fi de ordin sociologic” deoarece „toată această multiplicitate de aspecte, indisolubil legate între ele, nu este întâmplătoare și incoerentă, ci corespunde structurii sistematice a faptului social”. Prin urmare, de funcționarea coerentă și unitară de factură sociologică a semnificațiilor depinde utilizarea corectă a conceptului „generație”. Astfel, dobândim un instrument de lucru grație căruia putem desemna corect prin termenul generație anumite „fenomene”. Evident, un sociolog poate aduce lămuriri suplimentare, și de ce nu, critici în ceea ce privește poziția vulcănesciană.

Dincolo de această valență operativă a termenului „generație” este identificabilă o observație interesantă: „generațiile sociale se definesc mai ales în formele vieții culturale, unde îngână toate ritmurile respirației sociale; adică la încheietura dintre ceea ce se întâmplă orb, fatal, într-o societate, și ceea ce această societate simte ca vrednic să i se întâmple; adică la confluența dintre condițiile care determină viața socială și reacțiile prin care omul se smulge acestor condiții, construind elementele «propriei sale drame» pe

pământ” (articolul *Tendențele tinerei generații în domeniul social și economic. Activismul prin disperare*, 1934).

Se insinuează ideea existenței unui criteriu de selecție a întâmplărilor. Din păcate nu am găsit la Vulcănescu dezvoltări sistematice în acest sens. Acest „simț” al societății pare a fi apanajul umanității care încearcă să-și ofere condițiile optime. În alți termeni poate fi vorba despre imposibilitatea de a gândi pasajul natură-cultură, însăși ideea de socialitate fiind pusă în joc ca un fel de termen mediu în această relație. Aceste observații conduc la următoarea întrebare: care este raportul dintre întâmplări și generațiile care dau seama de ele? Să se fi gândit oare Vulcănescu la un mecanism misterios care reglează cele două „realități” când afirmă că generația „este un fapt unic, o întâmplare care nu se petrece în viața unui om decât o singură dată, o experiență socială necomunicabilă, pe care n-o pot înțelege decât cei care au trăit-o laolaltă”? În acest caz toate încercările de a înțelege manifestările culturale ale unei generații se rezumă la clasificarea acestora în cadrul celorlalte manifestări, osificate deja, ale generațiilor precedente? Autorul atrage atenția asupra faptului că „cu tot acest caracter stringent și ireductibil, o generație nu este decât ceva precar!” Manifestările unei generații se osifică: „«generația» nu mai rămâne decât ca o aventură de altă dată, ca o primă aproximație pentru destine mai clare”. Paradoxal acest mecanism misterios asigură liniile de continuitate între generații, vizibile în cadrul pozițiilor spirituale comune în care acestea se regăsesc. Solidaritatea conjuncturală care prescrie manifestările unei generații se convertește în solidaritate spirituală, poziția spirituală fiind „o realitate totală, absolută și intemporală”. Astfel, îndepărtându-se de întâmplări generația devine „o aventură de altă dată”, într-un anume sens încetează să fie, „degenerază”. Poate fi vorba oare despre o posibilă „regenerare”? În cazul unui răspuns afirmativ se pot face corelații temeinice între generațiile de ieri și cele de azi. În acest context ne vine în minte întrebarea lui Vulcănescu: ce înseamnă că un lucru se petrece românește?

Represiunea comunistă în comuna Bistra, județul Alba, 1946-1952

■ *Gheorghe Iancu, Virgiliu Țărău*

In domeniul cercetării istorice, schimbările survenite în țara noastră după decembrie 1989 sunt radicale și binevenite. Ideologia comunistă, care sufocase și încorsetase spiritele, și o dată cu ea instituțiile de partid și de stat care schimonosiseră „fața” istoriei, au ajuns în neant.

Vălul s-a ridicat de pe multe subiecte considerate tabu, astfel că paleta tematică a cercetării s-a îmbogățit considerabil.

În cadrul acestora, analiza științifică a instaurării și consolidării regimului comunist a devenit o preocupare statornică pentru istorici, politologi, sociologi și psihologi. Acum, luând în calcul și scrierile străine și analogiile cu situații din alte state fost comuniste, cadrul general este destul de bine conturat.

Ceea ce Rusia Sovietică nu reușise după 1917, adică exportul de revoluție comunistă, a realizat Armata Roșie, sprijinită de lachei credincioși și supuși, începând cu toamna anului 1944. S-a impus un regim de import, marca „made in U.R.S.S.”, cu caracteristicile specifice ale sistemului totalitar. O structură nelegitimă și-a făcut loc cu forța, lichidând treptat instituții firești și pe oamenii care le reprezentau. Demagogia și teroarea au devenit instrumente de guvernare. Arestări, torturi, condamnări, deportări în Bărăgan, teritoriu ce simboliza o minusculă Siberie caldă, internări în lagăre de muncă forțată și execuții s-au abătut, ca o grindină roșie, asupra unei părți a societății românești. Cea mai mare parte a oamenilor s-au plecat sub greutatea Secerii și a Ciocanului, păstrându-și doar speranța în ajutorul lui Dumnezeu.

Și totuși, în mai multe zone ale țării și în perioade diferite, obida, pasivitatea mută, scrâșnetul dinților au irumpt în manifestări de revoltă, care prin zgomotul lor au spart clișeul confecționat. Chiar dacă pentru timp scurt, țărani, unul lângă altul, s-au descătușat de teamă, devenind demni, și în timp priviți cu admirație de cercetătorii onești ai epocii. Curajul de a se ridica împotriva unui sistem pe care-l știau că nu e de al lor, l-au plătit scump, fiind înghițiți de hăul represiunii. Ei n-au dorit să devină eroi sau personaje pozitive într-o istorie postumă, ci au pretins atunci condiții omenești de viață.

Exemplul la care ne-am oprit noi acum îl reprezintă evenimente din comuna Bistra, județul Alba, petrecute între anii 1946-1952*.

Punctul de pornire al investigației noastre îl constituie documente din Arhiva Serviciului Român de Informații, fondul Colectivizarea agriculturii, pe care le-am publicat în anul 1998¹.

Pe baza lor putem împărți și aici actorii evenimentelor în palerele devenite clasice:

– pe de o parte Organele de Securitate (Direcția Regională a Securității Poporului Cluj, șef colonel Mihai Patriciu, lt. colonel Gheorghe Cutean; Serviciul Turda, șef maior Kovács Mihály; maior N. Dumitrescu, Circumscripția de miliție Câmpeni);

– pe de altă parte „bandiții” fugiți în munți, adversari cu arma în mână ai comunismului: Traian Ihuț și Sălagea Nicolae, zis Mișu, chiburii, elementele „dușmănoase” din sat, care-i susțineau cu alimente pe fugari, se opuneau înfișării C.A.P. în comună și lansau lozinci

alarmiste cu privire la reizbucnirea războiului: Iosif Trifa, Traian Pom, Ioan Andreșel. Și unii și alții trebuiau lichidați în opinia regimului – pentru liniștirea spiritelor. În fapt era vorba de lichidarea oricărei forme de rezistență față de regimul comunist.

Cei trei chiaburi au și fost împușcați de organele de Securitate în ziua de 16 august 1950, iar cei din munți, la scurt timp.

Fundalul tabloului imaginat de noi era format din rude și ceilalți oameni din sat.

După peste 50 de ani am descins în comună – atrași și de mirajul locurilor natale – și am discutat cu oamenii în vârstă despre cele petrecute la ei în comună în vara anului 1950 și nu numai. S-au înregistrat pe bandă tristețea și durerile lor, pe care nu le-au uitat, datorate pierderii celor dragi, bătailor, perchezițiilor făcute cu predilecție noaptea, incendierii unor bunuri și deportării în Bărăgan. Din aduceri aminte a apărut și figura unui al patrulea martir anticomunist, Alexandru Ganea.

Prin transcrierea de pe casetă se estompează, din păcate, vibrația vocilor, atinse de ani, suspinele răscolitoare, durerile survenite. Rămân însă specificul rostirii, cuvintele, propozițiile și frazele, de o frumusețe aparte, împrumutate de la sobrietatea și singurătățile prezente în Țara Moșilor.

Începutul dialogului l-a făcut cu aplomb și detașare, Alexandru Pop, născut în anul 1927.

El s-a referit, mai întâi, la alegerile parlamentare din anul 1946 din comună. „Oamenii știau de la cei bătrâni, care făcuseră Primul Război Mondial, ce au fost comunistii” – și de aceea nu-i iubeau. „La vremea votării, 19 noiembrie – continua el – studenta Pop Alexandrina a luptat împotriva comunistilor. A luat un buletin de vot și l-a arătat oamenilor. Nicidecum să votezi Soarele, să nu ajungă comunistii la putere. Nici nu au reușit la putere” – în Bistra. „În 1947 începură arestările, unii că au avut arme, alții căs împotriva comunistilor. Bătaii ca pe vremea comunistilor nu se mai pomeniseră”. Și interesant, constatăm noi, „studenta n-a dat îndărăpt de loc”. Sofia Goia, nepoata „chiburului” împușcat, Ioan Andreșel – asupra relatării dănei, lungă, precisă și plastică vom mai reveni – a adus-o, din nou, în prim-plan, într-un alt context, pe A. Pop. Ea a fost alături de partizani în munți, în timpul ultimei lupte cu Securitatea, „când i-au prins și i-a ajutat pe răniții din ambele tabere. Apoi, pe ea au pus-o cu mâinile în zăpadă când au adus-o jos în sat și erau aproape înghețate mâinile. Nu mai era bine. Și au dus-o la Penitenciar la Turda, când au judecat-o au dus-o la Sibiu și acolo au condamnat-o la moarte și acolo, un ofițer de la Securitate a zis că a tratat în munți și pe securiști și să n-o condamne la moarte și așa au condamnat-o la 25 de ani și o zi. Și n-am mai știut nimic despre ea. Au împușcat-o sau nu?” S-ar cuveni ca cineva din comună să-i deruleze firul vieții. Merită din plin, mai ales că ea a murit în închisoare². Și soarta altui locuitor din Bistra, Gheorghe Balea, a fost legată de Tribunalul Militar din Sibiu. Atunci în vârstă de 47 de ani, „plugar”, a fost „invinuit pentru crima de uneltire contra ordinii sociale” și condamnat „la 10 ani muncă silnică și confiscarea averii”. Lăsăm, în continuare, documentul să vorbească: „Acuzatul, animat de sentimente dușmănoase față de orânduirea democratică din țara noastră și având cunoștință (sic!) despre organizația teroristă de sub conducerea acuzatului Dabija Nicolae³, între-

prinde acțiuni de ajutorare în favoarea acestei organizații, a membrilor ei și scopurilor urmărite de ea”. Concret, el a cumpărat de trei ori alimente pentru grupul Dabija, din banii primii de la Macavei din Roșia Montană, unde și-a ispășit pedeapsa, un timp. Acum, noi îl așezăm cu pietate în lanțul lung și nu complet cunoscut al luptătorilor anticomuniști din România.

A. Pop s-a referit și la Grupul Dabija, afirmând că „partizanii și-au construit o cazemată în munți în anul 1948. În anul 1949 maiorul Dabija a fost văzut în Bistra, însoțit de Traian Iluț”. În același an, în ianuarie, ar fi avut loc, la Cluj, o „întrunire a comandanților anticomuniști, la care a participat și Dabija” – afirmație greu de verificat. Grupul a „căzut” prin trădare.

Viețile celor doi partizani din comună, Traian Iluț și Nicolae Sălăgea, zis Mișu, ca și cele ale „chiaburilor”: Iosif Trifa, Traian Pom și Ioan Andreșel au fost violente curmate de Securitate, în același context de lichidare a rezistenței armate față de regimul comunist. Împușcarea celor trei în zilele de 15 și 16 august 1960 s-a datorat exclusiv sprijinirii fugărilor din munți, Traian Iluț și Sălăgea Nicolae. În rapoartele Securității apare încă o cauză: împiedicarea de către ei a înființării gospodăriei agricole colective în comună. Opiniile interlocutorilor noștri infirmă însă categoric acea aserțiune fictivă. „Nici nu era pomenit așa ceva pe vremea aceea despre colectivizare”, a afirmat L. Pop. „Nu se vorbea de înființarea unei G.A.C., după aceea s-a vorbit să te înscrii la întovărire”, a spus un altul. Pentru trei oameni uciși în două zile într-o comună, ofițeri de Securitate de la Cluj și Turda aveau nevoie măcar de două justificări în fața superiorilor.

Să plonjăm acum, cu ajutorul gazdelor noastre, în „apele” involburate și uneori murdare din Bistra, din lunile, săptămânile și zilele premergătoare actelor criminale comise de Securitate și Miliție.

Prezența celor fugiți în munți – în cazul nostru Traian Iluț și Nicolae Mișu Sălăgea – le provoacă coșmaruri oamenilor Securității. Descinderile pentru prinderea lor, în timpul cărora le terorizau familiile, tulburau viața cotidiană a oamenilor.

Ilie Bustan, născut la 30 noiembrie 1929, l-a caracterizat astfel pe Iluț: „El făcând armata la jandarmi era om mai dezghețat, cum am zice noi, s-a dat cu partizanii”. Sora lui Iluț, născută în 1919, afirmă că fratele ei avea o pușcă „rămasă de la un moș al meu care a fost pădurar, pe care n-a

dat-o. A stat pe pădure câțiva ani. Și au tot zis că-l împușcă. Ei, și până la urmă tot l-au pușcat.” Înainte de aceasta, a fost și ea arestată și a stat în închisoare trei luni. „Pentru ce?” am întrebat noi. „Au zis că am fost la Abrud să cumpăr cucuruz pentru el. Mai ziceau că-s cu politicile.” „Erați cu politicile?” „Eu nu știam ce-s politicile. Copilul mic îmi rămăsese acasă și bărbatul meu a tot umblat de m-o scos”. Ca un susur de apă, povestirea continuă: „De multe ori veneau partizanii la casa lui Traian. De mai multe ori veneau jandarmii, le înconjurau casa, le hurducau pe la păreți, mai târziu, într-o noapte au venit, au înconjurat casa, că acolo e Ihuț Traian, să-l capete. Nu l-au căpătat. Atunci soția lui s-a dus la un vecin și a stat cu copiii mici într-o poată de oi și vite. Mai târziu, după ce l-au împușcat pe Traian, s-a dus la mama ei în Gârde”.

Același Ilie Bustan a redat o întâlnire pe care a avut-o el și alți vreo 20 de oameni din comună în drum spre Valea Ierii, cu Mișu Sălăgea. „A venit la noi Mișu și doi ofițeri. Se plimbau. A dat cu toți mâna. Măi fraților – a zis el – știți ce ne spun americanii? Să rezistăm că vin și ne scapă”. Tragică iluzie.

În evenimentele narate de I. Bustan apare și o altă posibilă victimă, fratele lui Nicolae, Ioan Sălăgea. În 1947 era cu carul la Câmpeni. A fost arestat de miliție. „A sărit palangul [gardul] și a fugit până la Mușca, la canton. A luat trenul și s-a dus la Turda la Securitate și le-a spus: „Eu am opt copii, ce aveți cu mine. Eu nu țin nici o legătură cu fratele Culae”. Așa a fost lăsat în pace.

Gheorghe Sălăgea, văr cu Nicolae, avea pe atunci 5-6 ani. „Într-o noapte – spune el – ne-a sculat cineva cu vorbe puternice să deschidem ușa. A sărit mama, a deschis ușa și au năvălit câteva persoane necunoscute, nu puteam identifica pe nimeni. Ne-au scos afară, pe mama, cei trei copii, pe tata și bunica și au început cercetările. Au scos tot din strujac. Îl căutau pe Mișu. S-au urcat în podul casei. L-au luat pe tata de gât, cerându-i să le spună unde e Mișu. Cu tata discutau, între timp, în casă. Nu știu dacă l-au bătut. Mama plângea, buna plângea, noi plângeam. Nu știam ce se întâmplă.” După împușcarea lui Mișu, care îi „alimentase” și apoi se alăturase partizanilor, „în corpul mamei și cel al bunicii au rămas mari emoții.” Copiii lui „duceau o viață amărită rămânând fără tată”. Sora lui Mișu fusese bătută, chinuită. Nu te mai puteai înțelege cu ea. O întrebai una, ea îți răspundea alta”. Înregistrăm, cu tristețe, încă o familie din Bistra în derivă.

Sofia Goia, nepoata lui Ioan Andreșel, ne-a impresionat prin exactitatea și claritatea celor expuse, prin analiza profundă a realităților din țară și din comună. Nenorocirile din acei ani nu le-a putut uita. „Toți suntem distruși la inimă de atunci” – a spus dânsa cu năduf. „Andreșel n-a fugit de Securitate... Moșu a fost la vite la munte. L-au luat și l-au împușcat”, fiind bănuț că i-a ajutat pe partizani. După aceea „au luat pe mama de la seceră, au vrut s-o împuște, dar a venit ordin să nu mai împuște”. Cine l-a înmormântat? Rudele? „Nu rudele l-au îngropat. Nu s-a lăsat nici o rudă să se apropie.”

Situația a fost identică și în cazul lui Iosif Trifa. Abia soția lui, Maria, a fost în preajma morții. „Nu s-a putut apropia nimeni să le sape groapa. A fost înmormântat fără sicriu, fără nimic. După 2-3 săptămâni l-au scos câinii afară”. Consemnăm pe aceeași temă un lucru valabil pentru cei trei bărbaiți împușcați. Nici o rudenie n-a participat la îngroparea lor. „A adunat oamenii înștrâriți de pe dealuri. Ei au săpat gropile și li s-a spus: „Așa urmați și voi.” Miliția a stat la

fața locului până i-au băgat în groapă, așa cum bagi un animal”. „Le-a pus cineva cruce?” am întrebat noi. „Nu, nu le-a pus nimeni cruce. Și așa a fost o spaimă a comunei Bistra, ca să nu se mai pomenească niciodată.”

„Credeti că activiștii de Partid din comună au avut vreun rol în împușcarea celor trei?” Sofia Goia: „Eu vă spun că au avut.” „Tot așa cred și eu” – a adăugat Lungu.

În familii, în comună s-a vorbit doar în șoaptă despre crimele care șocaseră oamenii. Au trecut ani mulți până când crimele comise au fost dezvăluite în toată hidoșenia lor.

Liniștea nu s-a înstăpănit deplin în comună. Sofia Goia relatează: „Dacă venea miliția în fiecare zi în curte și tot întorcea și tot amenințări, cum au venit și atunci noaptea, în anul 1952, când ne-au deportat în Bărgăan.” A fost un alt calvar pentru familia ei și cu siguranță și pentru altele din Bistra. „Au bătut în ușă și au cerut numai certificatele de naștere de la mama. Și i-au zis că atât să-ți iei cât poți duce în spate. N-au spus că mașina e la poartă, ca să nu-și iee haine și mâncare pentru copii. Totul a rămas acasă și noi am mers cu nimica în Bărgăan și acolo am stat patru ani de zile.”

La întoarcere cum v-ați găsit gospodăria? „Numai paradeala peste tot, vitele toate luate, terenuri distruse, casa, grajdurile dărăpănate. Nouă ne-a fost foarte greu și în Bărgăan și apoi fiindcă nu am avut bărbat la casă. Eram doar cu o bunică de aproape 80 de ani, mama și noi patru copii. Tata era la închisoare. În 1958 tata s-a eliberat din pușcărie. Nu-am aflat niciodată ce a răbdat el în pușcărie. Spunea că a fost terorizat, dar cum, nu. Abia din Serialele Durerii am văzut condițiile de viață din pușcăriile comuniste.”

Noi am făcut, pe parcursul lucrării, doar câteva considerații cu privire la esența criminală a regimului totalitar comunist din România, care a afectat toate regiunile țării, Bistra fiind doar unul din punctele cernite de pe harta represiunii comuniste.

Cuvintele supraviețuitorilor se cer dăltuite pe monumente istorice comemorative și în conștiințele tuturor celor iubitori de democrație, de adevăr și de cinste.

Note:

* În deplasarea noastră am fost însoțiți de profesoara de istorie Margareta Ghiran și de fiul dânsi, medical Cristian Nichita. Pe alocuri, ei au fost și participanți la dialog.

1. Un episod din implicarea Securității în colectivizarea agriculturii românești, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca”, 1998, 37, p. 267-290. Vezi și Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii. Tipologia represiunii. Execuții demonstrative*, în „Arhivele totalitarismului”, 1994, nr. 4, p. 132-152.

2. În „Memoria. Revista gândirii arestate”, nr. 13 din mai 1995, p. 66 s-a publicat o listă intitulată: *Luptători asasinai de Securitate după pronunțarea de către instanțele judecătorești a unei pedepse cu închisoare*; sunt 11 persoane, cu numele și prenumele, vârsta, ocupația și localitatea de domiciliu. La poziția 9 apare: „Pop Alexandra, studentă din Bistra-Alba”. Lista a fost întocmită de Zaharia Urdea, secretarul filialei Sibiu a Asociației Foștilor Deținuți Politici.

3. Organizația din care făcea parte Dabija se numea Frontul Apărării Patriei Române. În momentul arestării avea 42 de ani. A fost condamnat la moarte și executat, cu încă 7 membri ai Grupului, la 28 octombrie 1949. Vezi, crâmpieci din biografia maiorului, Raportul de execuție, listele cu 17 luptători ai Frontului căzuți în luptele cu Securitatea și 11 Luptători asasinai de Securitate, după arestare, fără a mai fi deferiți justiției, în care apar și frații Trifa din Bistra. Loc cit., p. 59-61; 65-66.

Groapa comună a celor executați la 28 octombrie 1949 s-a descoperit după 1990 cu ajutorul țăranului Ioan Silaghi, fost gropar. Ibidem, p. 63-64.

4. Document din Arhiva Ministerului Apărării Naționale, care ne-a fost pus la dispoziție de interlocutor.

Interviu

Toamna 2004 la Centrul Cultural Francez din Cluj

Letiția Ilea: Doamnă directoare, Centrul Cultural Francez este, de multă vreme, o prezență fără de care viața culturală din Cluj ar fi greu de conceput. Vă propun să discutăm despre activitățile pe care le organizează în această toamnă, începând cu "Toamna cărții", ce s-a desfășurat între 7-9 octombrie, și primul său moment, "Primăvara cărții".

Manuèle Debrinay-Rizos: La originea "Primăverii cărții" se află un salon al cărții care se situează în oraș, pentru a merge în întâmpinarea publicului, în întâmpinarea oamenilor din Cluj, care poate, mulți dintre ei, nu au un acces privilegiat sau regulat la carte. Există numeroase și variate saloane ale cărții în Cluj și în Transilvania, dar se află adesea în spații închise, în universități, în muzee, deci rezervate unui public de cititori. Dorința noastră a fost să aducem cartea în piața publică, astfel încât toată lumea să se poată întâlni cu ea, să o poată atinge și, poate, să o descopere. "Toamna cărții" nu a fost prevăzută la început. Ne gândeam să facem un salon al cărții, o primăvară a cărții anuală pentru a continua această inițiativă care a mers bine. A mers însă atât de bine, editorii au fost prezenți și publicul și cititorii au fost atât de fericiți de acest moment încât au dorit să aibă un al doilea moment în toamnă, "Toamna cărții".

- Care sunt partenerii și cum colaborați cu editurile din Cluj?

- Parteneriatul cu editurile din Cluj este simplu. Am făcut apel la editurile din Cluj propunându-le să-și prezinte lucrările, noutățile, scriitorii și la "Primăvara cărții" am avut nouă edituri. Acum am avut 24 de edituri participante, deci succesul a fost rapid. Nu există criteriu de acceptare, drepturi de participare, doar voința editorilor de a-și expune cărțile în mijlocul marelui public.

- Care este opinia dumneavoastră asupra producției editoriale din România?

- România este o țară care are totuși un mare număr de editori și un nivel editorial foarte ridicat, mai ales în domeniul literaturii și al științelor umaniste. Editorii au dificultăți de viabilitate, dar e normal, pentru că meseria de editor este o meserie grea și rentabilitățile sunt greu de obținut. Asta se vede bine în Europa de Est, unde ansamblul marilor proiecte editoriale aparține unor grupuri naționale. Există mulți editori în România și extrem de interesanți. Terenul este foarte bogat.

- Vă întoarceți de la Lyon, unde se desfășoară festivalul „Transilvania Express”.

- Mă întorc din Franța unde s-au desfășurat la Lyon două evenimente care au angajat artiști români. Primul dintre ele este Bienala Internațională a Dansului, unde artiștii români au fost prezenți în timpul primei săptămâni, invitați la prezentarea ansamblurilor, sub forma unei mari parade, numită "defilarea", ca un mare carnaval. Celălalt eveniment pe care îl evocati, „Transilvania Express", este efectiv un eveniment pe care l-am creat pentru Centrul Cultural Francez și pentru a profita de Bienala Dansului, care reunește un public foarte, foarte numeros și un mare număr de ziaristi din lumea întreagă. Mi-am spus că e bine să prezentăm și să propunem la Lyon șase tineri artiști din Cluj care sunt foarte reprezentativi pentru vitalitatea creației artistice românești.

- Veți organiza, între 21-23 octombrie, a șasea Ediție a Întâlnirilor Europene, având ca temă condițiile creației artistice în Europa largită. Cine va participa?

- Aceste întâlniri sunt destinate esențial unui public și unor participanți români, unor profesioniști, care vor vorbi despre statutul artistului, despre locul artistului în societate și despre mobilitatea oamenilor și operelor.

- Considerați că există diferențe notabile între statutul artistului, al creatorului în România și în Franța?

- Pe plan juridic, da, există câteva lucruri diferite, ca în toate țările. Pe planul percepției pe care publicul o are despre artiști, cred că România recunoaște destul de bine artistul român. Condițiile de viață ale artiștilor sunt diferite de la o țară la alta, pentru că diferă și condițiile economice.

- Există încă lucruri de făcut...

- Peste tot există lucruri de făcut, pentru că există un anumit număr de oameni care sunt recunoscuți și alții care nu sunt, oameni care ar vrea să fie recunoscuți și nu sunt... Nu putem separa recunoașterea artistului de starea societății. Asta fluctuează prin forța împrejurărilor. Fluctuează și în funcție de lumea politică și de politicile culturale desfășurate de guverne. Se poate întotdeauna face mai mult în domeniul artistic așa cum se poate face întotdeauna mai mult în domeniul social pentru toate țările.

- Care este, în opinia dumneavoastră, relația dintre politică și cultură?

- Orice dezvoltare a societății care trece și printr-o conștientizare politică a ansamblului oamenilor și a clasei politice înseși, prin sporirea exigenței pe care societatea o are față de clasa sa politică e bună pentru guvernul unei țări. La un moment dat, asta se repercutează și asupra sectorului cultural, pentru că mai multă conștiință politică, mai multă maturitate din partea societății față de politicieni nu pot aduce decât mai multă democrație, mai multă deschidere și mai mult progres în societate. Lumea culturală este o lume sensibilă, o lume care percepe modificările tuturor segmentelor, fie ele și imperceptibile.

- În noiembrie, Centrul va organiza colocviul Michel Foucault.

- Este un colocviu pe care îl organizăm în colaborare cu Universitatea. Nu suntem singurii organizatori ai acestui colocviu asupra omului Michel Foucault, care este un militant, un om foarte angajat politic.

- Aveți o bună colaborare cu Facultatea de Litere a Universității din Cluj. Anul trecut, v-ați implicat în colocviul Ionesco.

- Da, ne-am implicat în colocviul Ionesco, în colocviul Yourcenar, în colocviul Perec și o vom face și pe viitor, de fiecare dată când Universitatea, Facultatea de Litere vor avea propuneri să ne facă.

- Cum colaborați cu celelalte instituții culturale din Cluj?

- Avem o bună colaborare cu majoritatea instituțiilor culturale din oraș. Dorim să să stabilim mai multe parteneriate, mai multe proiecte, și să nu fim invitați în ultimul moment, cum se întâmplă uneori.

- Vă mulțumesc.

**Interviu realizat de
LETTIȚIA ILEA**

Cu Alexandru Nemoianu despre sufletul lumii de ieri și de azi (I)

Carmina Popescu: *Domnule Nemoianu, sunteți un apreciat istoric al comunității româno-americane. Ce înseamnă, pentru dumneavoastră, să se simți „acasă” în istoria acestei comunități?*

Alexandru Nemoianu: Implicarea în istoria românilor-americani înseamnă imersiunea directă, personală, în ceea ce este principala ei, să-i zicem misiune: păstrarea modelului existențial românesc, a înțelegerii românești a diferenței dintre bine și rău. Mai înseamnă și un efort de a face cunoscut acest model, fără laudă, dar nici cu sfială fără rost, celor din jur, dacă nu ca alternativă, măcar ca sursă de inspirație.

- Există un model existențial „care face posibilă supraviețuirea românilor în starea de exil”? Cât din păstrarea acestui model înseamnă compromis, sacrificii și cât reinventare a eului?

- Modelul existențial românesc, eu cred că este etern (în fond el nu este altceva decât vederea ideii prin care și pentru care neamul românesc a fost adus în ființă) și indestructibil. Formele de manifestare sunt multiple și ele se pot schimba, preschimba, reinventa, ascunde etc. În momentele-limită însă, acest model se strânge la esențe, așa cum în eforturile maxime mușchii apar în totalitatea lor.

- Întrevede istoricul Alexandru Nemoianu un sfârșit al conflictului dintre „globalism” și „neamuri”? Ce rol ar juca, în acest context, „valoarea mântuitoare a tradiției”?

- Da. Globalismul este în fond o religie și încă una foarte veche. Globalismul nu este altceva decât o altă formă a „Turmului Babel” care, dorind să facă, lumește, una din toți și toate, a sfârșit prin a separa, căci la separare și la conflict duce închinarea la lucruri, adică la idoli. Neamurile sunt realități istorice, dar, în egală măsură, dacă nu încă mai vărtos, realități duhovnicești, și sunt expresia specifică și providențială a ideii divine. Reconcilierea în lume va veni sub forma unei gigantice treziri spirituale.

- Cât de dramatică este sau poate fi problema pierderii identității individuale și (sau) colective într-o cultură (țară) de adopție? Care sunt momentele cele mai dificile ale unei astfel de experiențe?

- Pierderea identității nu este posibilă, căci identitatea este „pecetea spirituală cu care ne naștem. Identitatea poate fi însă uitată, pervertită, batjocorită. Acestea sunt însă acte voluntare, expresii ale liberului arbitru, făcute sub inspirație și în conlucrare cu negativitatea pură. Dar identitatea personală, rostul pentru care existăm, ne va băntui sub forme și coșmaruri despre care este mai bine nici să nu vorbim.

- “Nu murim ușor, agonizăm cumplit”, spunea Hortensia Papadat-Bengescu. Există în traiectul inițiat de la „lumea veche” la „lumea nouă” și un teritoriu al agoniei, al morții latente? Care este rolul nostalgiei în această „transhumanță sufletească”?

- Trecerea de la „lumea veche” la cea „nouă” înseamnă, în termeni imediați, reconcilierea imaginii despre lumea „nouă” adusă în sacul de emigrant. Mai importantă este însă definirea

locului personal în lume și asta înseamnă adoptarea identității româno-americane; cetățean al lumii „noi”, dar păstrător al modelului existențial românesc.

- Poate biografia dumneavoastră ilustra, în integralitatea lui, fenomenul de americanizare? Dacă nu, unde (când) ați simțit că procesul suferă efectul „identității din naștere”?

- Toate, absolut toate biografiile emigranților ilustrează procesul de „americanizare”, care este obiectiv obligatoriu și înseamnă integrarea socială în structura noii țări. Am simțit starea „identității din naștere”, pentru prima dată, în stare de vis, când am realizat că pentru mine „casa” ideală în lumea asta este casa bunicii mele materni din satul Borlovenii Vechi, Valea Almăjului, Banat. În acea casă, cel mai puternic simț, și îl parafrazez pe părintele Nicolae Steinhardt de la Rohia, e pre-simțirea Paradisului, a cărui nostalgie nu va înceta să ne chinuiască niciodată.

- Care a fost cea mai importantă „modificare interioară” la care v-a supus experiența exilului? Ce forme ia bucuria în această metamorfoză? Dar tristețea?

- Modificarea interioară se produce la toți emigranții. Emigrația este o situație-limită și ea îți dă măsura tuturor limitelor personale, brutal, fără putință de tăgadă. Acest lucru ar trebui să îl faci, pe fiecare emigrant, mai puternic, mai înțelept, mai tolerant. Dar, deoarece nu trăim într-o lume ideală, sunt destui care își „alină” frustrările sub forma unor critici neavenite aduse României și românilor sau, mai penibil, refuzând să mai vorbească sau alegând să vorbească prost limba în care s-au născut. Pentru mine, ca emigrant, cea mai mare bucurie este conștiința identității româno-americane, care asigură certitudinea și originalitatea.

- Este memoria o instituție a durerii, un purgatoriu al conștiințelor așfiziante de istorie sau un spațiu de reconciliere a omului cu sine și cu lumea?

- Cred că memoria, practică și exersată în disciplină, și mai ales în adevăr, este un enorm dar și calea optimă de a reconcilia „eul” cu „lumea”. Aceeași memorie, ori aducere-aminte, ar trebui să ne învețe cum să devenim mai buni și cum să ne rupem din ghearele modelelor repetitive ale răului.

- Ați reușit să puneți de acord, în anii de exil, trecutul cu prezentul? Care este calea reconcilierii cu tine însuși?

- Cred că da, cel puțin până la un punct. Cred că cea mai bună cale este de a nu absolutiza momente din viață și de a refuza să te iei prea în serios sau, mai rău, de a deveni sursă de sfaturi plictisitoare și irelevante, rostite semeț și, fără îndoială, cu morgă prostească.

- Trecerea prin lume, trecerea prin istorie, trecerea prin viață: punți succesive spre ineluctabilul „dincolo”. Există, domnule Nemoianu, un prag peste care, ca ființe, nu putem trece niciodată?

- Putem avea experiențe dintre cele mai diverse, putem vedea sau gândi stări dintre cele mai incredibile, dar niciodată nu vom putea

„dovedi” certitudinile. Putem doar (și personal cred că avem datoria) de a crede în ele. Iar credința nu este altceva decât nădejdea în cele nevăzute.

- Care sunt dificultățile comunicării și colaborării în interiorul comunității româno-americane? În ce fel contribuie sau nu presa la armonizarea unor tensiuni, conflicte sau interese divergente? Se poate vorbi de programe distincte în acest domeniu mai puțin vizibil (în țară) al publicității românilor din Statele Unite?

- Comunitatea românilor-americani este diversă, dar fundamental omogenă. În fond este un trup viu și în permanentă devenire și transformare. Dar trăsăturile esențiale, „permanențele”, se reazăă mereu după un model care are peste o sută de ani. Presa românilor-americani, poate cu excepția publicațiilor religioase, este dusă, mai ales, prin amatori. Ea nu poate, și cred nici nu ar trebui, „să educe”. Dacă în totalitate ar fi cinstită profesional, ar fi destul. Din păcate, corectitudinea și probitatea profesională sunt mai degrabă excepția decât regula. Așa cum sunt mijloacele de informare în masă din toata lumea și din tot locul.

- Ați abordat în mai multe rânduri tema conflictului dintre generații în interiorul grupului etnic românesc din Statele Unite. Mai există acest conflict? Sub ce forme s-a manifestat în trecut și cum se manifestă astăzi?

- Atunci când vorbim despre „conflictul” între generații în interiorul comunității românilor-americani, vorbim despre etapele istoriei lor. Primii români așezați în Lumea Nouă aveau foarte puțină (dacă și atâta) educație formală. În schimb, compensau prin respect pentru valorile românești, și ei sunt cei care au pus temeliele și au alcătuit structura de dezvoltare a comunității. Urmașii lor, în majoritate și ca efect al crizei de identitate, au crezut că, vorbind doar englezește, vor deveni brusc „americani”. Nu au devenit, dar în schimb au rămas cu resentimente și complexe, unele de superioritate și cele mai multe de inferioritate, față de românii veniți după al doilea război mondial, și încă mai vărtos, pentru cei ajunși relativ recent și care, profesional, le sunt superiori la toate modurile. În timp, aceste „conflicte” (mai degrabă „frecușuri”) vor dispărea sau se vor manifesta între cei mai recent veniți și cei care vor sosi în viitor. Repet, în interiorul comunității nu există „conflicte” cu semnificație, ci doar „frecușuri” și, eventual, ciocniri de personalitate.

**Interviu realizat de
CARMINA POPESCU**

Poezia

■ Ion Machidon

★★★

de vreme ce mă împac cu gândul că te voi găsi
prin fața magazinului de papetărie
de vreme ce îți scriu rostind după principii de modă
a metaforei calde cuvinte cu zâmbetul ironic
spre acel ce nu cutează a-mi înțelege eforturile
de-a fi la capătul firului de telefon prin galsul nostru
trăind într-o comunitate de reverii
care mai de care mai straniu
mai imperfecte decât gutuile toamnei
din papomița oleianului acela ce umblă pe străzi
și-și irosește pasul pentru o simbric de câțiva bănuți
de vreme ce orașul cu zgomotul lui de motoare într-o
ardere de cai viteji - numai de-a fi în pas cu știința
iată că eu te-aștept la fel ca altădată
cu poezia să-ți pozezi plasvaisul sentimentelor

★★★

covrigi calzi vindea băiatul acela negricios
la sprâncene cu o soră prostituată
trebuiau să trăiască sărmanii alte venituri nu aveau
el cu covrigii săi, iar ea, pe ea!
ziua întreagă munceau pe rupe
aveau datorii la întreținere - fondul de rulment se
schimbă
seara se-ntorc la căminul cu ferestrele zgribulite
de-amarul tatălui lor răpus
și mă-sa plivea buruienile de pe morminte
altă șansă de-a exista nu mai aveau cale de întoarcere
la timpurile trecute...
Băiatul covrigi calzi vindea cât e ziuica de lungă
sora lui tănuia cu necunoscuți dezbrăcată
în paturi parfumate de amorul ei

★★★

cui să spun că poetul acela cu plânsul pe gură
cui să spun că poetul cândva frumos ca o duminică teiu-
lui
cui să spun să mă creadă pe cuvânt că poetul acela știut
de anonimii în mijlocul cărora trăiește dar cu dragoste
de amintiri despre copilăria lui că întunericul
bântuie înăuntrul lui și pic pic îi stinge din felinare
cui să spun că umbra e de el - poetul acela ce ne saluta
cu floare de busuioc la vorbă
sătul de sine de chinul prin care trece și tot trece
sătul de trupul său revoltat pe bucuriile ce nu-i mai bat
și lui în poartă - el, Doamne, iartă-l că a decis să vină
către tine să-ți ceară bani să-și publice din versuri
poetu-acela: îl știi tu, întreaga-i viață s-a rugat la
Ceruri
neputincios e azi de-i plângi de milă...

■ Eugen Cojocaru

Pentru sonete cu păpuși

La cafeneaua "Valentin"
se scriu sonete-n rime date,
stropite doar cu vin pelin
și cu parfumuri demodate.

Sună, în cupe de cristal,
pe la răstimpuri, banul lumii,
când se întrec, din Tāj-Mahad,
cămilele purtând nebunii.

Secunde din pendule cad,
ca bolovanii, - din catrene,
la un damen-tangou nomad
și în terține lesbiene.

Râd, prin unghere, spiriduși
și-și schimbă masca măscăricii,
pentru sonete cu păpuși
cu nuri doldora de vicii.

Scrisoare către iubita laponă

Îți scriu, iubita mea laponă,
la care, în igloo, o noapte
m-am închinat ca la Madonna,
în aburul de ceai cu lapte,

căci mă întorc, pentru vecie,
călare pe-un căluț de mare,
ca să te iau cu cununie,
pe o banchiză oarecare,

ținându-te-n epitalamuri
trei zile și trei nopți polare.
Vom călări reni fără hamuri,
iar pe păgânele altare

jerfti-voi Soarelui și Lumii
tot ce-adunai drept avuție
în Sudul cald, - unde nebunii
au urinat pe poezie.

Letilia

■ Radu Țuculescu

Letitia Ilea este *O persoană serioasă*, de profesie incertă avînd și studii corespunzătoare, numai bune pentru ca ea să poată tri-cota armuri din pînză de păianjen. Dar, pe lângă asta, Letilia, cum am numit-o eu, habar nu am de ce, și-a adunat noi poezii sub braț și a mers la editura Limes, o editură serioasă, condusă de Mircea Petean, un poet la fel de serios care i le-a publicat în volum. Un volum prefațat de foarte seriosul poet și critic Ion Pop. Într-un asemenea caz, noi ce am mai avea de spus? Păi, în cazul unui volum serios, vor fi multe de spus, fiecare din punctul său (serios) de vedere. Pe Letilia o văd mereu stînd de veghe în lanul de secară, fumînd țigări pe care nu ar dori să le fumeze și gîndindu-se la prietenii despre care a scris și care, poate, nici nu există, sînt doar un produs al imaginației sale. S-a născut, într-una dintre variante, într-o dimineață lucrătoare cînd circulația era oprită pentru trecerea unui convoi mortuar. Desigur, Letilia pozează în indiferentă, în miserupistă, imaginîndu-și că e o mobilă de care mereu te lovești indiferent unde o așezi. Adică, o persoană nu doar serioasă dar și incomodă pentru „mic burghezii” care nu știu la ce-ar folosi un lan

de secară unei persoane serioase. Pentru ei, toți aia de stau pitiți acolo nu pot fi decît niște vagabonzi. Dar dincolo de a fișatul „spirit de frondă”, de nonconformismul ostentativ, Letilia este o sentimentală care scrie poezii puțin plîngăcioase, puțin obosite, puțin ironice și, ceva mai mult, autoironice. Pierderea tatălui nu e un simplu enunț, are rezonanțe adînci, tulburătoare, chiar dacă Letilia încearcă a nu recunoaște asta, ascunzîndu-se printre... firele de secară... unde-l viseză pe tata, unde se hotărăște să nu mai plîngă atunci cînd se gîndește la el. Din poezia ei răzbate, pregnant, aproape dureros, chiar dacă lipsită de orice ostentație, de orice virulență, dar cu afit mai impresionantă, o mare singurătate. Letilia și-o analizează adesea cu luciditate, cu umor, cu tristă ironie, cu grimase ce aduc a zîmbet, pentru a nu fi acuzată că e o lamentațioasă, o smiorecătă, o... plîngăcioasă. Ba chiar i se pare că culcușul singurătății e de-a dreptul tandru, chiar dacă miroase a cîine ud. Oare culcușul acesta să fie haina tatălui mort în care îi plăcea, cînd era micuță, să se ascundă?

Letilia iubește terasele, cel mai mult îi place ei acolo să citească ziarele, să bea o cafea și să strivească, în fel și chip, țigările în scrumieră. Dar terasele, mai ales cînd ele se găsesc departe de casă, într-altă țară, îi nasc dorul după o persoană pe care o bănuim că e cea iubită. Textele scrise pe mesele de acolo, nu sînt alceva decît scrisori de

dragoste neexpediate. O dragoste doar mocnită, fără explozii artificioase. Și-ncheie aceste rînduri despre volumul Letiției Ilea cu propriile ei cuvinte: „cartea mea sunt coperta ta dacă asta / te încălzește cu ceva cartea mea / mai lasă-mă dracului în pace...” Adică pe ea, nu pe noi, cititorii.

P.S. În urma unui articolăș semnat de-o jună ce se dorește jurnalistă, apărut într-un ziar local, în care revista TRIBUNA este „criticată”, Letiția a luat poziție răspunzînd prompt și cum se cuvinte. Juna jurnalistă manipulată pe la spate a denaturat cam tot ce i s-a spus în redacție, încercînd a minimaliza (eufemism) tot ce a făcut proaspăta redacție pînă acum. Din punct de vedere economic, revista și-a îndeplinit obligațiile încă de la mijlocul anului, ceea ce e de apreciat. Cu toate că are condiții tehnice redacționale necorespunzătoare. Cît despre acuza că e prea intelectuală (cam așa urlau și dictatorii, fie ei fasciști ori comuniști) juna manipulată e grobiană, jignind pe tinerii redactori angajați (doctoranzi) și pe toată intelectualitatea urbei, în frunte cu studenții ei. Oare dorește cineva ca revista să se transforme într-una de benzi desenate în care eroul principal, Slavici, să apară pe post de Rambo, pentru a fi pe-nțeleșul tuturor?

CD-Rom-ul și muntele vrăjit (I)

■ *István Király V.*

Când Hans Castorp devine locuitorul sanatoriului de pe muntele vrăjit, el află, – ca un fel de explicație pentru experiențele sale tulburătoare de început – că primul dintre efectele aceluia mediu privilegiat este acela că, mai întâi el scoate la arătare – în întreaga ei amploare – boala, pentru ca apoi ea să poată fi întrevăzută și – dacă se poate – înfruntată în mod lucid și corespunzător. Într-o altă “stațiune”, aflată tot la înălțimi, (la Păltiniș), un alt “diagnostician”, (Constantin Noica) a ajuns și el la concluzia, nu neapărat optimistă ce-i drept că, anumite maladii (cele ale spiritului) se caracterizează tocmai prin faptul că ele nu “deranjează” niciodată și mai cu nimic viața purtătorilor lor și de aceea acestea nici nu se pot recunoaște decât, sau mai ales, prin efectele lor... Și, de regulă, doar post festum. Adică: la “vămile culturii”.

Nu numai “mediul înălțimilor”, dar și “mediile” tehnicilor informaționale performante pot avea însă asemenea efecte. De a scoate deci la iveală și de a aduce la “arătare” unele “semne” care – deși ascunse și greu vizibile până atunci – vor conta totuși și cu siguranță la vămirile culturale ale timpurilor, și / dar care – la o adică – ne pot determina și acum să ne interogăm, printre altele, și asupra stărilor noastre de integritate și de sănătate “spirituală”.

Cu siguranță, publicarea recentă și într-o versiune electronică – pe CD-Rom – a bibliografiei activității științifice a cadrelor didactice și cercetătorilor Universității „Babeș-Bolyai”, perioada 1987-2003, constituie și ea o asemenea ocazie de meditație și de analiză actuală..., însă care trebuie să fie în același timp și una retrospectivă!

Tradiția și ruptura ei

Cu aproape fiecare prilej, editarea “succesivă” a bibliografiei în cauză invocă, explicit ori implicit – însușindu-și parcă obsedant – o tradiție care se naște odată cu publicarea, în anul 1936 (1935) a voluminoasei cercetări efectuate de către Ioachim Crăciun, (Conferențiar supl. la Facultatea de Litere): *Activitatea științifică la Universitatea Regele Ferdinand I din Cluj – în primul deceniu – 1920-1930*, Tipografia “Cartea Românească”, 1936 [pe copertă], (1935) [pe pagina de titlu], numărând în total 321 de pagini.

Este vorba despre o lucrare într-adevăr deosebită, novatoare și integratoare (în fluxul vieții academice apusene), având totodată un caracter aniversar și demonstrativ: aniversarea a zece ani de la inaugurarea oficială a universității clujene românești și demonstrarea / ilustrarea – cu mijloacele grăitoare ale bibliografiilor și ale statisticilor pe care numai ele le permit – a nivelului academic al performanțelor ei științifice din deceniul la care se referă cercetarea.

Lucrarea lui I. Crăciun nu este o operă colectivă! Ea s-a efectuat deci pe baza unor cercetări individuale, asidue și mișgaloase – tocmai “așa cum se face acest lucru și în Apus” –, care se află în contact permanent și firesc, pe de o parte, cu toate forurile academice, științifice și administra-

tive ale universității, cât și, pe de altă parte, cu personalul academic însuși. Însă biblioteca universității clujene, ca instituție, nu este implicată în nici un chip în lucrare, ea servind pentru autor – ca și Biblioteca Academiei din București, de altfel – doar ca un spațiu și sursă pentru culegerea informațiilor și pentru efectuarea cercetărilor aferente, întrucât – fapt ce ilustrează orizontul și soliditatea concepției lucrării –, activitatea într-adevăr științifică desfășurată de către personalul bibliotecii a fost și ea inclusă în bibliografie.

Bibliografia activității științifice la universitatea clujeană întocmită de I. Crăciun se structurează potrivit ordinii și succesiunii Facultăților universității, care corespunde cu ordinea “obișnuită” a succesiunii facultăților epocii. Trebuie însă remarcat și subliniat faptul că activitatea științifică a diferiților universitari este clasificată aici nu numai după numele generic al facultății al cărui “angajat” este – Drept, Medicină, Filosofie-Litere, Științe –, ci tocmai în acord cu catedra / disciplina / specialitatea în care el activează, predând și creând! Altfel spus: menționarea și utilizarea disciplinelor ca fiind criterii de clasificare și ordonare expresă a înregistrărilor bibliografice ale lucrărilor științifice ale universitarilor clujeni îi conferă bibliografiei semnătă de I. Crăciun – din start –, un caracter deopotrivă analitic, tematic și sistematic, având pe deasupra și intenții exhaustive. Chiar dacă – cel puțin în versiunea tipărită – nu se regăsește un indice (sau listă) a acestor discipline, ele sunt deci utilizate totuși – în fapt – tocmai ca “descriptori tematici”, “cuvinte cheie”, “vedete de subiect”, “indice tematic” etc...

Implicarea instituțională a bibliotecii universitare clujene în conceperea, realizarea, redactarea bibliografică și publicarea activității științifice a cadrelor didactice ale Universității are loc de fapt tot cu un – cu totul alt – prilej aniversar, și se realizează pe baza unei idei conturate de rectorul de atunci al instituției – sub auspiciile căruia se și redactează, de altfel, întreaga lucrare: academicianul Ștefan Pascu. Ea a apărut în anul 1974, cu titlul: *Activitatea științifică a Universității din Cluj-Napoca 1919-1973 – Bibliografie selectivă* –, și a fost editată sub stindardele comune ale Universității și Bibliotecii Centrale Universitare, fiind însoțită – în două exemplare identice atașate sub formă de broșură separată celor două pachete de volume cuprinzând, primul: științele umaniste și social-politice, iar al doilea: științele naturii – de un text argumentativ, demonstrativ și aniversar, semnat de rector și intitulat: *Dezvoltarea Universității din Cluj-Napoca*.

Aniversarea se referă acum la împlinirea a 55 de ani de la funcționarea universității clujene românești, iar demonstrația țintește evidențierea evoluțiilor instituției mai ales în anii perioadei comuniste. În ciuda acestui fapt – acest lucru trebuie subliniat cu claritate –, nici ideea, nici concepția și nici modul de realizare a lucrării nu au în nici un fel nici o trăsătură a vreunui act “de conjunctură”! Nici din partea universității și nici din cea a bibliotecii. În fond colecționarea, prelucrarea și valorificarea documentară – deci și prin bibliografii publicate – a lucrărilor cadrelor didac-

tice și a cercetătorilor care activează într-o universitate, intră în mod firesc în logica misiunilor esențiale ale oricărei biblioteci a ei.

Astfel, în sânul universității s-a constituit o adevărată “rețea de responsabilități” prin însărcinarea și nominalizarea expresă a decanilor de la diferitele facultăți, iar biblioteca s-a implicat și ea prin mobilizarea și responsabilizarea nominală a directorilor ei – general și adjunct, respectiv: Constantin Negulescu și Andrei Veres – cât și a șefului Serviciului de informare și documentare, Adela Iurea. Prin urmare, fiecare volum / fasciculă al lucrării – ordonate potrivit structurii de atunci al Universității – este editată cu menționarea nominală a decanului facultății respective, a corpului de redactori generali, împreună cu specificarea redactorilor și – separat – a colaboratorilor fasciculelor în cauză. Ca și bibliografia lui I. Crăciun, și aceasta cuprinde și lucrările științifice ale personalului bibliotecii, grupate într-o fasciculă separată, intitulată *Auxiliaria*, care conține și o *Prezentare tehnică* a structurii și a metodologiei de elaborare a ediției.

Prezentarea tehnică ne permite, desigur, să facem și o comparație cu lucrarea “inițiatoare” a lui I. Crăciun, cu atât mai mult cu cât în textul ei se și face o trimitere expresă la ea. Prima particularitate care ne atrage din start atenția la lucrarea publicată în 1974 este faptul că ea se prezintă ca fiind deja o “bibliografie selectivă”. Pentru cei care sunt mai puțin familiarizați cu terminologiile bibliografice trebuie, cred, subliniat faptul că termenul de “bibliografie selectivă” nu este – esențial vorbind – cu nimic mai puțin pretențios, decât cel de “bibliografie exhaustivă”. Dimpotrivă, bibliografiile selective trebuie să-și precizeze extrem de limpede și cu rigoare categorială criteriile lor de selecție și de structurare, iar în “interiorul” acestor criterii ele trebuie să aibă în vedere tocmai exhaustivitatea funcționării lor! Iar “rigoarea categorială” a criteriilor de selecție înseamnă în fond tocmai faptul că ele nu pot fi în nici un caz arbitrare sau pur conjuncturale, ci trebuie să dispună de o coerență proprie – de regulă – disciplinară-tematică, istorică și legată de finalități. La toate acestea se mai adaugă și necesitatea expresă de a clarifica și de a expune detaliat metodologia de cercetare prin care au fost obținute și verificate – iarăși: prin cercetările efective ale bibliografului – datele/informațiile care au intrat apoi proriu-zis în bibliografie, pentru ca utilizatorul ei să-și poată face și o imagine despre calitatea și seriozitatea ei.

Cultura civică

Regiuni și politici regionale în România și în Europa

Ancheta Tribuna

Redacția revistei *Tribuna* a inițiat o dezbatere privitoare la trecutul, prezentul și viitorul regiunilor și al politicilor regionale în România, văzută ca parte a Europei. În acest context o serie de experți, oameni de cultură, lideri de opinie din țară și din străinătate au fost invitați să răspundă întrebărilor ce urmează:

1. *Ce importanță au regiunile în context național și european și care credeți că sunt atributele și utilitatea lor cele mai semnificative?*

2. *Cum poate fi folosită tradiția regională a României pentru o cât mai relevantă punere în joc a potențialului zonal?*

3. *Este moștenirea regională o tradiție specifică Europei în raport cu alte continente? În ce fel poate ea fi sau deveni un atu pentru revenirea Europei într-unul din locurile de frunte în competiția globală?*

4. *Reatribuirea unui rol important regiunilor în funcționarea statului român ar fi benefică sau ar complica ori împiedica buna funcționare a acestuia?*

5. *Dacă se va întreprinde o reformă regională a statului român care credeți că ar fi cea mai potrivită opțiune pentru realizarea acesteia?*

„Guvernul... e prea departe de realitatea fiecărei regiuni.”

Prof. univ. Zoe Petre:

1. Regiunile europene au, în opinia mea, trei funcții majore, a căror interferență reciprocă le conferă o vitalitate cu totul remarcabilă: ele facilitează realizarea unor proiecte de dezvoltare economică și socială sustenabile, pe care le aduc cât se poate mai aproape de beneficiarii lor, cetățenii regiunii respective. Termen mediu între micile proiecte locale și proiectele (trans)naționale de mari dimensiuni, proiectele regionale rămân la scară umană, fără a pierde din generozitate și suflu. Ele pot fi imaginare și realizate fără a pretinde intervenția de la distanță a administrației centrale, și creînd condițiile unei colaborări optime între diferitele comunități aparținînd aceluiași spațiu. Pe de altă parte, aceste proiecte utilizează în beneficiul modernității vechile legături, căi de comunicare și complementarități care s-au instalat de-a lungul istoriei într-o regiune sau alta, oferind fluiditate și firesc circulației de bunuri și de idei. În fine, dar nu în ultimul rînd, apărute la confluența dintre mediul natural și lenta emergență a comunităților omenești regiunile oferă comunităților care le compun o legătură directă cu timpii lungi ai istoriei – acei timpii în care rețeaua de relații interumane, de cultură, civilizație și comportament s-a cristalizat ca o identitate anume, afină dar distinctă de identitatea națională sau europeană. Cu mult înainte de Europa națiunilor, Europa regiunilor a dominat istoria continentului. E de ajuns să ne gîndim la Italia – care păstrează și azi vie și dinamică identitatea distinctă a Piemontului față de Sicilia, a Toscanei față de Veneția – sau la Franța – care, în ciuda unui efort nu odată brutal de ștergere a identităților regionale în beneficiul unității naționale a reușit poate să elimine graiurile regionale, nu însă și geografia economică și umană care deosebește Provența de Bretania sau de Alsacia.

2. Identitatea regională a persoanelor și a comunităților s-a dovedit a reprezenta, în Europa în curs de unificare, atît un liant generator de sinergii, cît și o aproximare a unei identități autonome, generatoare de stabilitate socială.

Pentru a evita dintru bun început orice confuzie, încep însă prin a afirma că acest demers trebuie să excludă orice știrbire a unității și integrității teritoriale a statului român. Unitatea României și a cetățenilor ei în interiorul hotarelor țării este un bun istoric, cîștigat de secole de eforturi, luptă și gîndire înaintată, și se cuvine să refuzăm explicit și energic orice interpretare a temelor regionalizării care nu ar ține seama de acest fapt. Pe de altă parte, regionalizarea pe care o propunem exclude orice variantă de segregare pe criterii etnice, care riscă să distrugă conceptul modern de națiune civică în favoarea unor structuri de caracter arhaic, tribal, și să readucă în societate stări conflictuale și discordie, limitînd artificial resursele la care regiunile europene trebuie și pot avea acces – într-un cuvînt, segregarea nu este compatibilă cu o viziune politică eficientă, dinamică și orientată către viitor. Dar, dacă acceptăm o viziune integratoare și nu segregacionistă a regiunilor, e foarte clar că România ar putea beneficia de o perspectivă interesantă de dezvoltare dacă ar renunța la asimetria flagrantă dintre Centrul centralist și județele nu odată minuscule, puse de aceea în imposibilitatea de a negocia efectiv și pe plan național, și pe plan european: cum poate rezista județul Tulcea presiunilor Capitalei? Cum poate concura cu proiecte viabile județul Vaslui cu Lombardia sau cu Bavaria? De ce să risipim în puseuri intermitente de febră autonomistă și vehement anti-bucureștean energiile Ardealului – sau ale Olteniei – cînd am putea să le canalizăm într-o competiție cordială? Multe decizii care în prezent se adoptă exclusiv la nivel național provoacă rigiditate în aplicare, stereotipie în rezultate și o frustrare legitimă a celor direct interesați de bunăstarea și buna administrare a comunităților în care își duc viața de zi cu zi. Blocarea reformelor și a controlului cetățenesc direct asupra actului de administrație văduvesc categorii sociale importante de cetățeni de oportunități care i-ar putea scoate din sărăcie și resemnare. În ce privește proiectele de dezvoltare economică, socială și culturală pe termen mediu, nici guvernul, care e prea departe de realitatea fiecărei regiuni, nici județele – care sînt, în structura lor actuală, decupaje mai degrabă artificiale fragmentînd spații și identități – nu le pot dezvolta într-o viziune coerentă. Multe dintre programele necesare continuării reformelor din România se referă la măsuri care trebuie luate la nivel regional. Acest nivel intermediar nu poate fi reprezentat corect și eficient de administrația județeană din România. Actualele județe sînt unități teritorial-administrative care au moștenit din experiența istorică a României tradiționale doar numele de județ, dar care permanentizează de fapt un decupaj destul de artificial, conceput și realizat în primii ani ai regimului ceaușist. Așa cum se prezintă azi județele, acestea nu dispun de resursele materiale și umane necesare unei dezvoltări rapide și saltului în modernitate pe care societatea românească îl așteaptă de 14 ani. Județele nu au nici capacitatea necesară de negociere cu guvernul, nici forța de a fi competitive în obținerea și utilizarea fondurilor europene.

3. Cred că nu e vorba de o particularitate europeană, ci mai degrabă de o caracteristică mai generală a vechilor continente, unde comunitățile omenești au avut la dispoziție milenii de istorie pentru a-și croi albiile. India sau China sînt în egală măsură cu Franța sau Germania niște entități geopolitice supraordonate în raport cu străvechile

solidarități regionale, pe care le vedem totuși reapărînd ca elemente de diversitate convergentă (din nefericire uneori și grav divergentă) și ca părți integrante ale marilor unități politice naționale. Chiar și în cele două Americi, unde spasmul cuceririlor coloniale au dus la mari rupturi de continuitate, mai dăinuie totuși pe alocure asemenea subsisteme eco/istorice. Drept însă e că împrejurări istorice dificile – vizibile mai ales acolo unde frontiere generate de imperii sau de imperii coloniale au impus decupaje ale frontierelor naționale care au divizat, cu mai multă sau mai puțină brutalitate, vechile solidarități. Experiența vest-europeană a euro-regiunilor ar putea, măcar într-o lume mai bună decît cea în care trăim azi, să fie multiplicată și să reechilibreze prin integrare ceea ce frontierele statelor naționale au despărțit dureros cîndva.

4. Orice reformă administrativă de anvergură presupune dificultăți și costuri deloc neglijabile. Dar, punînd în balanță aceste costuri cu beneficiile posibile ale acestui nou/vechi decupaj, cred că ar trebui să avem curajul de a proiecta și de a debata o atare reformă. Ea este singura care poate asigura competitivitatea spațiului românesc în spațiul Europei unite, poate – singură – oferi acele paliere de subsidiaritate care dau soliditate unei construcții integrate la nivelul continentului, și poate să determine o dinamică nouă proiectului unei Românie europene. Acestor considerente generale, cred că se cuvine să le adăugăm și o circumstanță specifică: mai ales în ultimii ani, un fenomen economico-politic care a parazitat procesul de dezvoltare al țării noastre a fost, fără putință de îndoială, apariția și proliferarea fenomenului așa-numiților baroni locali – potențați care au acaparât cite un județ întreg, pe baza unei relații privilegiate cu guvernul, cu atît mai eficace cu cît această relație era mediată de partidul dominant. Principala forță interesată în conservarea actuale fragmentări în unități mici și relativ lipsite de forță este, de aceea, oligarhia aparatului administrativ și politic central, care și-a construit clientela și puterea pe relația preferențială dintre administrațiile județene și o administrație centrală extrem de politizată și de coruptă. Clientelismul politic, marea corupție și birocracia excesivă se hrănesc și proliferază prin concentrarea deciziei în mîna administrației centrale, la care cetățeanul simplu nu are niciodată acces, spre deosebire de marii baroni, parlamentarii, marii îmbogățiți din clientela partidului de guvernămînt care pot decide printr-un telefon de soarta unor localități și chiar a unui județ. Acest model, centrifug și dăunător pentru coerența statului în întregul său, nu poate fi dislocat doar prin măsuri politice, și riscă să se recompună cu fiecare ciclu electoral, oarecum independent de intențiile măturisite ale decidenților politici. Fără o măsură radicală care să transfere puterea de decizie la un nivel în același timp capabil de negociere efectivă cu Centrul și mai aproape de cetățean și de problemele lui cotidiene, riscul unei stagnări inerțiale e dublat de riscul monopolizării deciziei în mîna unei oligarhii trans-partidice și perene.

5. Cred că o nouă hartă administrativă bazată pe regiuni de dezvoltare trebuie să aibă drept criteriu coerența fiecărei regiuni. Asta înseamnă înainte de toate o coerență și o minimă autarkie economică, dar înseamnă deopotrivă și solidaritate culturală, pe care doar luarea în considerare a identităților locale subiective, istorice, etnolingvistice și mai ales culturale o poate genera. Nu așa reface Moldova de Jos doar de dragul tradiției, dar nici n-ăș propune menținerea decupajului, în mare măsură artificial, dintre Tulcea și Constanța, componente integrante ale aceleiași Dobroge istorice, dar și contemporane.

Anchetă realizată de
AMALIA LUMEI

Căruța cu surprize

■ Adrian Tîon

S-au dus anii aceia când teatrele aveau obligația să deschidă stagiunea cu o piesă românească. Bine că s-au dus. Ordinul venea „de sus” și trebuia respectat. Dar azi n-ar strica să ne întrebăm dacă n-ar fi bine să reintroducem obiceiul, de data asta nu conformându-ne unui ordin venit „de sus”, ci servind un interes cultural național pornit din conștiința ficcării manager teatral. Deocamdată, în atmosfera laxă până la delăsare, instalată în unele instituții subvenționate de stat, fiecare teatru începe stagiunea cum vrea sau cum poate, pornindu-și agale căruța cu „surprize” repertoriale înțepenită în planuri îndrăznețe la sfârșit de stagiune care devin irealizabile toamna sau mai târziu. Astfel, căruța cu decoruri și costume, percepută ca simbol al comedianților de pretutindeni, își începe drumul cu opintiri stânjenitoare pentru multe colective.

Nu așa stau lucrurile la Teatrul Național din Cluj. Dimpotrivă. Aici s-a pus în mișcare în această toamnă un adevărat convoi de surprize reale: un coloeviu național de critică teatrală și nu mai puțin de trei premiere în două zile (25 și 26 septembrie) bătându-se astfel recordul în materie de relansare a activității. Toate manifestările au stat sub semnul incitant al descoperirii și redescoperirii valențelor cuprinse în actul teatral autentic. Participanții la coloeviu au avut ocazia să dezbată, polemic și cu probitate profesională, temele propuse și să se convingă, dacă mai era cazul, de posibilitățile colectivului clujean de a se menține în avangarda mișcării teatrale naționale. Pentru argumentarea afirmației voi da numai trei nume de pe așș, afirmate ca atare în ultimul timp, nume corespunzătoare celor trei premiere: Radu Afrim (semnatarul regiei la *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte* de Matei Vișniec), Vava Ștefănescu (autoarea poemului coregrafic *Solo on-line*) și Mona Chirilă (realizatoarea, alături de Miriam Cuibus, a spectacolului *Pescărușul*). Nume prestigioase deja, în vogă, ale scenei clujene și nu numai.

Spectacolul lui Radu Afrim s-a dovedit a fi cu priză la public, ceea ce mă îndreptățește să sper că va avea multe și gustate reprezentări pe scenă.

Deși se înscrie pe linia unor experimente cu tradiție în teatrul clujean, spectacolul coregrafic *Solo on-line* este o curajoasă provocare nu numai pentru publicul conservator, ci și pentru cel avizat, deschis inovațiilor de orice fel. Prima surpriză care ne lasă muți este prezența Irinei Wintze în postura de dansatoare. Talentată și apreciată actriță a teatrului devine partenera Vavei Ștefănescu într-un spectacol miracol al expresivității corpului. Apoi, este surprinzător cum cele două protagoniste, extrem de înzestrate, s-o recunoaștem, dar modeste și fragile în simplitatea cu care se înfățișează publicului, reușesc să umple perimetrul scenic, reușesc să confere unui demers coregrafic atâta încărcătură de sensuri și tensiune emoțională încât nu poți decât să încremestești în admirație.

Pornind de la un scenariu extrem de subțire, numit în treacăt, autopersiflant, „un fel de jurnal (schizoid)” partenerile se lansează, cu seriozitate și dezinvoltură, cu fantezie și sensibilitate, într-un joc, uneori sublim, alteori necrutător, al căutării și rostirii de sine. Treptat ele pun stăpânire pe un limbaj de o mare acuratețe, rafinat și sugestiv până în cele mai mici amănunte.

Dedublarea solitudinii, multiplicarea și oglindirea în fețele realului sunt spații ale exteriorizării neliniștii existențiale în care durerea și incertitudinea, perseverența pozitivării perma-

nente a sinelui și depresia se iau mereu la hărță impunând reguli și aparențe în vederea cuceririi unei identități dorite, ideale, dar fatalmente schimbătoare. Îmbrăcărilor și dezbrăcărilor succesive marchează, înaintea ironizării unor automatische cotidiene, etape de viață cu un bogat conținut de vizualizări agasante ale unei căutări de substanță ce vizează eliberarea din chingile precarității și primenirea în seninul visului sau al iluziei suverane. Izbăvirea întrezărită se îndepărtează imperceptibil, în cadențe ceremoniale, golid interiorale trudnic mobilizate pentru a instala în drepturi exterioarele inerte, neutre, fade. Lupta cu fantasmalele trecutului e reluată mereu și asumată ca necesitate de redobândire a sinelui. O confruntare profundă, necrutătoare cu himerele din noi, o formă de agresare a indolenței, a lenei de a gândi și simți, într-un cuvânt, o formă de relansare a spectacolului coregrafic. Scenografia Adrianei Grand și sonorizarea lui Marius Rusu urmăresc îndeaproape evoluția protagonistelor într-o empatică înălțare de plasticizare și augmentare a mișcării. Rezultatul: un spectacol în care dansul îmbracă idei și trăiri de o cuceritoare forță expresivă.

Căruța cu surprize a adus la Cluj și un *Pescăruș* atipic. Acoverirea acestei afirmații are în vedere neapărat vechile montări, fastuoso realiste și clasicizante în manierism cehovian, ci și puneri în scenă mai recente ale celebrei piese. Textul cehovian se bucură de o longevitate de invidiat, așa zice suspectat, pe scenele noastre. S-a jucat în vară la Casandra și anul trecut la Târgoviște, iar Marius Olteanu a dat un *Pescăruș* de bun-simț artistic la teatrul din Turda în 1997. Interesul pentru această piesă se explică prin cel puțin două aspecte: trama propriu-zisă cu accent pe puternica individualizare a caracterelor și deschiderea spre noua sensibilitate teatrală la care Cehov a fost receptiv. Dificultatea de căpătâi pentru regizorul tentat de montare este să mențină un echilibru cât de cât pertinent între cele două laturi complementare ale textului. Partea atracțioasă pentru Mona Chirilă și Miriam Cuibus pare să fi fost oportunitatea de a reliefa sensibilitatea ultragiată a generației tinere de artiști de la începutul secolului XX, al cărei reprezentant devine în piesă Konstantin Gavrilovici Treplev. Cele două regizoare ale spectacolului clujean au supralicitat nerealist latentul conflict dintre generații (Trigorin, scriitorul cu faimă adulat – Treplev, novicele marginalizat), în detrimentul definirii caracterologice a personajelor și a sublinierii ideii dintre Nina și Trigorin. În demersul lui, cuplul regizoral feminin a eliminat bună parte din personajele masculine (Sorin, fratele Arkadinei, administratorul Șamraev, învățătorul Semion și pe argatul Iakov) considerate „de prisos” în consumarea dramei, deși rolul lor – cu excepția argatului – nu era decorativ. De la suprimarea unor replici de o poezie specific cehoviană, precum replica Mașei de la început „Port doliul vieții mele” și până la renunțarea în întregime la niște scene-cheie cum e aceea dintre Nina și Trigorin, din care înțelegem fiurul dragostei de care sunt pătruși cei doi, cu medalionul dăruit și rândul indicat din propria lui carte „Dacă vreodată vei avea nevoie de viața mea, vino și ia-o” e un pas mic pentru regie, mare, uriaș pentru spectator. Dar un pas înapoi. Un pas care trage spectacolul afară din atmosfera cehoviană.

Se pare că autoarele mizează prea mult pe spectatorul citit, instruit, eventual teatrolg cu doctorat, plictisit de cât Cehov a mâncat într-o carieră și care nu poate decât să savureze eșafodajul de sugestii inteligent și superrafinat servite.

Doar el trebuie să înțeleagă – ce dracu! – legătura dintre rochia neagră a Mașei și replica lipsă, trăirile neexteriozitate ale Ninei și ale lui Trigorin ca-ntr-o lectură pentru avansați. Îmi cer scuze că n-am avansat atât în Cehov încât să aplaud lipsa duioșiei cehoviene despre care John B. Priestley spunea că este un element esențial în teatrul său. Această duioșie este repede înlocuită cu tot felul de artefacte năstrușnice dintre care merită menționată scena în care Arkadina, metresa lui Trigorin, înarmată cu un borcan cu clei, o pensulă lată și cartea iubitului ei Trigorin *Zile și nopți*, se apucă să lipească, într-un elan răzbuător, file din ea pe scena tinerilor artiști unde a evoluat Kostea, fiul ei. Așa, ca să se știe! Ce se poate înțelege din acest gest pripit? Eventual că ambițiile artistice sunt pe primul plan. Dar asta, cu multă bunăvoință. Și încă ceva. De ce trebuia să ni se sugereze că aceeași Arkadina e și lesbiană? În conturarea profilurilor eroilor piesei se ajunge de multe ori la tușa îngroșată a caricaturii, precum în cazul semnalat. De ce?

Poate că îndrăzneala autoarelor spectacolului a fost prea avântată. În direcția acestei cutezanțe, Kostea interpretat de Cătălin Codreanu este personajul cel mai corect reliefat și motivat psihologic. În jocul actorului simți zbuciumul unui revoltat. Dragoș Pop în Trigorin pune în evidență o singură dimensiune a personajului: infatuarea. Despre pasiunea lui secretă nu aflăm nimic decât într-o scenă neconvingătoare în care îi cere parteneriei de viață permisiunea de a încerca să se salveze din lăncezeală cu această iubire proaspătă pentru Nina. Cuplul Trigorin - Arkadina e conceput ca revers comic la perechea ideală, tragică, neîmplinită Nina - Kostea. Chiar și așa, Dragoș Pop apare prea tănăr și lipsit de prestația unui scriitor renumit. Arkadina întruchipată de Miriam Cuibus e o femeie bizară, nu doar mondenă și libertină, ci chiar înclinată spre hedonism, decăzută până și din drepturile de amantă pătimășă a lui Trigorin. Actrița care ne-a încântat cu roluri memorabile nu reușește să ne convină cu această coloratură stridentă, artificial adăugată personajului. Eva Crișan ar fi putut acoperi strălucit latura temperamentală a Ninei dacă s-ar fi insistat suficient în această direcție. Elena Ivanca în Polina Andreevna și Ramona Dumitrescu în Mașa (fără învățătorul ei mediocre) sunt prezențe ce sporesc impresia de destine deabusolate, aruncate în vârtejul vieții provinciale, fără speranță că-și vor găsi vreodată alinarea sufletească sau împlinirea. Această viziune extinsă asupra celorlalte personaje ale piesei reprezintă un bun câștigat în valorizarea sensurilor textului.

Decorul imaginat de T.Th. Ciupe, cu scena mică așezată pe malul lacului, central, în fața spectatorilor, atrage atenția asupra nucleului conflictual instaurat de aceasta printre aspiranții la glorie artistică. Scena aceasta e ca un ghimpe înfipt în corpul peisajului. Trăirile, sentimentele eroilor sunt expediate pe la colțuri sau chiar în culise. Costumele lui Cristian Rusu nu sunt în dulcele stil clasic și ajung adesea stropite sau murdărite ca efect al unei nervozități accentuate a personajelor în perfect acord cu radiografierea noii sensibilități. Ovidiu Crișan în rolul medicului Dorn, retras abil în colțul observatorului impersonal, subliniază, de fapt, conluciv: „Ce nervoși sunteți cu toții!” Chiar așa! Această nervozitate este nu numai surprinsă magistral, dar parcă se insinuează peste tot umbrind părțile luminoase, duioase ale unui discurs teatral puternic personalizat.

Autoarele spectacolului clujean au intrat cu multă imaginație și creativitate în textul lui Cehov, uitând, pesemne, că trebuie să te apropii cu sufletul mai întâi de personajele *Pescărușului*, pentru că... dacă dragoste nu e, nimic nu e. Și acest lucru se simte.

Michael Moore în pași de dans

■ Flavia Pucea

Războiul din Vietnam, afacerea Watergate, terorismul internațional, angoasa nucleară... au antrenat o criză a încrederii în liderii politici, un climat de pesimism și catastrofă iminentă. Esențialul ne scapă printre degete și o apatie finală se manifestă cu putere, în ciuda realității catastrofale prezentate și comentate de mass-media. Minți abrutizate de sentimentele comercializate pe micul ecran, cetățenii sunt menținuți în ignoranță de spectaculoasele controverse dintre analiștii politici, specialiștii în etică sau alți măscărcii ai birocrăției, a căror primă sarcină e să „inflameze” și să distreze cetățenii care sunt menținuți la statutul de furnizori de opinie pentru sondaje și consumatori. O critică a societății americane, o critică a „evului media” vă veți întreba. Nicidcum! Ar fi prea răsuflată. Sunt doar niște gânduri pe care ni le-a stărnit ultimul film al lui Michael Moore.

Da! Michael Moore e din nou în centrul atenției. Cu fiecare apariție TV, cu fiecare interviu, cu fiecare film, mă face să mă gândesc cât de bine i se potrivește titlul de balerin prin care M. Kundera îi desemna pe cei care vor să poarte cu orice preț titlul de eroii zilei, intervenind în conflicte publice, apărându-i pe cei oprimați, hrânindu-și gloria cu emoția și compasiunea publicului. Tactica lor e simplă – se conduc după sintagma „dacă nu ești cu mine, ești împotriva mea”; îndreptând lumina reflectoarelor pe tine, te obligă să le sprijini cauza pentru că așa e normal. N-ai de ales. Altfel te alegi cu opriabilu unei întregi națiuni care nu vede complexitatea ce se ascunde în spatele unei decizii și care nu vrea să audă decât un DA sau un NU.

Un amestec de pamflet documentar și reportaj TV, *Fahrenheit 9/11* e un film de stânga, anti-Bush, ce se adresează unei Americi avertizată neîncetat asupra pericolului terorist. Va reuși acest „John-Bove cu șapcă de base-ball” (cum e numit de în *Newsweek*) să scoată America din apatie? Ziua de 11 septembrie a fost o puternică lovitură pentru americani; a devenit o datorie

pentru ei să nu mai fie indiferenți; despre ce se ascunde în spatele războiului din Irak s-a vorbit mult. Și totuși, încet-încet apele s-au liniștit și totul părea să reintre în apatia normală. Mesajul lui Moore ar putea părea unul răsuflat, deja fumat, dar arma pe care o deține e imbatabilă – cinematografia. Mai mult, urmând parcă sfatul atât de american – să fii omul potrivit la locul potrivit, s-ar părea că Moore vrea să demonstreze că știa despre ce vorbește când, în 2003 pe scena Oscarului îl numea pe Bush un „președinte fictiv” ce poartă „un război fictiv”. Nu trebuia decât să aștepte momentul potrivit. Turnura pe care a luat-o războiul din Irak, care l-a făcut pe J. Chirac să excelece ca Bush a deschis o adevărată cutie a Pandorei, precum și campania electorală din SUA pun sub o cu totul altă lumină mesajul filmului.

„Când am ținut discursul, va spune Moore referindu-se la noaptea în care-i fusese decernat Oscarul pentru *Bowling for Columbine*, puțină lume mi-a susținut ideile. Trebuia să mă fac mai clar”, și într-adevăr a reușit. Scenele cu Bush pe terenul de golf sau la masă cu investitorii saudiți ce alternează cu scene oribile înfățișând soldați americani arși și spânzurați, părinți adunați în fața Casei Albe, plângându-și morții au reușit să sensibilizeze atât vedetele (Madonna afirma: „Nu cred să fi plâns vreodată atât de mult la un film.”), cât și publicul american, de acum hotărât să meargă la vot, să scape de acel Bush ignorant și leneș, care antrenează lumea într-un război fictiv – armele de distrugere în masă? inventate! – relația Saddam – Al Qaeda? inventată! – doar pentru a pune mâna pe o puternică sursă de petrol.

Marea întrebare: va influența aceasta alegerea? Deja sute de scrisori primite pe site-ul lui Moore vin să confirme acest lucru. Cert e însă că Moore va fi învingător și și-a pregătit cu multă abilitate gloria. Moore a jucat rolul victimei tocmai în pragul festivalului de film de la Cannes, scandalizând presa internațională – lumea trebuia să știe

că Moore a fost cenzurat: concernul Walt Disney a refuzat să-i preia documentarul, autoritățile l-au clasat în categoria R (interzis minorilor neînsoțiți de un adult), iar conservatorii au cerut ca filmul să nu fie difuzat. Toate acestea îi ofereau până la urmă cea mai bună publicitate, creând o oarecare complicitate între Moore și public. („Dacă vrei să vă strecuri în sala de cinema, anunțați-mă!” se adresa el tinerilor.)

Multă lume s-a îndoit de calitățile artistice ale filmului, controversate pe care le-a stărnit s-au dovedit mai interesante decât filmul însuși și totuși: „E cel mai bun film pe care l-am văzut” va spune Q. Tarantino, președintele juriului de la festivalul din acest an de la Cannes, în timp ce-i înmâna marelui premiu – Palme d'or – controversatului regizor, insistând totodată că decizia n-are nimic de-a face cu problemele politice.

Moore și-a ales cea mai bună armă, calitatea muniției însă rămâne sub semnul întrebării – multe scene scoase din context, manipulare mai mult sau mai puțin rafinată, înlănțuire de imagini șocante, decupaje și jumătăți de adevăr. Criticile nu s-au lăsat așteptate, dar, fie că era numit „the ugly american”, fie că era considerat arogant sau chiar antiamerican, Moore nu avea de ce să se supere. El trebuia să știe cel mai bine că nu se poate vorbi de publicitate negativă. Cum spuneam, Moore și-a asigurat deja gloria – nimeni nu poate nega impactul pe care filmul l-a avut și, dacă alegerile vor fi câștigate de Kerry, Moore își va revindica măcar o parte din victorie. Dacă va câștiga Bush, Moore va invoca din nou poziția de victimă și cenzurările la care a fost supus.

Cu toate acestea, un lucru rămâne cert – e vorba de un film care merită văzut și indiferent de poziția pe care o luăm față de el, *Fahrenheit 9/11* nu permite să fie ignorat. Criticile n-au scăzut numărul oamenilor înșirați în fața casei de bilete (dimpotrivă). În ceea ce-l privește pe controversatul regizor, el rămâne un „balerin” – noua specie a timpului nostru. „Dacă-ți închipui că urmăream să-i atac pe balerini, te înșeli. Îi apăr!”, va spune Kundera. Eu îmi mențin rezerva..., poate sunt răul necesar. Rămâne să vă convingeți singuri. Iată! un motiv în plus să vizionați filmul. ■

Revista presei culturale

Top 3+2 al revistelor culturale

5. Revista *Ateneu* a împlinit recent 40 de ani de la înființare. Le dorim colegilor din Bacău aniversări numeroase și numere consistente.

4. La Cluj apare, începând cu luna octombrie, o nouă revistă: *EcoTerra*, „publicație de cultură ecologică”, editată de ICPE Bistrița și Facultatea de Știința Mediului a Universității „Babeș-Bolyai”. Primul număr, tipărit *full-colour*, pe hîrtie lucioasă, cuprinde materiale interesante nu doar pentru specialiști. Substanțiale sînt, în această ordine de idei, cele două pagini despre „cazul” Roșia Montană, în care se demonstrează cu argumente științifice de ce proiectul actual de exploatare auriferă este riscant. *EcoTerra* e o publicație necesară în peisajul ecologic dezastruos al României de azi. Viață lungă!

3. *Mișcarea literară* publică, în nr. 2 (10)/2004, un grupaj Aurel Rău, cu versuri și proză de și un interviu cu scriitorul clujean. „Bonusul” îl constituie însă scrisorile primite de fostul redactor-șef al revistei *Steaua* de la Al. Kiriteșcu, Petru Dumitriu, Geo Bogza și Ștefan Aug. Doinaș. Savuroase sînt și articolele teatrale ale lui

Rebreanu, semnate Puck și apărute în *Rampa nouă ilustrată* din 1915, în ciuda capului de rubrică „Rebreanu inedit” (sic!) și a unor erori de transcriere ale îngrijitorilor secțiunii („nici odată”, „De oarece” sau „Alexandri”, care trebuiau actualizate ori corectate tacit).

Altfel însă, *Mișcarea literară* se dovedește încă o dată o revistă substanțială.

2. Excepțională, în *Cultura*, nr. 29/29 sept.-5 oct. 2004, ancheta despre *Profesionalismul jurnaliștilor români* (partea a II-a). Răspunsuri pertinente, amărui uneori, ușor didactice alteori, putînd fi sintetizate astfel: avem nevoie de „o presă în care informația e separată de opinie și partea editorială de cea de afaceri” (Ioana Avădani). În prelungirea subiectului, de citit interviul luat de Ara Șeptilici lui Paul Grigoriu.

Nu ratați, tot în *Cultura*, emoționantul reportaj al Georgianeî Sărbu despre depopularea și părăgînirea satelor din sudul României.

1. Incitant, consistent și benefic pluridisciplinar este primul număr din *Ideii în dialog* (octombrie 2004). Temele abordate sînt dintre

cele mai diverse – de la *Văra literară 2004* de Dan C. Mihăilescu, la studiul despre mercurial al lui Vlad Topan –, iar semnatarii așiderea: Daniel Barbu, Traian Ungureanu, Ovidiu Pecican, Mircea Mihăieș, Ioan-Aurel Pop, Stelian Tănase, Alexander Baumgarten, Alex. Leo Șerban ș.a.

Dacă-și păstrează „cosmopolitismul”, *Ideii în dialog* poate deveni prima publicație românească dedicată *dezbatelor* pe teme culturale pluri- și inter-disciplinare.

Manifest-ul lui H.-R. Patapievici statuează, de altfel, acest lucru: „Urgența de a exista a revistei noastre este blocajul de comunicare din cultura română. [...] Revista noastră își propune să fie locul comun între culturile de specialitate care se afirmă azi cu vigoare în România. Își propune să reducă în cultura publică [...] realitatea unei culturi comune, la care să putem participa toți [...]”.

Să sperăm în buni auguri pentru *Ideii în dialog*.

Replica lunii: „România este acel amestec ciudat care pune față în față *laptop*-ul cu *trîncopul*” (Marius Tucă, în *Academia Cațavencu*, nr. 39/28 sept.-4 oct. 2004). (C.L.G.) ■

Salonul defavorizatului

Drumetia, vaca și firul de busuioc

■ *Mihai Dragolea*

Au fost destule zile mohorâte și ploioase nejustificat la acea vreme a anului. Asta până când s-a arătat o dimineață de duminică de vară autentică, plină de soare, de lumină și de un aer binevoitor, blând. Așa am hotărât că este nimerit să pornesc într-o drumetie, însoțit de o ființă foarte dragă; am pornit fără nimic asupra noastră altceva decât dorința de a vizita un peisaj cunoscut bine cu mulți ani în urmă. Drumul, asfaltat destul de corect, însoțea un râu care cobora dinspre un masiv muntos puternic, impresionant. De o parte și de alta a șoselei și râului au fost, la început, blocuri, nu cu multe etaje, dar înconjurată de tot soiul de improvizatii, garaje, cotețe, un fel de grădini miniaturale. Am trecut de blocuri, am ajuns într-un fel de cartier mărginaș alcătuit din case deloc impozante, dar fiecare ambiționând la multă curățenie și chiar delicatețe, aveau ferestrele pline de flori, grădini și curți mărunte, dar foarte meticuloase lucrate și bine întreținute, pereți văruiți simplu și proaspăt, rame și canaturi la uși, ferestre vopsite conștiincios; prin curți se agitau, ciuguleau găini, rațe, chiar biblicii, supravegheate de câte un câine tolănit și el, la soare. Era chiar un aer de duminică liniștită, tihnită, calmă. Bucuria a durat până când, de-o parte și de alta a drumului, peisajul a fost de-a binelea spart de niște vile; ceea ce se poate spune, cu certitudine, despre ele este că sunt mari și foarte mari; mai au, în față, covor de gazon și alei pentru limuzine

din cele fine, până la gardurile înalte, din fier forjat (aproximativ). Știam ale cui pot fi, am avut confirmarea din partea a două femei care, incredibil, veneau de la cumpărăturile din oraș cu desagiile pline pe spate. Minunile abia au urmat, după accidentul scârbos -arhitectonic- al vilelor fără tată, fără mamă: au început să apară adevăratele case ale locului muntos, clădite mai departe de șosea, pe coame de deal, mai toate din lemn, deloc înalte, dar foarte trainice, ridicate cu o migală și îndemănare din care mulți designeri contemporani sigur că ar avea ce învăța. Până la micile și pașnicele cetăți de lemn se ajungea pe poteci subțiri, desenate prin iarba grădinilor pline

de pomi, mai ales meri și pruni, un peisaj animat, din loc în loc, de vite păscând într-un fel de definitivă împăcare cu lumea și cu propria lor soartă. În mod întâmplător, am aflat că nu este nici o pensiune rustică în zona, lumea fiind prea preocupată cu fânul, vitele, pământul pentru a mai avea vreme și de altceva. După un scurt popas pe malul râului (într-un loc nu din cale afară de poluat), am făcut cale întoarsă; aici a început delirul: dacă până atunci șoseaua deținea un grafic acceptabil, le ora amiezii urcau spre munte zeci, sute de limuzine, era mai ceva ca pe marile bulevarde ale unei metropole, un fel de raliu pentru a afla o pajiste demnă de grătare, mititei, beri și manele; am aflat că, sus, chiar pe o poiană a impozantului munte, s-a croit un aberant sat de cabane și căbănuțe, multe din limuzine îndreptându-se într-acolo. Era o lume desfigurată sinistru, o lume scoasă din țământ! Coboram destul de temători, lipiți de garduri, când am văzut și, în chip de coadă la cireasă, o Dacia coborând vertiginos, avea și o remorcă precum o colivie, în care era cazată o biată vacă; cretinul șofer al mașinii conducea într-atât de haotic și brutal, încât bietul animal era izbit de zăbrele cu o violență fără seamăn, ce-i păsa idiotului care asculta, cu difuzoarele date la maxim, un șlagăr de ultimă oră, pre numele lui "Bumba"? Când am ajuns în oraș, era liniște și pace de prânz duminical; drumul de întoarcere se dovedise a fi fost un dezastru. Și totuși, preumblarea a fost salvată la final: dinspre pistă s-a ivit o femeie mică, foarte bătrână, cu un chip neașteptat de frumos în sobrietatea și simplitatea lui; bătrâna femeie, în haine închise la culoare, purta, ca pe un odor, un mic ghiveci în care era numai atât, un fir subțire de busuioc.

Teledependența

Limbile străine și preotesele lor

■ *Monica Gheț*

Cum se învață o limbă străină? Oricum, dacă există interesul sau dorința de a cunoaște acea limbă. Prin urmare, experiența multora o dovedește, se poate învăța o limbă chiar de unul singur, cu dicționarul, citind textele necesare subiectului. Cum se învață rapid și eficient o limbă străină? De regulă asistat (îndrumat) de un profesor, beneficiind de suportul mijloacelor audio-vizuale. Televizorul a fost considerat un asemenea adjuvant benefic. Pe vremuri, existau lecții / ore de limbi străine repartizate după amiaza la posturile TV. *TVR Cultural* a preluat într-un târziu metodologia mai veche, și transmite dis de dimineață ore de franceză, germană, engleză, spaniolă. Cam atât.

Dacă întrebi pe cineva de ce este importantă cunoașterea unei limbi străine, bunăoară engleză, răspunsul, mai întotdeauna balmojit, e stereotip la majoritatea subiecților (să zicem la studenți...): comunicarea cu străinii în cazul foarte jinduitelor călătorii peste hotare sau imperativul dialogului – de mare avantaj – cu invitații de marcă sosiți la noi de aiurea; abia pe locul doi, necesitatea descifrării bibliografiei de specialitate, apoi e bine să știi o limbă – așa în general, pentru orice even-

tualitate.

Un mai vechi proverb comun mai multor spații culturale spune că ești sporit în umanitatea ta în funcție de numărul limbilor vorbite. Înțelepciune populară greu de contrazis. Dar nimeni nu specifică faptul că și idiolenia se poate multiplica lingvistic. Cu alte cuvinte, dacă nu ști gîndi și nu te exprimi corect măcar într-o limbă, să zicem cea maternă, tot un bilbiit cerebral vei fi în alte zece. Iminente intrare în U.E. a țării noastre, omologarea programelor de învățămînt cu cele de talie europeană încurajează programele vizînd stăpînirea a cel puțin două limbi moderne de vastă circulație. Nu este, așadar, vorba de idiomurile majorității populației globului: chineza și hindi... ci de limbile dominației globale la nivelul economiei, politicii și a aportului cultural. Asta e situația. O.K., lumea se conformează. Orice, numai de limba rusă să nu mai audă românul. Și e de înțeles... Dar ce te faci cu tot mai numeroasele catedre de slavistică din Occident? Treaba lor, occidentalii n-au traversat sîngerînd comunismul asiatic via limbii lui Tolstoi, cumplit sfîlcită de bolșevism. Să trecem, deci, la engleză, franceză, germană, spaniolă –

aflate în grila educațională a TVR:

- la orele de engleză apare pe ecran un motanel ochelarișt care toarce sonorități presu-puse a constitui limba engleză. La celelalte limbi, vezi dudui de vârste atractive, în principiu îmbrăcate modern, dar cu ținută mai degrabă victoriană decât academică, demoazele de pension *ad hoc TV*, expunînd școlărește scenarii stabilite cu redacția programelor abilitate. Nici tu sare, nici piper. Ceva filmulețe amuzante dacă te îndeamnă gîndul al *Cîntăreața cheală* a lui E. Ionesco. Căci și lui Eugen Ionesco i-a venit ideea celebrei piese tot de la învățarea englezei. Cîteva locuri comune: aici un Big Ben, dincolo o catedrală Notre Dame, turiști rătăciți, sau funcționari convenționali în dialog mai degrabă cu moartea limbii iar nu cu viața ei. O pedagogie bătrînicioasă, care mă face să cred că metoda Eckersley (patru volume, plus dicuri) e, prin comparație, mult mai ofertantă.

Totuși, s-au făcut enorme progrese în metodologia predării limbilor de circulație. Editura *Longman* este o instituție a inteligenței în acțiune lingvistică, cu opuri consultate de toți specialiștii actuali. Enorme posibilități se deschid și pentru celelalte limbi. Condiția fiind să știi ce, de ce și cum spui ceva în spiritul respectivei limbi. Dar lecția aceasta e prea grea, nu numai la TVR. Fiindcă prima comînduire este să ai idei de împărțit. Limba nu te ajută altfel.

SUMAR

Atelier

Livius George Ilea: Rupprecht Geiger. Redeschiderea dosarului artei abstracte. • 2

Editorial

Ioan-Pavel Azap: Frontiera Poesis • 3

Cartea

Mihaela Gligor: Scrisori între prieteni • 4

Dorin Mureșan: De la „Eidolon” la literatură • 4

Ion Cristofor: Nostalgia timpurilor trecute • 5

Alexandru Jurcan: Ca un Caron feminin lângă pontonul Mării Negre • 5

Alexandru Vlad: Este înțelepciunea pentru oamenii de rând? • 6

Qana Pughineanu: Să mai citim? • 6

Țloc notes

Ovidiu Pecican: Doi din patru • 7

Literatură și film

Alexandru Junan: Prințul lui Tudor Teodorescu-Branște și Orient Express-ul lui Sergiu Nicolaescu • 7

Profil

Mihai Dragolea: Un roman de excepție adus emoționant (și) la Cluj • 8

COMUNISM ȘI COMUNISME: MODELUL ROMÂNESC

Lónhárt Tamás: Comunitatea maghiară din Transilvania în perioada instaurării comunismului în România (1944-1947) • 10

Anul Ioan Slavici – Tribuna 120

Iulian Negrila: Ioan Slavici despre *pasivism și activism* • 12

Comentarii

Mirela Calbaza-Ormenișan: Generație - „degenerație” - „regenerație”. Încercări pe marginea unui text vulcănescian. • 13

Mărturii

Gheorghe Iancu, Virgiliu Tărău: Represiunea comunistă în comuna Bistra, județul Alba, 1946-1952 • 14

Interviu

Manuele Debrinay-Rizos • 16

Alexandru Nemoianu • 17

Poezia

Ion Machidon • 18

Eugen Cojocaru • 18

Ex abrupto

Radu Țuculescu: Letilia • 18

Arhiva

István Király V: CD-Romul și muntele vrăjit (I) • 19

Cultura civică

Ancheta Tribuna - Regiuni și politici regionale în România și în Europa • 20

Teatru

Adrian Țion: Căruța cu surprize • 21

Film

Luciana Puca: Michael Moore în pași de dans • 22

Revista presei culturale

Top 3 + 2 al revistelor culturale • 22

Salonul defavorizatului

Mihai Dragolea: Drumeția, vaca și firul de busuioac • 23

Îeledependența

Monica Gheț: Limbile străine și preotesele lor • 23

Arte

Tabăra internațională FASTART 2004 Valea Ierii • 24

ABONAMENTE

CU RIDICARE DE LA REDACȚIE:

60.000 lei – trimestru

120.000 lei – semestru

240.000 lei – un an

CU EXPEDIERE LA DOMICILIU:

90.000 lei – trimestru

180.000 lei – semestru

360.000 lei – un an

Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa:

Revista de Cultură Tribuna, cont nr. 5010.9575592 B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.

arte

Tabăra internațională
FASTART 2004 Valea Ierii

Construcția / Obiectul “Punct de vedere” a grupului 1+1+1+1 pornește ca și motivație și aspirație profesională de la / din spre celebrarea aflării ființei umane întru identitate de sine, cu respect și admirație către tot ce bănuie și / sau explicit o înconjoară, cu acel respect și aceea admirație specifică unor reflexe, iubiri, bucurii și chiar spaime arhetipale încă actuale prin neatins de modernism, zone de la margini și capăt de planetă.

Construcția / Obiectul “Punct de vedere” pornește și din manifestele lucide ale arhitecturii contemporane, cea a ultimului / trecutului recel (încă atât de aproape încât poate purta genericul “contemporan”), care deja experimentând, deslușind, dezbătând și stăpânind modernismele (cu toate accentele pozitive și negative ale acestora) fac ca arhitectura, urbanismul și designul să poată fi bogății și linișțiți proprietari / posesori / profitori / profesioniști ai unei largi / întinse / extinse linii de orizont, cea care le conferă arhitecților, urbanistilor, designerilor și artiștilor plastici libertatea de a alege de pe rafturile profesiei și a condiției umane, ingredientele necesare în numărul și proporția aleasă liber și (de regulă) responsabil.

Construcția / Obiectul “Punct de vedere” pornește, mai apoi, și de la una din importanțele coordonate / repere ale condiției umane care face ca fiecare dintre noi, ca simple și unice ființe / ființări ce ard / se mistuie pe un traseu de odată existențial metafizic, și în același timp performează întru-o măiestrie a faptei și / sau gândului, să refacem pe tot parcursul vieții sau pe segmente ale ei, să refacem “ab ovo” istoria posibilă și plauzibilă a universului, a lumii, a planetei în / întru care trăim.

Aceste reperi aflate întru confiscarea și / sau libertatea nașterii arhetipale și cea a respirației profesionale și existențiale de ultima oră îmi par a fi existențiale în a întâmpina, celebra, mărturisii și comenta fapta grupului 1+1+1+1.

Membrii grupului, deocamdată studenți, deocamdată trei dintre ei la secția Design a Universității de Artă și Design Cluj și unul student la secția Arhitectură a Facultății de Arhitectură și Urbanism din cadrul Universității Tehnice din Cluj, au avut ocazia unei măiestre întâmplări. Invitația / Provocarea de a participa la Tabăra Internațională FASTART 2004, ediția a treia, organizată de Ministerul Educației din România și de Palatul Copiilor din Cluj, sub semnul și gestionarea artistică a sculptorului clujean Alexandru Lupu, în Munții Apuseni, în localitatea CAPS, i-a adus / aruncat pe membrii grupului 1+1+1+1 în aventura generoasă specifică unei adevărate călătorii inițiatice. Aici, în Munții Apuseni, la CAPS, ei s-au aflat, singuri și împreună, sub cer de zi și de noapte, la sfăt și la tacla cu acel sentiment de axis mundi pe care îl oferă în clipe și momente de grație călătoria inițiatice, cea făcută în orice fel, fie întru-lăuntric, fie peste mări și țări. Aflarea împreună a generoșilor (copii / elevi, studenți, artiști deja maturi) a generat / iscat avalanșe de idei transformate în minunate fapte permise și favorizate de această aflare întru lume și în același timp întru departe de lume.

Cei din grupul 1+1+1+1 au adus tot într-un gând până să își asume fapta, o anume faptă.

Încurajați, consiliați (dar nu cenzurați) de sculptorul Alexandru Lupu ei au decis să își asume un “Punct de vedere”. Schițe, idei, revelații și mai apoi cruciala descindere în / întru faptă. (G + G)

Între 19 - 29 august, pe Valea Ierii, la CAPS, am luat parte ca invitați, la Tabăra Internațională FESTART 2004, organizată de Palatul Copiilor Cluj-Napoca.

În mijlocul naturii, toată lumea muncea, profita de ce oferea această tabără. Așa am hotărât și noi, cei patru studenți, să realizăm o lucrare colectivă, o lucrare care să valorifice locul în care ne aflam și care era impresionant.

Specificul zonei era dat de privescerea care avea destule detalii încât să nu te sature chiar dacă ai privi toată ziua în jurul tău, și de materiale care erau din abundență, piatră, lemn, pământ.

Gândul nostru mergea spre ceva inedit ca formă, ceva care să îți atragă privirea de la depărtare și totodată ajuns în interiorul acestui spațiu să îți atragă privirea, prin trunchiurile de con împletite din coajă de alun, spre detaliile exterioare punctate de noi.

Am urmărit contrastul, în formă și la materialul din care am realizat lucrarea. Se distinge contrastul în forma organică a spațiului alăturată forme rectangulare a rampei de acces; un dreptunghi tangent unui ovoid în vedere plană. Rampa de acces marchează intrarea și faptul că se întâmplă ceva înăuntru. Alt contrast, îl face piatra grea care leagă de sol structura ușoară, volatila din împletitură de alun.

Transparența spațiului, bine delimitat totuși, leagă exteriorul cu interiorul, te lasă să vezi ce se întâmplă acolo și îți stârnete interesul.

Detalii precum: împletiturile, felul cum sunt aranjate pietrele și desenele de pe discurile de brad fac promenada spre interior și în interior mult mai interesantă.

Cam în asta constă “Punct de veder”; am muncit mult, am realizat ce ne-am propus și am avut parte de o experiență minunată lucrând împreună. Acesta a fost primul nostru experiment de acest gen și să sperăm la cât mai multe.

(Mihai Pop)

